

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΛΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΑΡΘΡΑ - ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΕΥΤΕΡΑ
ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΛΑΙΑΣ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΑΙ

ΣΕΙΡΑ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1932

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Τύποις «Φαξιλὲτ» Τάσσου Βακαλοπούλου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

- 1) Ἑλβετία.
- 2) Αἱ προσκλήσεις.
- 3) Ἡ ἀδυναμία.
- 4) Ὑπηρεῖται τοῦ θαύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

- 5) Παρατηρήσεις.
- 6) Ζωὴ καὶ θάνατος τῆς ψυχῆς.
- 7) Ποῖος εἶνε εὐτυχής;
- 8) Μίμησις ἥρωος.
- 9) Ταῖς πισταῖς γυναιξί.
- 10) Διὰ τοὺς ὀκνηροὺς.
- 11) Εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

- 12) Ὡσαννά.
- 13) Ἴδου ὁ νυμφίος ἔρχεται.
- 14) Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις.
- 15) Πρὸς τὸ Πάθος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

- 16) Φωνὴ Κυρίου.
- 17) Μετὰ τὴν πτώσιν.
- 18) Ἐντυπώσεις.
- 19) Παροιμιῶν.
- 20) Παραίνεσις.
- 21) Παλαιὰ καὶ σύγχρονα.
- 22) Πρόσωπα καὶ πράγματα.
- 23) Φυτοφαγία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

- 24) Α', 25) Β', 26) Γ', 27) Δ',
28) Ε', 29) ΣΤ', 30) Ζ', 31) Η'.
- 32) Ἐπιμνημόσυκος Χίων κτιόρων ναοῦ.
- 33) Πανηγυρικὸς εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«Ὁ ἀρχιερατικῶς προϊστάμενος Γαλατᾶ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος ἐξέδωκε πρό τινος εἰς ἰδιαίτερον ἐπιμελημένον τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρησκεία καὶ Ζωή» ὅσα ἀπὸ καιροῦ φιλοτίμως δημοσιεύει ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ εὐαγγελικά διδάγματα.

Τὰ διδάγματα ταῦτα ὄντα διηριθμένα μὲ ἐκλεκτὰ ἄνθη τῆς ἀνθρωπίνης πείρας καὶ μὲ θησαυροὺς τῆς σοφίας τῶν τε Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ τῶν θύραθεν συγγραφέων, ἀποτελοῦσιν ἀνάγνωσμα τερπνὸν καὶ οἰκοδομητικόν.

Ἡ «Ὁρθοδοξία» συγχαίρουσα τῇ Α. Θεοφιλίᾳ, εὐχεται αὐτῇ ἐνίσχυσιν ἐν τῇ εὐγενεῖ αὐτῆς ταύτῃ προσπάθειᾳ πρὸς ἐκλαίκευσιν τῆς διδασκαλίας τῶν Μ. Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς συγχροήσεως τῶν ἰδεῶν πρὸς τὴν νοοτροπίαν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς».

«ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ»

Περιοδικὸν Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου
μηνὸς Σεπτεμβρίου 1929.

ΑΘΗΝΑΙ

«Ἐπισκόπον Ἐλαίας Ἀγαθάγγελον. — Θρησκεία καὶ Ζωή. Αὐγустος 1929. Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Κομψὸν τεῦχος ἐξ 165 σελίδων, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἀπεθησαύρισε ποικίλα σύντομα ἄρθρα αὐτοῦ δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἀπογευματινῇ». Τοιαῦτα ἄρθρα συντεταγμένα μὲ ἀπείριτον πρωτοτυπίαν, μὲ περιεκτικὴν συντομίαν, μὲ ἀνεπιτήδευτον χάριν, δὲν ἔπρεπε νὰ μείνουν διεσκορπισμένα, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τόμον διὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐν ὁραίῳ, ἐπαγωγόν, διδακτικόν καὶ συγχρονισμένον ἀνάγνωσμα, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ τόσον σπάνια εἶνε εἰς τὴν σύγχρονον ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν φιλολογίαν. Τὸ ἔργον χαρακτηρίζει ὑγιὲς σκέψις καὶ εὐρύτης ἀντιλήψεως, ἥτις προβάλλει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς καλλονὰς τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν μὲ ὅλον τὸ φῶς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἔντασιν τῆς ζωτικότητός των, ἑναρμονίζει δὲ πλήρως τὸ περιεχόμενον πρὸς τὸν ἐπιτυχῆ τίτλον του.

Τὸ βραχὺ μὲν ἀλλὰ περισπούδαστον τοῦτο ἔργον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς πρώτης σελίδος, ἀναγινώσκεται ἀκόπως καὶ εὐχαρίστως καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀδιαφόρων πρὸς τὰ σοβαρὰ θρησκευτικὰ μελετήματα, οὗτοι δὲ ἐξυπηρετεῖ ἀποτελεσματικῶς τὴν πίστιν, δίδει ἰσχυρὰν κατεύθυνσιν εἰς διαυγεστέραν ἀντίληψιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ἀνυποῖ τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξυγίανσιν».

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.
Περιοδικὸν Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης
Ὀκτώβριος 1929.

“ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ”

«Υπὸ τὸν ἄνω τίτλον, ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος ἅγιος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος, ἔχει συγκεντρώσει καὶ ἐκδόσει εἰς κομψὸν καὶ πνευματικὸν τόμον τριάντα ἐξ ἄρθρων καὶ μελέτας τοῦ πού τὰ περισσότερά των εἶδον τὸ φῶς εἰς τὸν ὁμογενὴ τύπον τῆς πόλεώς μας.

Ὁ ἅγιος Ἐλαίας εἶναι ἀπὸ τοῦς ἐκείνους διαπαισμένους ἀνδρικοὺς μας πού δὲν βαρεῖσθαι νὰ πιάσουν τὴν πένναν.

Χειρίζεται τὰ θέματά του γλαφυρὰ καὶ μὲ γλῶσσαν ὅπως οὐδεὶς ποτε ἐξελιγμένην, βλέπων τὰ πράγματα ὑπὸ τὸ πνεῦμα ὑπὸ τὸ ὁποῖον πρέπει σήμερον νὰ βλέπωνται.

Τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Ἐλαίας διαβάζεται μὲ εὐχαρίστησιν».

«ΦΩΣ» 3 Σεπτεμβρίου 1929.

“ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ”

«Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας κ. Ἀγαθάγγελος ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξέδωκε τομίδιον περικλεῖον συλλογὴν διαφόρων θρησκευτικῶν μελετῶν.

Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ μέρη: Ἐν Παραβολαῖς, Ὁριγένης, Ἡσαΐας, Χρυσόστομος, Ἠθικά, Μ. Βασίλειος, Ἰδεῖν τὸ τέλος.

Τὰς πραγματείας ταύτας διακρίνει ἐκλαϊκευσις ἰδεῶν καὶ εὐροια γλώσσης. Εἶναι μία φιλότιμος ἐργασία ἀξία πολλῆς ἐκτιμῆσεως».

«ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ» 14 Αὐγούστου 1929.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

«ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας Ἀγαθάγγελος μᾶς ἔδωκε σ' ἓνα κομψὸν τόμο «Θρησκεία καὶ Ζωή» τὴν πρώτην διανοητικὴν του ἐργασίαν. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ σειράν μελετῶν καὶ ἄρθρων. Ὅσοι παρηκολούθησαν τὰ ὑψηλὰ καὶ ὠραῖα καὶ μεστὰ ἐννοιῶν ἄρθρα τοῦ συγγραφέως, δὲν ἀμφιβάλλω ποσῶς ὅτι ἔμειναν ἱκανοποιημένοι, ὅπως ἱκανοποιημένοι μένουν καὶ ὅσοι ἔχουν τὸ εὐτύχημα ν' ἀκούουν αὐτὸν κηρύττοντα εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Τὰ κηρύγματα τοῦ μελετημένου Ἐπισκόπου δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀνούσια καὶ κενὰ ἰδεῶν κηρύγματα, τὰ ὁποῖα περιορίζονται εἰς ἀπλὴν ἐξιστόρησιν γεγονότων θρησκευτικῆς φύσεως, γνωστῶν εἰς ὅλους ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Τὰ κηρύγματα τοῦ ἁγίου Ἐλαίας εἶναι χαρακτηριστικὰ διὰ τὸν μορφωτικὸν καὶ διανοητικὸν τὸν χαρακτῆρα. Εἶναι ζωντανὰ κηρύγματα. Ὅμιλεῖ σὲ μιὰ γλῶσσαν ζωντανή. Κάθε του λόγος, κάθε του ἔκφρασις ἡχεῖ ζωηρὰ μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἐκκλησιάσματος. Ὅμιλεῖ μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς καρδιᾶς πού ξυπνᾷ ὅλα τὰ εὐγενικὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα φωλεύουν ναρκωμένα μέσα στὴ ψυχὴ μας.

Παρηκολούθησα τὰ ἄρθρα καὶ τὰς μελέτας του στὴν «Ἀπογευματινῇ». Παρηκολούθησα καὶ παρακολουθῶ μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἀκόμα τὰ κηρύγματά του στὴν ἐκκλησίαν. Πάντοτε ἀνακαλύπτω σ' αὐτὰ κάτι τὸ νέον, τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὠραῖον. Κάτι τέλος πού δὲν ἐλέχθη, πού δὲν ἤκουσα νὰ κηρυχθῇ ἀπὸ ἄλλον. Καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς Κυριακῆς Ὁμιλίας, εἶναι τὸ μυστικὸ πού κατέχει καλὰ ὁ λαοφιλὴς αὐτὸς ρήτωρ, γιὰ τὴν ξεύρει νὰ συγκρατῇ τόσο προσεκτικὰ τὸ εὐλαβικὸ ἀκροατήριό του. Χωρὶς ὑπερβολὴν τὸ ἐκκλησίασμα τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ τὰ κηρύγματά του, κυριολεκτικῶς κρέμεται ἀπὸ τὰ χεῖλη του.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας παίρνει γιὰ θέμα, μιὰ ὀρισμένη περικοπή τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀναπτύσσει. Ἐρμηνεύει ἔξοχα καὶ ὑπέροχα τὸ θέμα του, μὲ λόγια ἀπλὰ μὰ γεμάτα ἀπὸ πλοῦτον ἐννοιῶν. Συνδυάζει τὴν Χριστιανικὴν ἠθικὴν μὲ τὴν κοινωνικὴν τοιαύτην. Ἐκεῖ πού σὰς ὁμιλεῖ γιὰ ἓνα θαῦμα, ἀμέσως μεταπηδᾷ στὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ, στὸ σπίτι, στὸν πατέρα, στὴν μητέρα. Παίρνει

γὰ θέμα ἐσᾶς, ἐμένα, τὸν ἄλλον. Περνοῦμε στὴν ὁμιλία του ὅλοι, ὡς παραδείγματα ἐνάρετα εἶτε ἀνήθικα, δίχως νὰ τὸ συναισθανώμεθα ἀκριβῶς. Θίγει τίς πιὸ λεπτὲς χορδὰς τῆς καρδιάς μας. Καντηριάζει τὴν ἀνηθικότητα, ἐπαινεῖ τὴν ἀρετὴν. Κτυπᾷ τὴν κοινωνικὴ σαπίλα καὶ εὐρίσκει ἢ ὑποδεικνύει τὰ μέσα τῆς θεραπείας ἀπὸ τὸν νοσηρὸ σκεπτικισμό. Κατακρίνει τὴν κουφότητα, τὴν ἀλαζονεία καὶ ξυπνᾷ τὰ ναρκωμένα αἰσθήματα τῆς ψυχῆς, ποὺ ἐξαιρετικαὶ συνθήκαι τῆς ζωῆς ἔτυχαν νὰ τὰ ναρκώσουν, νὰ τὰ σβύσουν.

Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται ἐκ φύσεως καλός. Ὁρισμένα ὅμως περιστατικὰ τῆς ζωῆς μεταβάλλουν αὐτὸν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ αὐτὸς ἑαυτόν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας ἐπιφέρει μεταβολὴν αἰσθημάτων. Καταπραΰνει τὰ πάθη, ἀναγκαιτίζει τὰς ὁρμάς, ἐνδυναμώνει τὴν ψυχὴν, τονώνει τὴν καρδίαν καὶ ἐπαναφέρει τὴν γαλήνην.

Κινδυνεύω νὰ φύγω ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ μου, κρίνοντας οὐχὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πρόχειρον κήρυγμα τοῦ λαοφιλοῦς ἱεροκήρυκος.

Ὁ συγγραφεὺς στὸ βιβλίον του ἐταξιδίευσεν ἐπιμελῶς τὴν ὕλην τῆς διανοητικῆς του ἐργασίας. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰς Παραβολὰς θὰ παρατηρήσουν ἴσως πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παρακατωθέντας τὰς γραμμὰς μου ταύτας ὅτι τὰς «Παραβολὰς» τὰς γνωρίζουν τὰς ξεύρουν ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ συνεπῶς θὰ φαντάζονται ὅτι ὁ Ἐλαίας οὔτε θὰ προσθέτῃ κἀτι, οὔτε θὰ ἀφαιρῇ. Κατ' ἀρχὴν δὲν ἔχω καμμίαν ἀντίρρηση διότι αἱ «Παραβολαὶ» τὰς ὁποίας ἐρμηνεύει ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται στὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου. Μὰ ἂς λάβουν τὸν κόπον οἱ ἀμφιβάλλοντες καὶ διερωτώμενοι νὰ μελετήσωσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν γραμμῶν τοῦ συγγραφέως.

Εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος πὺς θὰ εὕρουν αὐτὰς ὅλως διόλου νέας, γιὰ εἶναι ἐρμηνευμένες μὲ τόση χάρη, μὲ τόση ὁμορφιά, μὲ τόση ζωὴ ποὺ ὀρισμένως θὰ τὰς θεωρήσουν ὡς νέας. Εἶναι τόσον πλούσιος ὁ συμβολισμὸς τῶν εἰκόνων του, τόσον ἐκφραστικὸς ὁ τρόπος τοῦ γραψίματος!

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι σαφὴς στὰς ἐκφράσεις του. Ἀποφεύγει τὸν σχολαστικὸν ἐκείνον ρητορισμὸν ποὺ μεταχειρίζονται πολλοὶ γιὰ νὰ ὑπερηγήσουν τὴν εὐθείαν διὰ τῆς καμπύλης. Ὁμιλεῖ ἀφοβα καὶ τολμηρά. Ἀναλύει μ' ἓνα ἰδιαίτερον τρόπον τὰ συναισθήματα τῆς ψυχῆς καὶ ἐξάγει ἐπ' αὐτῶν βαθυστόχαστα συμπερά-

σματα. Κρίνει ἐξετάζοντας προσεκτικὰ, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς καὶ καταλήγει σὲ θετικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ ἀρχὰς ἀκλονήτους, τῶν ὁποίων οὔτε κανένα θρησκευμα, οὔτε φιλοσοφικὴ ἐρευνα, νὰ ἡμπορῇ νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἀκτὶς τῆς ἐρευνητικῆς του δράσεως, προκειμένου γιὰ τὰς μελέτας τοῦ συγγραφέως, ἔχει βαθείας τὰς ρίζας. Δὲν περιορίζεται εἰς ἀναγραφὴν γεγονότων, ἀπλούστατα γιὰ νὰ καταδείξῃ τὸν πλοῦτον ἰδεῶν καὶ μορφώσεως, οὔτε γιὰ νὰ ἐξιστορήσῃ ὀρισμένα γεγονότα μὲ τὴν γλαφυρότητα τοῦ καλάμου, τοῦ ὁποίου εἶναι καλὸς χειριστής. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἐλαίας εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς του μελέτας, παραλληλίζει μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπισταμένως τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τῶν πρὸ Χριστοῦ ἀρχαίων φιλοσόφων, μὲ τὰς προφητείας καὶ ἀποκαλύψεις τῶν Προφητῶν.

Τὰς τολμηρὰς περὶ θρησκείας σκέψεις καὶ γνώμας τῶν μετέπειτα, τῶν νεωτέρων φιλοσόφων, συγκρίνει μὲ τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Καὶ ὡς συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ἐρευναν αὐτὴν, ἀπὸ συγκρίσεις καὶ τοὺς παραλληλισμοὺς, ἐξάγει τὰ θετικὰ ἐκεῖνα συμπεράσματα ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ θρησκευτικὴ μας πίστις. Εἰς τὸ κληρικὸν ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας δὲν ἐκμεταλλεύεται τὴν σπουδὴν τοῦ ἑκκλησιαστικοῦ, οὔτε εἰς τὰς μελέτας καὶ τὰ ἔργα του ὑποθάλλει τὸ «Πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα». Ἀντιθέτως ἐρμηνεύει καὶ ἐξηγεῖ μὲ ἐπιχειρήματα καὶ πειστικότητα πᾶν ὅ,τι ἐκ πρώτης ὄψεως καταφαίνεται ἀκατάληπτον εἰς τὸν πολὺν κόσμον. Καὶ τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα εἶναι πλέον πεποίθησις εἶναι ἀλήθεια ἀδιαφιλονίκητος, εἶναι μαθηματικῶς ἀξίωμα.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλαίας δὲν εἶναι κοινὴ. Εἶναι σοβαρά, μελετημένη, προσεκτικὴ. Ἐξέφερα τὰς σκέψεις ἀπὸ γενικὴν ἀποψιν, κρίνοντας τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου «Θρησκεία καὶ Ζωὴ» καὶ λυποῦμαι ποὺ δὲν δύναμαι νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερον εἰς τὴν φιλόξενον ταύτην στήλην. Ἐχω ὅμως τὴν πεποίθησιν ὅτι στὸ σύντομο τοῦτο Σημείωμά μου ἔδωκα μίαν ἀπλὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου. Κατὰ συνέπειαν ἐναπομένει εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν νὰ κρίνῃ ἐκτενέστερον τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θερμῶς ὑποδεικνύω καὶ συνιστῶ εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας.

Α. ΓΡΑΜΜΑΤΙΑΣ

• ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ • 13-14 Ὀκτωβρίου 1929.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΧΙΝΑΝ

ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

1. ΑΛΙΕΙΑ

« Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν
ἀνθρώπους ἔση ζωγρῶν ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Μὲ τὴν πρόραν στερεωμένην ἐπὶ τῆς παραλίας στέκονται ἀκίνητα δύο ἀλιευτικά πλοῖα, ἀδελφωμένα κατὰ τὸ αἷμα καὶ τὴν ἀνδραγαδίαν. Πῶς ἦσαν καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ψαρευματος ἐντὸς τῆς λίμνης Γενησαρέτ. Τὸ ἤρεμον κῦμα τῆς λίμνης, ποῦ ὅλην τὴν νύκτα ἐτυράννει ἀνώφελα τοὺς βιοπαλαιστὰς — οἱ ὅποιοι ζητοῦν νὰ ἀντλήσουν τροφήν ἀπὸ τὴν κυμαινομένην ἁλμυρὰν θάλασσαν διὰ νὰ τροφοδοτήσουν τὴν ταραχώδη θάλασσαν τοῦ κόσμου — ἐθώπευε τώρα τὸ κῦμα ἐκεῖνο τὰς δύο προύμνας τῶν πλοιαρίων, καθ' ὃν χρόνον οἱ ἰδιοκτῆται Σίμων, Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος κατεγίνοντο εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν δικτύων. Διότι ἦτο ἀνάγκη νὰ προετοιμασθοῦν διὰ νέαν ἀναχώρησιν πρὸς τὰ ἀνοικτὰ τῆς λίμνης, χωρὶς νὰ ὑπολογίζουν τὴν χθεσβραδυνὴν ἀποτυχίαν ὅχι ἀσυνήθιστον καὶ ἀπελπιστικὴν εἰς ὅσους ἔχουν ἐξοικειωθῇ μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀλιέως.

Οὔτε προσέχουν τί συμβαίνει παρέκει, οἱ καταγινόμενοι μὲ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ψαρευματος. Ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ ἔργον καὶ βυθισμένοι εἰς τὴν σκέψιν πῶς νὰ ἀναπληρώσουν τὴν πρόσφατον ἀποτυχίαν, οὔτε καὶ προσέ-

χουν εἰς τὸν συνωστισμόν, εἰς τὰ κύματα τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ζωηρότερος παρὰ τὰ ἡρεμοῦντα τὴν ὥραν ἐκείνην νερὰ τῆς Γενησαρέτ, περισφίγγει τὸν νεοφανῆ Διδάσκαλον, τὸν Κυβερνήτην τῶν καρδιῶν, τὸν Κρατοῦντα παλάμη τὴν τρίαينαν τῶν ψυχικῶν τρικυμιῶν, τὸν Κήρυκα τῆς ἀγάπης, τὸν Δίκαιον Κριτὴν, τὸν Ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, τὸν κύματι θαλάσσης καταποντίσαντα πάλαι ποτὲ τὸν διώκτην Φαραῶ, τὸν Μεσίαν Ἰησοῦν. Διότι εἶχε διαδοθῇ ἀστραπιαίως ἡ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκουσθέντος ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Ναζαρέτ πρώτου κηρύγματος τοῦ Διδασκάλου, ὁρμηθέντος ἀπὸ τὸ προφητικὸν χωρίον, *Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συνετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφρεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐν ἰαντὸν Κυρίου δεκτόν.*

Ἀλλὰ δὲν διακρίνει ὁ ἄλλων κοσμοφίλης τῶν ἀποστόλων Πέτρος τὸν Σωτῆρα, καὶ οὐαὶ ἀποκρίνεται μετ' ὀλίγον, ὁ δὲ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τοῦ Ζεβεδαίου τὰ τέκνα, δὲν γνωρίζουν ἀκόμη τὸν Βασιλέα τῶν καρδιῶν, ἐκατέρωθεν τοῦ θρόνου τοῦ Ὁποίου διεξεδίκουν ἀργότερα τὰς πρωτοκαθεδρίας. Ἦσαν γὰρ ἄλιεῖς ἰχθύων μόνον πρὸς τὸ παρόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἄμορφος μᾶζα τοῦ λαοῦ ἐκείνου, αἰσθανομένη φαίνεται τὴν μαγείαν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καθίσταται πυκνότερα, κινεῖται μὲ βλέμμα καρφωμένον ἐπάνω εἰς τὸν γλυκὺν Ρήτορα, πυκνοῦται ὅπως οἱ ὁμόκεντροι κύκλοι περὶ τὸ κέντρον—κέντρον δὲ ἦτο Ἐκεῖνος καὶ κύκλοι τὰ κύματα τοῦ ὄχλου—καὶ καθιστᾷ ἀνυπόφορον τὴν στενοχωρίαν ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐδοκίμασε τὰ βάσανα τῆς ξηραῆς, φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐργατῶν τῆς θαλάσσης· ὅστις

δὲ πάλιν ἐταλαιπωρήθη μέσα εἰς τοὺς κινδύνους τῶν θαλασσοταραχῶν, ζηλεύει τὴν ἡσυχον ζωὴν τοῦ χερσαίου. Πουθενὰ δὲν συναντᾷ τὴν ἀληθινὴν χαράν. Ἡ ζωὴ μας τρέχει ἀπὸ τὸν πόνον εἰς τὴν ἱκανοποίησιν καὶ ἀπὸ τὴν πλῆξιν εἰς τὴν ἀνίαν, ἀπὸ τὴν ἀνίαν εἰς τὴν ἐλπίδα, ἀπὸ τὸν ρεμβασμὸν εἰς τὴν σκέψιν, ἀπὸ τὴν σκέψιν εἰς τὸν ρεμβασμὸν. Ἡ χαρὰ εἶναι φευγαλέας στιγμῆς μόνον συναίσθημα, εἶναι τι πτερόεν, μόλις ἀντιληπτόν, μόλις λαμβάνον ὑπόστασιν καὶ ἐξατμίζεται, ἡ χαρὰ εἶναι κάτι ἀσύλληπτον εἰς τοὺς πολλούς, διότι δὲν γνωρίζουν πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ τὴν συλλάβουν εἰς τὰ δίκτυα τῆς ψυχῆς.

Χαρὰ εἶναι κυρίως τὸ καθῆκον. Δι' αὐτὸ τραγουδοῦν οἱ ἄλιεῖς ὅταν παρὰ τὴν θάλασσαν καθαρίζουν τὰ πλεμμάτια, ὅταν τὰ χαλνοῦν ἐκ δευτέρου διὰ νὰ δοκιμάσουν τὴν τύχην, τραγουδοῦν χαρμόσυνα ἐνῶ τὰ σύρουν, ἂν καὶ ἐγνωοῦν ἀκόμη κατὰ πόσον ἐπέτυχεν ἡ ἄλιεῖα ἢ πόσον ἐπέτυχεν ὅπως τὰ πλεμμάτια τῶν δύο πλοίων τοῦ Σίμωνος καὶ τοῦ Ζεβεδαίου.

Εἰς τὸ καθῆκον ἐνυπάρχει ἡ χαρὰ, διότι καὶ ἡ ζωὴ τὸ ἀγαπητότερον τῶν πραγμάτων, καὶ αὕτη εἶναι καθῆκον. Μοιραῖον δὲ ἴσως εἶναι νὰ ἀποτύχῃς καὶ νὰ λυπηθῇς, ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκτελοῦντος τὸ καθῆκόν του εὐρίσκεται καὶ ἡ δύναμις τοῦ νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ζημίαν, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν λύπην ἢ νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς χαράν.

Τοῦ Σίμωνος Πέτρου τὸ πλοῖον μετ' ὀλίγον ὀπισθοχωρεῖ ὀλίγα μέτρα διὰ νὰ σώσῃ τὸν Διδάσκαλον ποὺ εἶχε πλησιάσει ἐν τῷ μεταξὺ τοὺς ἄλιεῖς. Φέρει δὲ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος «θεοῖς ἐναλίγκιον ἄνδρα» τὸν ἐπιβιβασθέντα εἰς αὐτὸ Ἰησοῦν, ζητήσαντα τὴν σωτηρίαν Του ἀπὸ τὸν φοβερόν συνωστισμόν τοῦ πλήθους ἐπὶ τῆς παραλίας. Καὶ οὕτω συνεχίζεται μέχρι τέλους ἡ διδασκαλία

μέ ἱερὸν ἄμβωνα καὶ θεῖον θρόνον, τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου.

Ἄλλ' ὁ Πέτρος ἀκόμη εἶναι ἁλιεύς. Δὲν διηνοίχθη ἡ καρδιά του. Δὲν ἐνεβάθυνε εἰς τὸν λόγον ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκούσει τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμιλίας. Ἦτο ἐνεός. Ὑπῆκουσεν εἰς τὸν Διδάσκαλον ὅταν τὸν εἶχεν εἶπει νὰ σύρῃ τὸ πλοῖόν του πρὸς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς διατὶ καὶ ποῖος εἶναι ὁ ἐπιτάσσων. Ὑπεχώρει ἐκ φόβου πολὺ πρὶν ἰδῇ ἀκόμη τὸν Χριστὸν περιπατοῦντα ἐν καιρῷ νυκτὸς ὡς φάσμα ἐπὶ τῶν κυμάτων. Ὑπῆκουσε δὲ καὶ ὅταν μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας τὸν εἶπε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ πέλαγος καὶ νὰ ρίψῃ τὰ δίκτυα πρὸς ἄγραν τῶν ἰχθύων. Καὶ ἔρριψε τὰ δίκτυα καὶ συνέλαβεν ἰχθύας τόσους ὥστε νὰ καταποντίζεται τὸ πλοῖόν του ἀπὸ τὸ βάρος, καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τοῦ ἄλλου πλοίου τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

Ἦκουσαν λοιπὸν οἱ ἄδελφοί ἐκεῖνοι αἰετὶ καὶ φωνὴν Του καὶ ἐπλήσθησαν χαρᾶς αὐτοῦ. Ἐτετέλεσαν τὴν παραγγελίαν τοῦ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔγιναν εὐτυχισμένοι. Ἐγκατέλειψαν δὲ εἰς τὸ τέλος τῆς τελευταίας αὐτῆς ἁλιείας καὶ πλοῖα καὶ δίκτυα, ἔγιναν μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, ἐδιδάχθησαν, ἐκραταιώθησαν πνεύματι, ἔγιναν τέλειοι ἁλιεῖς ἀνθρώπων, διὰ νὰ ἁλιεύσουν καὶ αὐτοὺς τοὺς πολυφθόγγους ρήτορας τῆς ἀπιστίας, ὡς ἰχθύας ἀφώνους. Ἀφῆκαν ἐκπληρώσεως καθήκοντος εἰς ὅλους τέλειον παρὰδειγμα. Εἰς ὅλους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαδόχους των.

2. ΑΙ ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ

« Ποῦ σοφός, ποῦ γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς τοῦ αἵωνος τούτου; »

Περιοδεύων ἀνὰ τὴν Γαλιλαίαν προσεκάλεσεν ὁ Διδάσκαλος τοὺς πρῶτους Μαθητάς, ἦτοι : 1ον) Ἀνδρέαν τὸν ὡς ἐκ τοῦ πρωτείου τῆς προσκλήσεως ἐπονομασθέντα Πρωτόκλητον, θεμελιωτὴν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ κηρύξας τὴν θρησκείαν τοῦ Ἀναστάντος πρὸ δέκα καὶ ἐννέα ἑκατονταετηρίδων, ἐγκατέστησε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ὡς ποιμένα καὶ διάδοχόν του Ἀποστολικόν, τὸν Ἐπίσκοπον Στάχυν.

2ον) Σίμωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν κορυφαῖον τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, ὅστις ἐπωνομάσθη Πέτρος — ὄνομα συμβολικὸν τῆς σταθεράς του πίστεως εἰς τὴν θεότητα τοῦ Διδασκάλου, τοῦ Ὁποίου τὸ περίφημον λογοπαίγνιον « ὅτι εἶ Πέτρος καὶ ἐπ' ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν » ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ γίνεται ἀντικείμενον παρεξηγήσεων — .

3ον καὶ 4ον) Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἐκ Βηθσαϊδᾶ κωμοπόλεως τῆς Γαλιλαίας, γεννηθέντας ἐκ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ τῆς μυροφόρου Σαλώμης, γνωστῆς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι προσελθούσά ποτε πρὸς τὸν Χριστὸν παρεκάλει ὑπὲρ τῶν υἱῶν της, ἐξαιτουμένη τὴν ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου Του πρωτοκαθεδρίαν, ἀγνοοῦσα ὅτι εἶχεν ἐνώπιόν της οὐχὶ ἐπίγειον κατὰ κόσμον βασιλέα, ἀλλὰ ψυχῶν καὶ καρδιῶν Κύριον, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον, ὅπως καὶ ἐθεολόγησεν ἀργότερον ὁ νεώτερος υἱὸς της Ἰωάννης, ὁ υἱὸς τῆς βροντῆς καὶ συγγραφεὺς τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεολογοῦντος τετάρτου Εὐαγγελίου, ὁ ἀετὸς τῆς σκέψεως, ὁ στήσας τὴν φωλεάν του μέσα εἰς τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον τῆς Πάτμου.

Αὐτοὶ οἱ τέσσαρες, τὰ δύο ζεύγη τῶν αὐταδέλφων

Ἀνδρέας καὶ Πέτρος, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης ἀπετέλεσαν τὸν πυρήνα τοῦ πρώτου θρησκευτικοῦ ἐπιτελείου ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς διαδόσεως τῶν ὑψηλῶν ἰδεῶν τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατεβίβασεν ἐπάνω εἰς τὴν Γῆν ὁ Μεσίας Ἰησοῦς. Ἐπειτα δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ὄντος δώδεκα, ἔγινεν ἀνάλογος καὶ ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μαθητῶν. Ἐντὸς ὀλίγου λοιπὸν χρονικοῦ ἀπὸ τῆς κλήσεως τῶν τεσσάρων διαστήματος, συμπληρώνεται ὁ δωδεκάριθμος χορὸς τῶν πρωτοβαθμίων Ἀποστόλων, εἰς τὴν γραμμὴν τῶν ὁποίων κατατάσσονται :

5ον) Ὁ Φίλιππος, ἐκ Βηθσαϊδᾶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἀνδρέου καὶ τῶν τριῶν ἄλλων, χρηματίσας προηγούμενος μαθητῆς τοῦ Προδρομοῦ καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ χωρισθῇ ὁ Φίλιππος ἀπὸ τὸν Ναθαναὴλ, προσλαμβάνεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ὁμάδα ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας.

6ον) Ὁ ἤδη ἀκολουθήσας τὸν Χριστὸν Φίλιππος εὐρίσκει τὸν Ναθαναὴλ καὶ πρὸς αὐτὸν λέγει :

Καὶ τί καλὸν ἢμπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν Ναζαρέτ; ἔρωτᾷ ἀφελέστατα ὁ Ναθαναὴλ.

Ἔρχου καὶ ἴδε, ἀπαντᾷ ὁ φίλος Φίλιππος.

Ἐνῷ δὲ συνεπορεύοντο πλησιάζοντες τὸν καρδιογνώστην Ἰησοῦν, Ἐκεῖνος ἠτοίμαζεν ἔκκληξιν, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ἀμέσως κατέκτησε τὸν ἀθῶον, ποὺ προσήρχετο ὡς ἄκακον πρόβατον πρὸς τὸν ποιμένα. Εἶδε, διηγεῖται ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ πρώτῳ Κεφαλαίῳ τοῦ Εὐαγγελίου του, εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει εἰς τοὺς ἄλλους περὶ αὐτοῦ, Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλῆτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. Λέγει Αὐτῷ τότε ἔκκληκτος ὁ Ναθαναὴλ. Πόθεν μὲ γνωρίζεις; Ἀπεκρίθη αὐτῷ Ἰησοῦς, Πρὶν νὰ σὲ φωνάξῃ ἀκόμη ὁ Φίλιππος, σὲ διέκρινα καθήμενον ὑπὸ τὴν συκῆν.

Τοῦτο ἦτο ἀρκετὸν καὶ ἰδοὺ προσκολλᾶται καὶ αὐτὸς εἰς τὸ σωματεῖον συντάσσων πρῶτος τὸ βασικὸν ἄρθρον τῆς πίστεως διὰ τῆς ὁμολογίας *Ραββί, σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ*.

Ἀγνωστοὶ μᾶς εἶναι αἱ ἰδιαίτεραι περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας προσεκλήθησαν εἰς τὴν χορείαν τῶν Δώδεκα οἱ Μαθηταί,

7ον) Θωμᾶς ὁ δίδυμος καὶ δύσπιστος, ὁ τελευταῖος πιστεύσας εἰς τὴν Ἀνάστασιν, Γαλιλαῖος τὴν πατρίδα.

8ον) Ἰάκωβος, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεόπα ἢ Ἀλφαίου καὶ τῆς Μαρίας, μνημονευομένης ὡς Μαρίας τοῦ Κλοπᾶ.

9ον) Ἰούδας ὁ Λεβαῖος ἢ Θαδδαῖος ἕτερος υἱὸς τοῦ Κλοπᾶ καὶ τῆς Μαρίας, ἀδελφὸς ἐπομένως τοῦ Ἰακώβου.

10ον) Σίμων Ζηλωτῆς ὁ Κανανίτης.

11ον) Ἰούδας τις γεννημένος εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἰουδαίας Κιριώθ, ὁπόθεν καὶ ἔμεινε γνωστὸς ἕως τὴν σήμερον μὲ τὸ ἐπίθετον Ἰσκαριώτης.

Τὰς ὁποίας ἐξέσωμεν τὸν Λευὴν ἢ Ματθαῖον — ὁ ἔστι μεθερμηνευόμενον εἰς τὴν γλῶσσάν μας, Θεόδωρον — σχετικῶς πρὸς τὴν κλῆσιν τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν τὴν λεπτομέρειαν, ὅτι ἦτο Γαλιλαῖος καὶ δὴ Ναζωραῖος ὡς φαίνεται, υἱὸς δὲ Ἀλφαίου τινός, τελώνης τὸ ἐπάγγελμα προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ τελωνείου παρερχομένου Ἰησοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἐκάθητο εἰς τὸ τελωνεῖον, ὄνειροπολῶν ἴσως πῶς νὰ εὔρῃ τὸν τρόπον τοῦ νὰ ἄρῃ τὰς προλήψεις τοῦ κόσμου περὶ τελωνῶν, ποὺ ἐθεωροῦντο, ὅχι φαίνεται ἀδίκως, συνώνυμοι μὲ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, λόγῳ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐπὶ τοῦ λαοῦ καταπίεσεων καὶ τῆς ἄλλης κακῆς των φήμης. Καίτοι δὲ ὁ ἄσημος ἐκεῖνος κρατικὸς ὑπάλληλος ἔφθασε μέχρι τοῦ ὕψους συγγραφέως Εὐαγγελίου, οὐδόλως μετεβλήθη κατὰ τὴν ταπεινότητα καὶ μετριοπάθειαν, ἀλλὰ ὁ ἴδιος περὶ τῆς προσκλήσεώς του ὁμιλῶν, γράφει ἀπλούστατα :

« Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον κα-

θήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον καὶ λέγει αὐτῷ. Ἀκολούθει μου καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.»

Νομίζεις ὅτι ἀκούεις τὸν μαθητὴν τοῦ Σωκράτους Ξενοφῶντα μετὰ τὴν ἐπίορκον σφαγὴν τοῦ Κλεάρχου καὶ τῶν ἄλλων, φέροντα ἑαυτὸν εἰς τὸ μέσον ὡς σωτῆρα τῶν μυρίων συμμάχων τοῦ Κύρου, μετὰ τὴν μετριόφρονα τριτοπρόσωπον φράσιν, « Ἦν δέ τις ἐν τῇ στρατιᾷ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος κτλ. »

Καὶ τόρα, ἀγαπητὲ ἀναγνώστα, ἂν ἀκόμη ὑπὸ τὸ μονότονον τοῦτο ἄσμα δὲν ἀπεκοιμήθης, ὅπως ποτὲ οἱ ἀκατάρτιστοι Μαθηταὶ ὑπὸ τὰς ἐλαίας τοῦ κήπου τῆς Γεθσημανῆ, ἐνθυμήσων καὶ τὸν ἔσχατον ἐν τῇ κλήσει Ἀποστόλον Παῦλον καὶ μαζί με αὐτὸν κάμε τὰς ἐπομένας ἐρωτήσεις :

Ποῖος ἐκ τῶν Ἀποστόλων προσεκλήθη διότι ἦτο σοφός, ἢ γραμματεὺς, ἢ δεινὸς συζητητής; Δὲν ἀπέδειξεν ὁ Ὑψιστος μωρὰν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου; Δὲν ἐσώθη ὁ κόσμος διὰ τῆς νομιζομένης μωρίας τοῦ ἐπὶ τῷ κόσμῳ; Δὲν ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων; Δὲν ἐξέλεξεν ὁ Κύριος τὰ ἀσθενῆ καὶ μωρά, τὰ ἀγενῆ καὶ ἐξουθενημένα τοῦ κόσμου, διὰ νὰ καταισχύνη τὰ ἰσχυρὰ καὶ τοὺς σοφούς, καταργῶν τὰ ὄντα διὰ τῶν μὴ ὄντων, τὰ γνωστὰ διὰ τῶν ἀγνώστων, τὰ χρεωκοπημένα συστήματα διὰ νέας ζωῆς καὶ Καινῆς Διαθήκης;

3. ΤΑ ΑΔΥΝΑΤΑ ΔΥΝΑΤΑ

« Τὸ λέγειν ὅτι οὐκ εἰσι θεοὶ οἱ θεραπευόμενοι ἀλλ' ὅτι δαίμονές εἰσιν, ὅτι ὁ ἐσταυρωμένος ἦν Θεός, ἵστε πόσῃ ἀνῆψεν ὀργήν, πόσῃ ἂν ἐποίησε δίκην, πόσον ἀνεργόπισε πόλεμον ».

Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ὁ ἐκ τῶν κορυφαίων σοφιστῶν τῆς ἀρχαιότητος, Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, θαυμαζόμενος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν μέγαν καὶ πολὺν Περικλέα, ἐπὶ τῆς χουστῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἐλθὼν εἰς τὸ ἱοστέφανον ἄστει ἐδίδασκε συναθροί-
ζων θιασώτας καὶ συσσωρεύων πλοῦτη, ἠναγκάσθη περὶ τὰ ἔσχατα ἔτη τοῦ βίου νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πόλεως διότι κατατηγορήθη ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ ἀθείᾳ, ἠναγκάσθη δὲ νὰ παρῶντος τοῦ πύρι καὶ τῶν πυρρῶν συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα ἀπεκρίναν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ πρὸς πανηγυρικὴν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ζητήσαντος νὰ ἀνατρέψῃ τὰς ἐν ἰσχύϊ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Διαγόρας, ἕτερος φιλόσοφος γεννημένος ἐν τῇ νή-
σῳ Μήλῳ, ζῶν καὶ φιλοσοφῶν μέσα εἰς τὴν ἰδίαν καὶ ὁ Πρωταγόρας πόλιν καὶ ἐποχήν, ἐξηναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ φύγῃ ἔξω τῶν ὀρίων τοῦ κράτους καὶ τῆς πόλεως, διότι ἐθεωρήθη ἐχθρὸς τῆς ἐν ἐνεργείᾳ εἰδωλολατρικῆς θρησκείας.

Ἐπίσης Θεόδωρος ὁ Ἀθεός — ἰδοὺ ἐπίθετον κατ' ὄνομα καὶ πρᾶγμα ἐχθρικὸν τοῦ οὐσιαστικοῦ — τέκνον τῆς Κυρήνης, μαθητὴς δὲ τοῦ Ἀριστίππου καὶ τοῦ Κράτητος, τὴν ἰδίαν μετὰ τοὺς προμνημονευθέντας σοφιστὰς ὑπέστη τὴν τύχην ἐκδιωχθεὶς διότι ἐζήτην νὰ καταργήσῃ τὰς τότε θρησκευτικὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηναίων, διὰ τῶν ὅπλων τῆς σοφιστικῆς τέχνης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Περὶ δὲ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις εἶναι τὸ καύχημα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ πρῶτος ἐν πᾶσι μαθητὴς καὶ ἀποστολος τῆς σωκρατικῆς σχολῆς, λέγει ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος ὅτι « πολυτείαν τινὰ καινοτομῆσαι βουληθεὶς, μᾶλλον δὲ μέρος πολιτείας καὶ οὐ τὰ τῶν θεῶν μετατιθεὶς νόμιμα, ἀλλ' ἀπλῶς πράξεις εἰσαγαγὼν ἐτέρας ἀνθ' ἐτέρων » ἐπιχειρήσας δηλαδὴ ὁ Πλάτων νὰ θέσῃ εἰς ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνιστικὰς του ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας, νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ δὲ εἰς τὰς Συρακούσας τῆς Σικελίας, παρ' ὀλίγον θὰ εὑρίσκε τὸν θάνατον ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν διανοητικῶν κόπων ὑπὲρ καλλιτερεύσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι παραδοθεὶς τότε εἰς κάποιον Λακεδαιμόνιον, ὡς δοῦλος μετεφέρθη εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Αἰγίνης πρὸς πώλησιν, εὐρὼν ἀγοραστὴν φιλόφρονά τινα Κυθηναῖον, ὀνόματι Ἀννίκεριν, ὅστις καὶ ἐξαγοράσας ἐ χάρις τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν συγγραφέα τῆς Πολιτείας.

Τέλος — διὰ νὰ περιορισθῇ ἐν τῇ πόλει καὶ μόνον ὁ ὑπάτος τῶν ἀρχαίων σοφῶν, Σωκράτης ὁ υἱὸς τῆς μαίας Φαιναρέτης ὁ ἐκμαεύσας σπουδαίως φιλοσοφικὰς ἀληθείας, ἀνὴρ ἐνάρετος ὅσον καὶ σοφός, θαυμαστάς ἀριθμῶν ἀπείρους καὶ ὅλους τοὺς αἰῶνας, μαθητὰς δὲ ἐκ τῶν ἀρίστων καὶ εὐφρεστώτων νέων τῆς ἐποχῆς του οὐκ ὀλίγους, φιλόσοφος μὲ ὄνομα μέγα ἐπὶ διαλεκτικῇ δεινότητι, μέγας δὲ πράγματι κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν ἐμπνευσιν, θεόπνευστος σχεδὸν καὶ θεόπεμπτος, ἔπιεν ὡς γνωστὸν τὸ κώνειον καὶ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα ἐντὸς τῆς φυλάκης, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ληφθεὶς παρὰ τὴν λαμπρὰν ἐπὶ δικαστηρίου ἀπολογίαν του, διὰ τῆς ὁποίας μὲ ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματα εἶχεν ἀποδείξει ὅτι δὲν διαφθείρει διδάσκων τοὺς νέους, οὔτε καινὰ δαιμόνια, δηλαδὴ νεοφανεῖς θρησκευτικὰς ἰδέας εἰσάγει εἰς τῆς Ἀθηνᾶς τὴν πόλιν, μὴ νομίζων ἀληθινούς τοὺς πιστευομένους θεοὺς τῆς πόλεως, ὅπως ἔγραφον οἱ ἐνάγοντες κατήγοροι.

θέλοντες νὰ τὸν ἐξοντώσουν ἐπὶ προφάσει ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος.

Τὸ καθεστὼς τῶν θρησκευτικῶν ἠθῶν καὶ ἀντιλήψεων! Ὅποιον μῖγμα ἀλλόκοτον φαντασίας καὶ πραγματικότητος, ἀληθείας καὶ ψεύδους, σκιᾶς καὶ φωτός! Τί παρᾶξενον συνονθύλευμα καρδίας καὶ νοῦ, σκέψεως καὶ αἰσθημάτων, ὑποσυνειδητοῦ καὶ συνειδήσεως, κληρονομικότητος καὶ αὐτοβουλίας! Ἐνέχει τὴν ἀδυναμίαν, διότι δὲν εἶναι στερεόν, ἀλλὰ τὸ προφυλάσσει ἡ δύναμις, διότι ἔχει ἔκτασιν. Ἐχει κατακτήσει τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ζωῆς, ἔχει ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς πλέον ἀποκρύφους γωνίας τῆς ψυχῆς! Κανεὶς ἐκεῖ δὲν τολμᾷ νὰ φέρῃ φῶς, διότι καὶ αἱ ἱεραὶ ἀράχαι ποὺ ἔπλεξαν ἐκεῖ ἱστούς, εἶναι σεβασταί! Τὸ ὕφασμα τῶν θρησκευτικῶν εἶναι στερεόν, δὲν διαλύεται ἐκ πρῶτης ὥρας νομίζετε εὐκόλα. Περιεπλέχθη πλέον μὲ τὰ σπινθηροειδῆ ἀναπόσπαστον τμήμα τῶν ἐντὸς αὐτοῦ ἀνατραφέντων συγχρόνων, στημόνιον ἔχει τὰς συνηθείας, τὰς ἀδυναμίας, τὰς πλάνας μὲ τὰς ὁποίας ἐπῆλθεν ἐξοικείωσις, ὑφάδιον δὲ τὰ μοιραίως συνυφασμένα συμφέροντα, τὰ πρόσωπα, τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὰς βλέψεις, τὰς φιλοδοξίας.

Ἐχει ἄλλως τε κάθε θρησκεία παρελθόν, τὸ ὅποιον ἀμαχητὶ δὲν δίδει θέσιν εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν αὐτὸ δὲν δέχεται νὰ γίνῃ τυφλὸς ὁπαδὸς καὶ συνέχεια τοῦ προκατόχου. Τὸ παρελθὸν δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πρόοδον, εἶναι ὠπλισμένον μὲ αὐτάρκειαν, ἐπειδὴ ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ. Δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξίν του διὰ τοῦ ὅτι ἔχει ὑπάρξει! Ἡ συνοχὴ τῆς ζωῆς ἀποκρούει δι' εὐνοήτους λόγους τὸ καινόν, ὅπως τὸ κενὸν ἢ φύσις καὶ εἶναι ἀπερισκεψίας ἴδιον τὸ ἀμερίμνως προχωρεῖν μὲ νέα βήματα, τὸ ἀδεῶς χαράττειν τρίβους νέας. Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ μόρφωσις, ἡ λογικὴ, ἡ θέλησις, ἡ δύναμις ἐνός. Τὸ

ὑποσυνειδητὸν θὰ παλαίση μὲ ἀγρίαν ρώμην πρὸς τὸ καινοφανές, λυσσᾷ ἀκοῦον ὅτι ἐπλανᾶτο, ἀποκρούει σθεναρῶς τὸ ἀνατέλλον φῶς, διότι δὲν πιστεύει ὅτι εὗρίσκειται μέσα εἰς τὸ σκότος, διότι κανεῖς δὲν θέλει νὰ δεχθῇ ἑαυτὸν πεπλανημένον, διότι ὅλοι προτιμοῦν νὰ πλανῶνται εἰς τοὺς γνωστοὺς δρόμους, παρὰ νὰ λάβουν νέαν ἄγνωστον κατεύθυνσιν. Ὁ νέος οἶνος δὲν συμβιβάζεται μὲ τοὺς παλαιοὺς ἀσκούς.

Ἐν ὀνόματι τοῦ καθεστῶτος, ἀπαιτήσῃ τῶν συντηρητικῶν ἀρχῶν, ὁ Ἀριστοφάνης σατυρίζει τὸν Σωκράτην, οἱ κατήγοροι τοῦ φιλοσόφου κερδίζουν τὴν δίκην, ὁ Πλάτων ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸν Παράδεισον τῆς Πολιτείας του, λιθοβολεῖται ὁ Στέφανος, μαχαίρα φονεύεται ὁ Ἰάκωβος, ὁ Πέτρος φυλακίζεται, δέσμιος ὁ Παῦλος ἀπάγεται εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην.

Πῶς λοιπόν, φίλε ἀναγνώστη, ἐξελήσμεν τὴν εὐαιδοσιν τῆς θρησκείας τῶν ἀλιέων, ἐκεῖ ὅπου τόσων σοφῶν συστήματα καὶ δράσεις ἐναυάγησαν; Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ζητηθῇ ἄλλοῦ που τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἀποστόλων καὶ δὴ ἐκεῖ ὅπου τὸ φανερώνει ὁ Παῦλος, εἰσάγων ἀνωτέραν ἐπέμβασιν Πνεύματος καὶ Δυνάμεως; Διότι εἶναι πασίγνωστον ὅτι οἱ Μαθηταὶ δὲν περιῆλθον τὸν κόσμον «ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις» δὲν εἶχον δηλαδὴ οὔτε τὴν πανοῦργον σοφιστείαν τοῦ Προταγόρα, οὔτε τὴν φιλόσοφον εὐγλωττίαν τοῦ Πλάτωνος, οὔτε τὴν διαλεκτικὴν δεινότητα τοῦ Σωκράτους.

Καὶ ὁμως ἐπέτυχον διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι «τὸ ἀσθενές τοῦ Θεοῦ εἶναι ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων».

4. ΥΠΗΡΕΤΑΙ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΣ

«Οἶμαι δὲ καὶ τὸν Ἰησοῦν διὰ τοῦτο βεβουλήσθαι διδασκάλοις τῶν δογμάτων χρῆσθαι τοιοῦτοις, ἵνα μηδεμίαν μὲν ἔχη χώραν ὑπόνοια πιθανῶν σοφισμάτων, λαμπρῶς δὲ τοῖς συνιέναι δυνάμενοις, ἐμφαίνηται ὅτι τὸ ἄδολον τῆς προαιρέσεως τῶν Μαθητῶν ἡξιώθη θειοτέρας δυνάμεως».

ΩΡΙΓΕΝΗΣ

Διὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς καθαριότητος τοῦ νεροῦ τὸ ὅποιον πίνει ὁ ἄνθρωπος, πρὶν νὰ φέρῃ τὸν κύλικα εἰς τὰ χεῖλη, ρίπτει προσεκτικὸν βλέμμα ἐντὸς τοῦ ποτηρίου ἢ, ἂν θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ καλλίτερα, ἀνατρέχει εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, παρατηρεῖ πόθεν προέρχονται, ἐπαγγέλλεται τὴν ἡμετέραν προελεύσεως καὶ τὴν ἐγκαταστάσιν τῶν ὑδραγωγῶν σωλήνων. Διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ζωηροῦ ὕδατος τῆς θρησκείας καὶ περὶ τῆς θεϊκῆς τῆς προελεύσεως, ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν μὲ ἄκραν προσοχὴν σελίδας τινὰς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀπὸ τὸ ὅποιον πηγάζει ἡ θρησκευτικὴ ἰδεολογία καὶ αἱ πρακτικαὶ ὑποχρεώσεις μας, ἀρκεῖ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἡθικὴν καθαριότητα τῶν συγγραφέων τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν δεόντως τὸ μεγαλεῖον τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ Ἀποστόλων, ποὺ ἐχρησίμευσαν ὡς ὄργανα τῆς Προνοίας καὶ ὡς μέσα διὰ τῶν ὁποίων διωχετεύθη εἰς τὴν αὐχμηρὰν γῆν ἡ πίστις τοῦ οὐρανίου Διδασκάλου.

Ἀγράμματοι ἀλιεῖς, ἄγνωστοι βιοπαλαισταί, μὴ τυχόντες παιδείας ἀκαδημαϊκῆς, μὴ γνωρίσαντες τὴν πρὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πνευματικῶν κινήσεων, οἱ πλείστοι δὲ μήτε ἀκούσαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ

συστημάτων, κατέρχονται ἀπὸ τὸ ὑπερῶν τῆς Πεντηκοστής εἰς ἄνισον ἀγῶνα ἐναντίον πάσης πλάνης καὶ πάσης θρησκείας. Καὶ ὅμως ἰδού, τοὺς σοφοὺς ἀπέδειξαν ὡς ἀσόφους, τοὺς ἰσχυροὺς ὡς ἀσθενεῖς, τοὺς μεγάλους ὡς ὄντα ἐξουθενημένα! Δὲν εἶχαν καμμίαν κοινωνικὴν ἐπισημότητα καὶ ἐπιρροήν· ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς διδασκαλίας των ἐπέφεραν ριζικὴν μεταβολὴν ἐν τῇ ζωῇ τῆς ἀνθρωπότητος, κατορθώσαντες ὅσα εἰς τοὺς ἄλλους ἀπεδείχθησαν ἀδύνατα! Ἐστεροῦντο οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι κήρυκες τοῦ Λόγου τῆς παραμικρᾶς πολιτειακῆς προστασίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισεν εἰς τὸ νὰ κατακτήσουν πνευματικῶς καὶ αὐτὰ τὰ ἀνάκτορα τῆς πανισχύρου παλαιᾶς Ρώμης!

Ὅπως ὁ Διδάσκαλος ἦτο ἡ Ζωὴ καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκετο μέσα εἰς τὸν Τάφον, τοιουτοτρόπως καὶ οἱ Μαθηταὶ ἐξωογόνουν τὴν σαπισμένην καὶ ἠθικῶς νεκρὰν κοινωνίαν, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι ἔβλεπον καθημερινῶς τὸ φάσμα τοῦ θανάτου, «καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀποκρίνοντες ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου, μὴ κατὰ τὸν κόσμον, φρόνιμοι κατὰ τοὺς δέ, ἄλλοτε καταδικαζόμενοι εἰς φυλακὰς καὶ εἰς θανάτους, ἄλλοτε δὲ προσκυνούμενοι ὡς θεοί, ὅπως ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἑρμῆς! Ἐδοξάζοντο ὡς ἥρωες ἀφ' ἑνός, ἄτιμοι ἐχαρκτηρίζοντο ἀφ' ἑτέρου, φέροντες ἀλύσεις εἰς τὰς χεῖρας καὶ πτερὰ εἰς τὴν ψυχὴν, ἀγγελοποιημένα ὄντα, ἀσθενεῖς καὶ ἀνίσχυροι φαινομενικῶς, πράγματι δὲ ἰσχυροὶ διὰ Χριστόν, Ὅστις τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὥπλισμένους μὲ τέλεια ἀμυντικὰ ὅπλα, μὲ τὸν θώρακα τῆς πίστεως, μὲ τὴν ἀσπίδα τῆς ἀγάπης καὶ τὴν περικεφαλαίαν τῆς δικαιοσύνης. Μέχρι δὲ τῆς ὥρας ποὺ ἔγραφεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ γυμνότης, οἱ κολαφισμοί, οἱ ραβδισμοί, αἱ περιπλανήσεις, ναυάγια ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ταλαιπωρία ἀνεκδιήγητοι, αὐτὰ ἦσαν αἱ ποικιλίαι, αἱ ψυχαγωγίαι τῆς ἀποστολικῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἀργότερον ὁ ἴδιος ἀγὼν ἐξακολουθεῖ, τὰ

αὐτὰ μαρτύρια ἐπαναλαμβάνονται συνδυασμένα μὲ φαινόμενα ἀγνώστου μέχρι τότε ἠθικῆς λάμπους. Διότι, ἐκτὸς τοῦ Γολγοθᾶ, ποῦ καὶ πότε εἶχεν ἀκουσθῇ ὁ λαιδορούμενος νὰ εὐλογῇ τὸν ὑβρίζοντα, ὁ ἀδίκως διωγμένος νὰ ἀνέχεται ἀγογγύστως τὰς καταδιώξεις, ὁ βλασφημούμενος μὲ τὰς χειρίστας τῶν βλασφημιῶν νὰ εὐχεται, νὰ παρακαλῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ βλασφήμου; Ἐπισφράγισμα δὲ τέλος τοῦ ἀγῶνος, νίκη μὲν τῆς ἀληθείας ἐναντίον τοῦ ψεύδους, τῆς προόδου κατὰ τῆς ἀντιδράσεως, σκληροὶ δὲ θάνατοι τῶν πρωταγωνιστῶν Ἀποστόλων ἀνὰ τὰ πέρατα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Ὁ ἐπικουρείος φιλόσοφος τοῦ τρίτου αἰῶνος Κέλσος, φίλοι ἀναγνώσται, ὁ διὰ παντὸς ἀνθρωπίνου τεχνάσματος ἐπιχειρήσας νὰ ἀνατρέψῃ τὰς βάσεις τῆς θρησκείας μας, ἐτόλμησε μεταξὺ ἄλλων νὰ εἴπῃ ὅτι οἱ Ἀπόστολοι κακῶς ἐτοιέγραφαν τὰ περὶ Χριστοῦ, τοῦ Ὁποίου ἄλλα μὲν ἀκουσίως καὶ ἐν ἐπιγνώσει, ἄλλα δὲ ἀκουσίως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἐκείνην ἔγραψαν μέσα εἰς τὰ βιβλία τῆς Κλητῆς Διαθήκης. Ἀλλὰ ὁ μέγας Ὁριγένης ἀπαξ διὰ παντὸς ἐκλείσε τὸ στόμα τῶν τοιούτων, οἱ ὅποιοι ὄχι πρὸς εὐρεσιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ πρὸς διαστροφὴν αὐτῆς ἐδὲκπαίνθησαν ἄδικον μελάνην καὶ μάταιον πνεῦμα.

Δὲν διέστρεψαν, λέγει, τὰ πράγματα ἐκουσίως οἱ Ἀπόστολοι, διότι εἶναι πασίγνωστος ἡ ἀγιότης τῆς ζωῆς των καὶ ἡ ἀφέλεια μὲ τὴν ὁποίαν διηγοῦνται τὴν ἄσημον καταγωγὴν, τὰς πλάνας, τὰ σφάλματά των, τὴν ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, τὸν σκανδαλισμὸν τῶν ἄλλων Μαθητῶν, τὴν ὀλιγοπιστίαν, τὰς ἐλλείψεις, τὰς ἀδυναμίας των, πράγματα ποὺ θὰ ἔμεναν ἄγνωστα εἰς τὸ κοινόν, ἂν δὲν ἐδημοσιεύοντο ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ ἀποδεικνύει ἔτι μᾶλλον τὴν εἰλικρίνειαν τῶν πρώτων κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι κατὰ τὸν Ὁριγένην καὶ τὴν λογικὴν, ἡ καρτερία καὶ ἡ ἀντοχὴ εἰς τὰ βασανιστήρια, τοὺς διωγμοὺς καὶ τὸν μαρτυρικὸν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

θάνατον. Διότι, ποῖος συμφεροντολόγος ἀπατεῶν ἐννοεῖ νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν πλάνην καὶ ὅταν ἀκόμη εὐρίσκεται πρὸ τῆς ἀνάγκης ἢ νὰ παραιτηθῇ τῆς πλάνης καὶ νὰ σωθῇ, ἢ χάνων συμφέροντα καὶ ζωὴν νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἐκουσίαν ἀπάτην; Ποῖος δηλαδὴ ἐν γνώσει ἑξαπατῶν τὸν κόσμον ἐπιμένει εἰς τὸ ἔργον του μέχρις αὐτοθυσίας; Πόσοι δὲ δὲν ἔπραξαν τὸ ἀντίθετον μᾶλλον, τοῦτέστι ἠρνήθησαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐν ἐπιγνώσει ἀλήθειαν, ὅταν εὐρέθησαν ἐνώπιον τῆς ἀπειλῆς τοῦ θανάτου;

Ἀλλὰ καὶ ἀκουσία διαστροφή τῆς ἀληθείας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι ἀδύνατον εἶναι τόσοι ἄνθρωποι νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν δεόντως τὰ πρὸ αὐτῶν ἑξαίσιμα γεγονότα καὶ τὰς φωτεινὰς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, νὰ τὰ περιγράψουν δὲ ἐσφαλμένα ἀλλὰ καὶ σύμφωνα ὅλοι, ἂν καὶ χρονικῶς καὶ τοπικῶς ἦσαν τόσοι χωρισμένοι ὅταν ἔγραφαν τὰ βιβλία των! Οὔτε προηγούμενον οὔτε ἐπόμενον παράδειγμα τοιαύτης ἀπάτης ὑπάρχει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Κόσμου!

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα διαλάμπας Ἑρνέστος Ρενάν, ὁ νεώτερος Κέλσος, οὐκ ὀλίγα εὐφρολογῶν μᾶλλον ἢ φιλοσοφῶν ἔχει γράφει περὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ἐπιτραπήτω νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν ἐδῶ ὅπου κλείομεν τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον τοῦ φερωνύμου Κεφαλαίου ἄρθρον.

Ἀρέσκεται νὰ τονίξῃ συχνὰ ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης ἱστορούμενα θαύματα εἶναι λογικῶς καὶ φυσικῶς ἀδύνατα. Θαῦμα ὅμως εἶναι ὁ ἀρχαιοελληνικὸς πολιτισμός, λέγει, διότι συνέβη ἅπαξ μόνον.

Ἀλλὰ ἐὰν πᾶν τὸ ἅπαξ μόνον συμβαῖνον εἶναι θαῦμα, παρακαλοῦμεν νὰ ἀποδειχθῇ ἐὰν καὶ τὸ ἔργον τῶν Ἀποστόλων ἔχῃ ὅμοιον προηγούμενον ἢ ἐπόμενον καὶ ἂν ἀπατάται ἢ σοβαρὰ ἱστορία, διδάσκουσα ὅτι τὸ θαῦμα τῶν ἀρχαίων ὑπῆρξεν ὑπέρβητος τοῦ ἐτέρου καὶ μεγαλυτέρου θαύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτι-

σμοῦ. Πρέπει ἢ νὰ μᾶς πείσουν ἢ νὰ μᾶς πιστεύσουν, ἐὰν τῷ ὄντι λογικεύονται. Ἡ, τοῦλάχιστον, ἃς ἀφήσουν ἡσυχον καὶ ἀσκανδάλιστον τὸν κόσμον νὰ πιστεύῃ τὴν αἵματοσφραγισμένην εἰλικρίνειαν τῶν Ἀποστόλων παρὰ τοὺς ἐπὶ τοῦ γραφείου σκολιοὺς συλλογισμούς, οἱ ὅποιοι ὑπενθυμίζουν τὸν μολιέρειον στίχον:

Et les raisonnements ont banni la raison!

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

5. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Οἱ ἀναγνώσται τοῦ βιβλίου με ἐνδιαφέρον θὰ παρακολουθήσουν ἀναμφιβόλως τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα τῶν λόγων τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀκριβῶς δὲ τὸ αἰώνιον ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς διδασκαλίας τοῦ χρυσοεποῦς ρήτορος, ἐνθαρρύνει τὸν γράφοντα τὰς γραμμὰς αὐτάς, ὅπως ἀντλῶν λόγια τινὰ ἀπὸ τὸν ρητορικὸν ἐκεῖνον ὠκεανόν, τὰ παραθέσῃ ἐν ἐλευθέρᾳ παραφράσει εἰς τὰς σελίδας τοῦ Κεφαλαίου τοῦτον.

Ἄλλως τε αὐτὸς ἦτο καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀθροεξαφίας μας, νὰ φέρωμεν δηλαδὴ τὸ σημερινὸν δημόσιον εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τὰ ἔξοχα πνεύματα τῶν διαλαμπάντων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἀγνοουμένων ἢ παρεξηγουμένων. Διότι ἀγνοοῦνται μὲν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν συγχρόνων μας χριστιανῶν αὐτοὶ τε καὶ τὰ ἔργα καὶ οἱ λόγοι των καὶ δυστυχῶς ἀγνοοῦνται ὑπ' ἐκείνων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν γλῶσσαν ὠμίλησαν καὶ ἔγραψαν! Ὡς δεινὴν δὲ παρεξήγησιν χαρακτηρίζομεν τὴν εἰς τὸ πνεῦμα μερικῶν ἐπικρατοῦσαν ἀντίληψιν, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχει ἡ ἐποχὴ μας μετὰ ἐκείνους, θεωροῦνται δὲ τὰ λόγια των ἄμοιρα ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ζῶντας ἐντὸς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἀνάξια ἄρα προσοχῆς.

Αὕτῃ δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Πατέρες τοῦ Δ' αἰῶνος ἐξωρίσθησαν καὶ ἀπὸ τὰς σχολὰς μας καίπερ ὑπὸ τῶν φιλολογούντων ἐκτιμώμενοι ὥς πρότυπα γλωσσικὰ ἅμα καὶ παιδαγωγικά. Ἐνῶ δὲ ὁ μα-

θητής τοῦ Γυμνασίου σκοτώνεται νὰ ἐννοήσῃ τὸ «ἐντεῦθεν Κῦρος ἐξελαύνει σταθμούς τέτταρας παρασάγγας πεντεκαίδεκα» σχεδὸν δὲ τίποτε, ἐκτὸς νεκρῶν τινων κανόνων, δὲν ἐκράτησεν ἀπὸ τὴν κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου ἐκστρατείαν, ἢ ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν αἰτίων καὶ ἀφορμῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἢ ἀπὸ τοὺς Φιλιππικὺς τοῦ Δημοσθένους, μένουν ἄγνωστα εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν τὰ καθ' ὕλην καὶ εἶδος ἐπίσης ἀριστουργήματα τῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μας. Ἀγνοεῖται Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχαι οἱ θαυμαζόμενοι ὡς προστάται τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, γνωριζόμενοι δὲ εἰς τὰ τέκνα μας μόνον ἐπάνω εἰς ἀκαλαίσθητον εἰκόνα ζωγράφου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐξιλεώνητο ὅπως-δήποτε ἂν ἀνελάμβανε τοῦλάχιστον νὰ τοὺς παραστήσῃ πρὸ τῶν μαθητῶν διδάσκοντας μᾶλλον παρὰ εὐλογοῦντας τοὺς κρατοῦντας τὰ ἔργα τῶν ἐν ἀφανείᾳ!

Εἰς ἀφάνειαν βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραμείνουν τὰ φωτεινὰ ἔργα τῶν ἡρώων ἐκείνων τῆς πίστεως καὶ τοῦ καλῶν. Ἡμεῖς μόνον ἀδικοῦμεν τὴν ἰδικήν μας εὐφυΐαν, μὴ θέλοντες νὰ ὠφεληθῶμεν ἐκ τῶν μελετῶν ἐκείνων, μὴ νομίζοντες ἄξιον τῆς ἐποχῆς τὸ νὰ ἀπολαύσωμεν ἐτοιμοὺς καρπούς ἡθικῆς διδασκαλίας καὶ διαπαιδαγωγήσεως τῶν παιδιῶν, διὰ τὴν χριστιανικὴν ἰδιότητα τῶν ὁποίων ἐθεωρήσαμεν ἀρκετὴν ἀπόδειξιν τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα καὶ τὴν Κατήχησιν μὲ τὰ «συνεταξάμεν καὶ ἀπεταξάμεν» πλαισιουμένην διὰ τῆς ἡμιμαθοῦς ἀπαγγελίας τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως!

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ εἶναι συγχρονισμένα ὅλα τὰ πρὸ χιλίων καὶ πεντακοσίων ἐτῶν γραμμένα ὑπὸ ἄλλαν συνθήκας, ὑπὸ διαφορετικὴν νοοτροπίαν ἢ πρὸς μερικόν τινα σκοπὸν ἀφορῶντα, λόγοι, ὁμιλίας καὶ ἐρμηνεῖαι τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀλλὰ καὶ ποῖος ποτὲ ἐτόλμησε νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν αἰωνιότητα τῶν γενικῶν ἀληθειῶν

καὶ διδασκαλιῶν του; Ποῖος ἡμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἥλλαξεν ἕκτοτε ἡ ψυχικὴ σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ἔμφυτοι ἀδυναμίας μας ὅτι συμμεταβάλλονται μαζὺ μὲ τὰς ἐποχάς;

Αἱ πρὸς τὸν ἀτελῆ ἄνθρωπον ἀπευθυνόμεναι παρατηρήσεις καὶ διδασκαλίας ἔπρεπε νὰ ἐπαναλαμβάνωνται διαρκῶς. Τεκμήριον δὲ ἐλάχιστον ἐπιτραπήτω νὰ παραθέσωμεν αὐτολεξεῖ μικρὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Ἡβουλόμεν μαθεῖν τίνας ἔνεκεν ὁ πλοῦτος διεσπούδασται τοῖς ἀνθρώποις. Καίτοι ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο τῇ φύσει μέτρον καὶ ὄριον ἔθηκεν, ἵνα μηδεμίαν ἔχωμεν ἀνάγκην τοῦ τὸν πλοῦτον ἐπιζητεῖν. [Οἷον: ἐνὶ ἱματίῳ ἢ καὶ δευτέρῳ περιβάλλεσθαι τὸ σῶμα ἐκέλευσε καὶ περιτοῦ οὐ χρεῖα πρὸς τὴν σκέπην. Τίνας οὖν ἔνεκεν τὰ μυρία ἱμάτια καὶ τὰ σιτόβρωτα;

Μέτρον ὁρισμένον ἔστί τῆς γαστροῦς, πέραν δὲ τούτου δοῦν ἑαυτῷ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ φύσει τῶν ζῶον. Τίνας ἔνεκεν αἱ ἀγῆλαι καὶ τὰ ποίμνια καὶ αἱ τῶν κρεῶν κατακοπαί;

Μίᾳς στέγης χρῆζομεν. Ἐνεκεν τίνας οἱ περίβολοι καὶ τὰ πολυτελῆ τῶν οἰκημάτων; μὴ ἵνα γῦπες καὶ κολιοὶ κατοικῶσι, τοὺς πένητας ἀποδύεις; Καὶ πόσης οὐκ ἄξια ταῦτα γέννης;

Ἔτερον περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων.

Οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀσθενέστερον. Διόπερ οἷον ἂν εἴποι τις ὄνομα τῆς ἐντελείας αὐτῶν, ἔλαττον τῆς ἀληθείας ἔρεῖ. Κἂν καπνὸν αὐτά, κἂν χόρτον, κἂν ὄναρ, κἂν ἄνθη ἐαρινά, κἂν ὅτιοῦν ὀνομάσῃ. Οὕτως ἐστὶν ἐπικηρα καὶ τῶν οὐδὲν ὄντων μηδαμινώτερα. Ὅτι δὲ μετὰ τῆς ἀσθενείας καὶ πολὺ ἔχει τὸ ἀπόκορημον, δηλὸν ἐντεῦθεν. Τίς γὰρ Εὐτροπίου γέγονεν ὑψηλότερος; οὐ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρῆλθε τῷ πλούτῳ; οὐ πρὸς αὐτὰς τῶν ἀξιομάτων ἀνέβη τὰς κορυφάς; οὐχὶ πάντες αὐτὸν ἔτρεμον καὶ ἐδεδοίκησαν; Ἀλλ' ἰδοὺ γέγονε καὶ δεσμοτῶν

ἀθλιέστερος καὶ οἰκειῶν ἐλεεινότερος καὶ τῶν λιμῶ τηκομένων πτωχῶν ἐνδεέστερος, καθ' ἑκάστην ξίφη βλέπων ἡκονημένα καὶ βάραθρον καὶ δημίους καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγωγὴν!

Καὶ τὰ ἐξῆς πολὺ ἐνδιαφέροντα τοὺς αἰωνίους προικοθήρας γαμβρούς.

Τίς μέλλων γυναῖκα ἀγαγέσθαι τρόπον ἐξήτασε καὶ ἀνατροφήν κόρης; Οὐδεὶς· ἀλλὰ χρήματα εὐθέως καὶ κτήματα καὶ μέτρα οὐσίας ποικίλης, καθάπερ τι πρίασθαι μέλλων, ἢ συνάλλαγμα τι κοινὸν ἐπιτελεῖν. Καὶ εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ δωρεάς ἐνυβρίζουσιν ὥσπερ ὀνούμενοι καὶ πωλοῦντες! Μάθετε πῶς οἱ παλαιοὶ ἤγοντο τὰς γυναῖκας καὶ ζηλώσατε. Πῶς οὖν; Τρόπους ἐζήτουν καὶ ἦθη καὶ ψυχῆς ἀρετήν... ἤρκει γὰρ ἀντὶ τῆς ἀπὸ χάριτος καὶ μελάνης ἀσφαλείας, ὃ τῆς νύμφης τρόπος. Παρακαλῶ τοίνυν καὶ ὑμᾶς μὴ χρήματα ἐπιζητεῖν καὶ περιουσίαν, ἀλλὰ τρόπον καὶ ἐπιείκειαν. Ζήτησον εὐλαβίαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ μνησικακίαν ταῦτά σοι βελτίω ἢ πλούτιον. Ἄλλ' ὃν δεῖνα —λέγουσιν— ἀπὸ γυναικὸς εὖπορος γέγονεν. Οὐκ αἰσχύνῃ τοιαῦτα παραδείγματα φέρων; Τί γὰρ ἀηδέστερον ἐκείνου τοῦ πλούτου; Τί δὲ αἰσχρότερον τοῦ λέγεσθαι παρὰ πάντων ὅτι ὁ δεῖνα ἀπὸ γυναικὸς εὖπορος γέγονε;

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

6. ΖΩΗ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Ἄφου, ἀγαπητοί, ἔχομεν ἀναζωογονηθῆ ψυχικῶς διὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἃς κυττάζομεν νὰ μὴ ξαναπέσωμεν εἰς νάρκωσιν, εἰς τὴν προηγουμένην νέκραν. Ὡς διατηρῶμεν ζωντανὴν τὴν ψυχὴν μας. Τὶ δὲ εἶναι ζωὴ τῆς ψυχῆς, θὰ τὸ ἐννοήσῃς, εἰς σκεφθῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ σῶμα. Ὅπως αὐτὸ δὲν ζῇ ὅταν στερούμενον ὑγιоῦς βαδίσματος, κηται κατὰ γῆς ἐν διαλύσει ἢ σπασμωδικῶς κινούμενον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ θεωρεῖται νεκρά, ὅταν δὲν ἔχῃ τι τὸ ὑγιές, φαινομενικῶς δὲ μόνον ζῇ. Νεκρὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ψυχὴ ὅταν δὲν ἐννοῇ τὰ μέλλοντα, ὅταν εἶναι χαμερπής, ὅταν κάμνη ἀλλ' ἀντ' ἄλλων, ὅταν βλέπῃ στραβά καὶ λανθασμένα, βλέπουσα δὲ παραδείγματος χάριν τὸν χρυσόν, δὲν τὸν θεωρεῖ ἀπλῶς χρησιμὸν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ θεῖόν τι καὶ μέγα πρᾶγμα, ἄξιον λατρείας!

Διότι πόθεν δῆλον ὅτι ἔχομεν ψυχὴν; Βεβαίως ἐκ τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐπομένως νέκρωσις ψυχικὴ ὑπάρχει ὅπου λείπουν αἱ ἐνέργειαι. Ὅταν λοιπὸν ἀρπάζῃς καὶ παρανομῇς ἀντὶ νὰ ἐπιμελῇσαι ἀρετῆς, πόθεν δῆλον ὅτι ἔχεις ζωντανὴν ψυχὴν; Μήπως ἐπειδὴ περιπατεῖς; Τοῦτο κάμνουν καὶ τὰ ζῶα! Μήπως ἐπειδὴ τρώγεις καὶ πίνεις; Τοῦτο ἴδιον καὶ τῶν θηρίων! Μήπως ἐπειδὴ στέκεις ὀρθίως ἐπὶ δύο ποδῶν; Τοῦτο μᾶλλον δεικνύει ὅτι εἶσαι ἀνθρωπόμορφον τέρας καὶ μὲ τρομάξεις περισσότερον, διότι ἔχεις ὅλα τοῦ ἀνθρώπου, ὅχι δὲ τὸ κυριώτερον, τὴν διανόσασιν! Διότι καὶ θηρίον ἂν ἔβλεπα μὲ φωνὴν ἀνθρώπου προικισμένον, δὲν θὰ ἔλεγα ποτὲ ὅτι εἶναι ἄνθρωπος ἀλλὰ μᾶλλον τέρας κατὰ πολὺ τερατωδέστερον! Πόθεν, σὲ παρακαλῶ, θὰ κατορθώσῃς νὰ συμπεράνῃς ὅτι ὁ ἀπέναντί σου ἔχει ψυχὴν ἀνθρώπου, ἄφου σὲ λακτίζει ὅπως οἱ ὄνοι, μνησικακεῖ ὅπως αἱ κάμηλοι, δαγκάνει ὅπως

οἱ ἄρχοι, ἀρπάζει ὅπως οἱ λύκοι, κλέπτει ὅπως ἡ ἀλώ-
πηξ, εἶναι δόλιος ὅπως ὁ ὄφις καὶ ἀναίσχυντος ὅπως ὁ
κύων; Πῶς, εἰπέ μοι, βλέπων τὰ τοιαῦτα θὰ ἐννοήσης
ὅτι ἔχει ψυχὴν ἀνθρωπίνην;

Ἴδου παράδειγμα ψυχῆς ζωντανῆς καὶ ψυχῆς νεκρᾶς,
ὁ Λάζαρος καὶ ὁ πλούσιος γείτων του. Ὁ σκληρόκαρδος
αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἐνεδύετο πορφύραν καὶ βύσ-
σινα φορέματα, εὐφραίνόμενος μὲ καθημερινὴν λαμπρό-
τητα, κατὰ βάθος καὶ πραγματικότητα ἐστερεῖτο ψυχῆς
ἀνθρωπίνης, εἶχε νεκρὸν τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς ψυχῆς του,
δὲν εἶχε ζωντανὴν ψυχικότητα, διότι τίποτε τὸ πνευματι-
κὸν οὔτε ἐνόει οὔτε ἔκαμνε. Τοιοῦτοι δὲ πρέπει νὰ χα-
ρακτηρισθοῦν ὅλοι οἱ ἀνελεήμονες καὶ ὡμοὶ ὡς θηρία
ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἐνεκρώθη ὅπως ἡ ψυχὴ
ἐκείνου, πού ἐστερεῖτο τῆς θερμότητος, τῆς θερμῆς πρὸς
τὸν πλησίον ἀγάπης, τοῦ ὁποίου οὐδεμία πνευματικὴ ἐκ-
δήλωσις ὑφίσταται, οὐδεμία ψυχικὴ ἀντικειμένη ἐκδήλω-
σις, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ νεκρά καὶ ἀψυχα σώ-
ματα.

Ἐνῶ, ὁ δυστυχισμένος φαινομενικῶς Λάζαρος ἦτο
πολὺ ἀνώτερος καὶ εὐδαιμονέστερος τοῦ ἡθικῶς πτώμα-
τος τοῦ πλουσίου γείτονος, διότι ἐκέκτετο ψυχὴν ἔντονον
καὶ ὑγιαίνουσαν. Διὰ τοῦτο, ὡς εὐρισκόμενος ἐπάνω εἰς τὸ
ὄροπέδιον ὑψηλῆς φιλοσοφίας, μὲ ἀκατανόητον εἰς τὸν
ἄλλον γενναιότητα ὑπέμενε τὴν πενίαν, κανένα δὲν κατη-
ρᾶτο οὔτε ἐβλασφήμει, πιεζόμενος, θλιβόμενος ὑπὸ στε-
ρήσεων καὶ πληγῶν, λιμῶ καὶ κακονυχίαις καὶ μὲ τὴν
θέαν τοῦ φαινομενικῶς εὐδαιμονοῦντος πλουσίου ἀνθρω-
πίσκου τυραννούμενος!

Πῶς δὲ καὶ ποῖος τολμᾷ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ
νὰ ὀνομάσωμεν νεκράν τὴν ψυχὴν ἐκείνην, τῆς ὁποίας τὰ
αἰσθητήρια ἐνεκρώθησαν καὶ δὲν τὴν ἐξυπνοῦν διὰ νὰ
τὴν πληροφορήσουν ὅτι ὀπισθεν τῆς παρακολουθεῖ ὁ Διά-
βολος, πλήττων, κεντῶν, δαγκάνων, λακτίζων; Καὶ τὴν

βλέπεις τοιοιυτοτρόπως νὰ κῆται νεκρωμένη, ἀναίσθητος
πραγματικῶς, ἀφοῦ δὲν λυπεῖται ἀφοῦ δὲν βλέπει τοῦλάχιστον
ὅτι ἀφαιροῦνται τὰ κοσμήματά της, ἡ παρουσία της
ὅτι ἀρπάζεται, ἡ ὑπόστασίς της νὰ ἐκμηδενίζεται! Ἐνῶ
δὲ ὁ Σατανᾶς χοροπηδᾷ μειδιῶν σαρκαστικώτατα ἐνώ-
πιον τοῦ πτώματος, ἡ ψυχὴ αὐτὴ—ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὴν
ὀνομάσωμεν ψυχὴν—ἀκίνητος στέκεται, ὅπως τὸ σῶμα,
ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐβγῆκεν ἡ ψυχὴ!

Δυστυχῆς, δυστυχέστερα καὶ δυσωδεστέρα παρὰ τὰ
πτώματα εἶναι ψυχὴ τοῦ φιλαργύρου, τοῦ μεθύσου, τοῦ
ἄρπαγος, τοῦ πλεονέκτου, τοῦ ὀργίλου, τοῦ ἀκολάστου,
τοῦ ἀσεβοῦς, τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου! Διότι κάθε ἄκαιρος
ἐπιθυμία καὶ ἡ μέθη καὶ ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ πλεονεξία καὶ
ἡ φιλαργυρία καὶ ὁ θυμὸς καὶ οἱ ἄτοποι ἔρωτες καὶ ἡ
ἀκολασία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ κάθε κακία ἐν γένει, ὅλαι
αὗται αἱ ψυχικαὶ πτωμαῖναι, διασκορπίζουν πολὺ βρωμε-
ρὰ καὶ ἄσχημα ὁσμώδη πρὸς ὅσον τὸ ἰχώρ, ἡ κόνις καὶ ἡ
τάρρα, εἰς τὰ ὁποῖα διαλύεται τὸ ἀποθαμένον σῶμα.

(Χρυσοστ. Β' ὁμιλ. εἰς τὴν Β' πρὸς Κορ.)

7. ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΥΧΗΣ;

Ἀδύνατον εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ δοκιμάζῃ λύπας
εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν διότι ὅπως ὁ διαπλέων μέγα πέλα-
γος ἀγωνιᾷ, τοιοιυτοτρόπως καὶ ὁ ζῶν τὸν βίον τοῦτον
εὐρίσκεται ἐν ἀθυμίᾳ, εἴτε πλούσιος, εἴτε βασιλεὺς ὑπο-
τεθῇ.

Ὁ πλούσιος μάλιστα ἔχει καὶ τὰς περισσοτέρας ἀφορ-
μὰς τῆς στενοχωρίας, ὁ δὲ βασιλεὺς ἄρχεται ὑπὸ πολλῶν,
δὲν ἠμπορεῖ νὰ δράσῃ ὅπως κρίνει αὐτὸς, παρὰ τὴν γνώ-

μην του χαρίζεται καὶ ὅσα δὲν θέλει ἀναγκάζεται συχνὰ νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐννόησον δέ, ἀγαπητέ, πόσον λυπεῖται ὅταν θέλῃ μὲν νὰ πράξῃ τι, ἀναγκάζεται δὲ νὰ μὴ τὸ πράξῃ ἐκ φόβου ἢ ὑποψίας, φοβούμενος τοὺς ἐχθρούς του, ὅσον ὑποψιάζεται τοὺς φίλους του !

Ἄλλὰ τί ; μήπως ὁ ἀπράγμονα βίον ζῶν εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς λύπης ; Οὐδαμῶς. Οὔτε ἄνθρωπος ἀθάνατος, οὔτε ἄνθρωπος ἄλυπος ὑπάρχει. Πόσα βάσανα ὁ καθείς περνᾷ, ἄγνωστα εἰς τὸν ἄλλον, γνωστὰ δὲ μόνον εἰς τὸν ἴδιον ! Πόσοι δὲ ἔχοντες δὲν ἠυχήθησαν νὰ ἀποθάνουν μέσα εἰς τὰ πλούτη καὶ τὰς ἀπολαύσεις ! Διότι καὶ αἱ ὑλικά ἀπολαύσεις ὄχι μόνον δὲν ἀποδιώκουν τὴν λύπην, ἀλλὰ μᾶλλον αὐταὶ εἶναι ποὺ γεννοῦν λύπας, ἀσθενείας καὶ ἀηδίας, τῶν ὁποίων ἄγνωστος καὶ ἀόριστος παραμένει ἡ αἰτία. Διότι καὶ ἄνευ λόγου πονεῖ ἡ ψυχὴ ὅταν ἅπαξ συνηθίσῃ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ὅπως δὲ καὶ οἱ παῖδες τῶν ἰατρῶν ἀποφασίζουσιν πάλαι ποτὶ τὴν ἀσθενεὴ κατασκευὴ τοῦ στομάχου τίκει λύπας ἀκαίρους, τὰς ὁποίας ὅλοι μας δοκιμάζομεν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὸ διατί. Ἀόριστοι μελαγχολία, ὡσὰν σύννεφα ὀγνώστου προελεύσεως, δηλητηριάζουν τὸν βίον τοῦ θνητοῦ. Οὐδεὶς ἔζησέ ποτε χωρὶς νὰ λυπηθῇ καὶ χωρὶς νὰ νομίζῃ ὅτι ἡ ἰδική του λύπη εἶναι μεγαλυτέρα καὶ μᾶλλον ἀνυπόφορος ἢ ἰδική του ζωή... Διότι ὅπως οἱ πάσχοντες εἰς μέλος τι τοῦ σώματος ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι πονοῦν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἄλλην πάθησιν ὁ πάσχων τὸν ὀφθαλμόν, οὐδένα πόνον θεωρεῖ χειρότερον ἀπὸ τὸν ὀμματόπονον καὶ ὁ ἔχων πόνον εἰς τὸν στόμαχον χαλεπώτερον ὅλων ἐκλαμβάνει τὸν ἑαυτὸν του—τοιουτοτρόπως συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ἀθυμίας καὶ ψυχικῆς λύπης, τὴν ἰδικὴν του ἕκαστος θεωρεῖ τρομερωτέραν, ἐπειδὴ ἔξ ἰδίας πείρας τὴν δοκιμάζει.

Ὁ μὴ ἔχων ἐπὶ παραδείγματι παιδιὰ, τὴν ἀτεκνίαν νομίζει μέγιστον δεινόν, καθ' ὃν χρόνον ὁ πτωχὸς ποὺ

ἀπέκτησεν ἑπτὰ-ὀκτὼ τέκνα, τὴν πολυπαιδίαν εὐρίσκει αἰτίαν τῆς δυστυχίας του. Ἦκουσα δὲ ἄνθρωπον πατέρα ἑνὸς μόνον τέκνου, νὰ λέγῃ ὅτι εἶναι φοβερόν νὰ ἔχῃ τις συγκεντρωμένην ὅλην τὴν ἀγάπην του ἐπάνω εἰς τὸ μονάκριβο παιδί του καὶ καθημερινῶς νὰ τρέμῃ μήπως πάθῃ τίποτε τὸ ἀπευκταῖον.

«Ὁ καλὴν ἔχων γυναῖκα οὐδὲν χειρόν φησι τοῦ ἔχειν καλὴν γυναῖκα ὑποψίας γὰρ τὸ πρᾶγμα γέμει καὶ ἐπιβουλῆς· ὁ δυσειδὴ ἔχων οὐδὲν χειρόν φησι τοῦ ἄμορφον ἔχειν γυναῖκα ἀηδίας γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐμπέπλησται. Ὁ ἰδιώτης οὐδὲν ἀχρηστότερον τοῦ βίου φησὶν οὐδὲ εὐτελέστερον· ὁ στρατιώτης οὐδὲν μοχθηρότερόν φησι οὐδὲ ἐπισφαλέςτερον τῆς στρατείας· βέλτιον γὰρ ἄρτω κεχρησθαι μόνῳ καὶ ὕδατι ἢ τοιαύτας φέρειν ἐπαχθείας.»

Ὁ ἔχων ἐξουσίαν, τίποτε λέγει δὲν εἶναι κοπιωδέστερον ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπηρετῇ τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων· ὁ ἐξουσιάζων μάλιστα οὐδὲν θεωρεῖ βουλικώτερον τοῦ νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄλλον. Ὁ ἔχων γυναῖκα, τίποτε οὐκ ὀνομάζει χειρότερον τῆς γυναικὸς καὶ τῆς φροντίδος· ὁ μὴ ἔχων σύζυγον οἰκτεῖται ἑαυτόν, διότι στερεῖται γυναικὸς, οἰκογενειακῆς ἐστίας καὶ τῶν σχετικῶν ἀναπαύσεων. Ὁ ἔμπορος μακαρίζει τὴν ἀσφάλειάν τοῦ γεωργοῦ ὁ γεωργὸς φθονεῖ τὸν πλοῦτον τοῦ ἐμπόρου.

Καὶ ἐν γένει δυσάρεστον, βαρύνθυμον, μεμψίμοιρον εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος ! Ὅταν γνωρίζωμεν καλὰ τὸν κόσμον, πευθόμεθα περὶ τῆς ματαιότητος τῶν πάντων καὶ ταλανίζομεν πᾶσαν τὴν φύσιν. Πολλάκις ἐθαυμάσαμεν τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν, πολλάκις μακαρίζομεν τὴν νεανικήν. Διὰ τὴν νὰ μὴν εἴμεθα γέροντες, λέγομεν, ὅταν ἡ ἡλικία μας δίδει ἀφορμὰς κοτηγοριῶν· ὅταν δὲ ἐπέλθουν τὰ χιόνια τῆς ζωῆς καὶ λευκανθῇ ἡ κεφαλὴ μας, περιλύπως ρεμβάζομεν καὶ λέγομεν : Ποῦ εἶναι ἡ νεότης ;

Μία, μία καὶ μόνη εἶναι ἡ ἀπηλλαγμένη ἀνωμαλίας ὁδός, ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴ ἔχει λύπας,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

ἀλλὰ λύπας ὠφελίμους ποὺ γεννοῦν κέρδη καὶ ὠφέλειαν. Διότι ἡ λύπη διὰ τὰ σφάλματά μας φέρει κατάνυξιν καὶ συγχώρησιν καὶ καθαρόν ψυχῆς, ἡ δὲ λύπη διὰ τὰς συμφορὰς τοῦ πλησίον, ἀγία εἶναι καὶ αὐτὴ καὶ μέγιστον μισθὸν ἀποφέρει. Ἀμφοτέραι δὲ ἐξαγνίζουσιν τὸν ἄνθρωπον, μᾶς ἐξυψώνουν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ καὶ πολλὴν οἰκειότητα καὶ παρησίαν μᾶς δίδουν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ.

(Χρυσόστ. Ὁμιλ. Α' εἰς τὴν Β' πρὸς Τιμ.)

8. ΜΙΜΗΣΙΣ ΗΡΩΟΣ

Μᾶς συνεκάλεσεν εἰς ἑαυτὸν ἑαυτὴν καὶ πατήγουσιν ὁ ὁ μακάριος Βαβυλῶν — λέγει ὁ Χρυσόστομος — τῷ προοιμίῳ τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ εἰς τὸν μάρτυρα τοῦτον λόγον του — μᾶς προσεκάλεσεν ὅχι διὰ τὸν ἐπαινέσωμεν ἀλλὰ διὰ τὸ γίνωμεν ζηλωταὶ τῆς πίστεώς του· ὅχι διὰ τὸ ἀκροασθῶμεν τὰ ἐγκώμιά του ἀλλὰ διὰ τὸ γίνωμεν μιμηταὶ τῶν κατορθωμάτων του. Καὶ εἰς μὲν τὰ κοσμικὰ ἄξιώματα, οὐδέποτε οἱ καταλαμβάνοντες ἀρχὰς ἐπιζητοῦν μετόχους τῆς ἐξουσίας των, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀδρανεῖ ἡ ἀγάπη καὶ ἀνάπτει μόνον ἡ βασκανία καὶ ὁ φθόνος· εἰς δὲ τὰ πνευματικὰ συμβαίνει ὅλως διόλου τὸ ἀντίθετον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οἱ ἅγιοι καὶ μάρτυρες τότε κυρίως αἰσθάνονται ἑαυτοὺς τιμωμένους, ὅταν βλέπουν τοὺς ἀδελφούς των ἀνθρώπους νὰ φθάνουν τὴν ἰδικήν των τιμὴν καὶ νὰ μετέχουν τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μὲ αὐτοὺς.

Ὡστε, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐπαινέσωμεν τοὺς μάρτυρας, πρέπει πρὸ παντὸς νὰ τοὺς μιμηθῶμεν· ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐγκωμιάσωμεν τοὺς ἀθλητὰς τῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας,

πρέπει νὰ ζηλώσωμεν τὸν ἄγωνα, ποὺ διεξήγαγον ἐκεῖνοι οἱ μακάριοι. Χαίρουν δὲ ἐν αἰαυτῇ περιπτώσει τὰ πνεύματά των χαρὰν μεγάλην, ὅχι μικροτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἡσθάνθησαν καὶ διὰ τὰ ἀτομικά των κατορθώματα.

Καὶ διὰ τὸ μάθησιν ὅτι ἡ ἐκ τῆς μιμήσεως τῶν ἁγίων συντελουμένη ἠθικὴ μας ἐξύψωσις εὐφραίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἄκουσε τὸν μὲν Παῦλον λεγοντα « νῦν ζῶμεν ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ » τὸν δὲ Μωϋσῆν παρακαλοῦντα τὸν Σαβαὼθ « εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰδμή, καὶ ἐξάλειψον ἐκ τῆς βίβλου ἧς ἔγραψας ». Διότι ὅλοι οἱ πιστοὶ ἀποτελοῦμεν ἐν σῶμα. Ποῖον δὲ τὸ ὄφελος ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ σώματος νὰ στεφανώνεται, οἱ δὲ πόδες νὰ κολάζονται;

Ἄλλ' ἴσως νὰ μὲ ἐρωτήσετε, πῶς εἶναι δυνατόν, διωγμοῦ μὴ ὑπάρχοντός νὰ μιμηθῶμεν τοὺς μάρτυρας; Μάλιστα ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ ὅτι δὲν εὐρισκόμεθα ἐν διωγμῷ, ἀλλὰ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐν αἰσθητοῦς μαρτυρίου! Δὲν ὑπάρχουν τοιαῦτα παλαίσματα, ἀλλὰ βραβεῖα καὶ στέφανοι ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν! Δὲν μᾶς διώκει οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ μᾶς καταδιώκει ὁ διάβολος, ὁ χαλεπώτερος ὅλων τῶν τυραννῶν! Δὲν βλέπεις πυρὰς καὶ βασανιστήρια, ἀλλ' αἰσθάνεσαι καθ' ἡμέραν ἀναπτομένην φλόγα ἐπιθυμιῶν! Ὅπως οἱ μάρτυρες περιεφρόνησαν τὸν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων θάνατον, καταπάτησαν καὶ σὺ τὴν πυρὰν τῆς φύσεως ὅπως ἐκεῖνοι ἐπυγμάχησαν μὲ τὰ θηρία, χαλινάγωγησον καὶ σὺ τὸν θυμόν, τὸ ἀνήμερον καὶ ἀτίθασσον θηρίον· ὅπως ὑπέφερον ἐκεῖνοι ἀφορήτους πόρους καὶ σὺ, ἂν θέλῃς νὰ τοὺς μιμηθῇς, νίκησον τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς σου!

Πῦρ, ἀγαπητοί, εἶναι αἱ ἄτοποι ἐπιθυμίαι τῆς φύσεως, πῦρ ἄσβεστον καὶ διαρκές. Εἶναι κύων μανιώδης προσβληθεὶς ἀπὸ λύσσαν τὸν ὁποῖον καὶ ἂν μυριάκις ἀποκρούσῃς, μυριάκις ὁρμᾷ ἐναντίον σου καὶ δὲν ὑποχω-

ρεῖ. Φοβερὰ εἶναι ἡ φλόξ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ δὲν εἶναι φοβερωτέρα ἀπὸ τὴν φλόγα τῶν ἐπιθυμιῶν. Οὐδέποτε εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔχομεν διακοπὴν ἐχθροπραξιῶν, οὐδέποτε παύσιν καὶ ἀνακωχὴν, ἀλλὰ ἀτελείωτος ἔξακολουθεῖ ὁ ἀγὼν, διὰ τὰ γεῖνη καὶ ὁ στέφανος λαμπρότερος. Ὁ ἐχθρὸς μας οὐδέποτε κοιμᾶται, ὁ πόλεμος εἶναι ἀκατάπαυστος, τὰ ὅπλα ἄς εἶναι πάντοτε εἰς ἐνέργειαν.

Καὶ ἂν θέλῃς νὰ πεισθῇς περὶ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιθυμία δὲν καίει ὀλιγώτερον τοῦ πυρός, ἐνθυμήσου τὴν φράσιν τοῦ Σολομῶντος «Περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθρώπων πυρός, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; οὕτως ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ καὶ πᾶς ὁ ἀπτόμενος αὐτῆς οὐκ ἀθωωθήσεται». Βλέπεις ὅτι ἐπιθυμία καὶ πῦρ εἶναι ἐξίσου ἐπικίνδυνα; Ὡστε καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ καὶ ὁ ἐγγίζων τὴν πυράν, τοιουτοτρόπως καὶ τῶν ὀραίων προσώπων ἡ παρατήρησις φλέγει τὴν ἀκόλαστον ψυχὴν, ὅπως φλέγει ἡ εὐφλεκτός ὕλη. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ μὴ προσφέρωμεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ νὰ τὴν περιορίζωμεν πανταχόθεν, νὰ τὸ σβύνωμεν διὰ τῆς ψυχρολousίας τῶν εὐσεβῶν σκέψεων, ἐντοπίζοντες τὴν προχωροῦσαν πυρκαϊάν καὶ μὴ ἐπιτρέποντες εἰς αὐτὴν νὰ διασαλεύσῃ τὴν σταθερότητα τῆς ἡμετέρας διανοίας. Καὶ πᾶσα δὲ ἐν γένει ἡδονή, ὅταν ἐπικρατήσῃ ἡ δύναμις τοῦ πάθους, φλογίζει τὸν νοῦν σφοδρότερον πυρός, ἐκτὸς ἐὰν ἀγωνιζόμενοι γενναίως ἀντιτάξωμεν σιδηρὰν ὑπομονὴν καὶ ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ ἀκλόνητον πίστιν δεικνύοντες ἀποκρούσωμεν τὰς ἐφόδους τῶν παθῶν.

Μὲ τοιαύτην ψυχικὴν δύναμιν ὁ μακάριος καὶ γενναῖος ἀθλητὴς τοῦ Χριστοῦ Βαβλαάμ, μὲ ἀπάθειαν ἀνδριάντος ἐκράτει νομίζεις ἀνωδύνως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἀνθρακας ἀναμμένους, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλον οἱ ἐργάται τοῦ μαρτυρίου του. Βεβαίως ὑπέφερε καὶ ἔπασχεν, διότι σῶμα καὶ σάρκες ἐκράτουν τὸ πῦρ, ὅχι δὲ χεῖρ σιδηρᾶ

ἀλλ' ἐνῷ τόσον ὑπέφερε καὶ ἔπασχε τὸ θνητόν του σῶμα, ἐκεῖνος ἂν καὶ ἐφόρει σάρκα, ἐπέδειξεν ἀνδρείαν καὶ φιλοσοφίαν ἀσωμάτων δυνάμεων.

9. ΤΑΙΣ ΠΙΣΤΑΙΣ ΓΥΝΑΙΞΙ

Αἱ γυναῖκες — διδάσκει ὁ μέγας Διδάσκαλος τῆς Ἀντιοχείας ἐν τῇ ἐξηκوستῇ πρώτῃ ὁμιλίᾳ του εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον—ἐπρεπεν αἱ γυναῖκες, ὡς διαγούσαι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ βίου μέσα εἰς τὴν οἰκίαν νὰ εἶναι ὡς οἱ περισσότεροι φιλόσοφοι παρὰ οἱ ἄνδρες. Διότι ὁ μὲν ἄνθρωπος, συνανατρεφόμενος καθημερινῶς ἐντὸς τῆς πολυτάραχου ἀγορᾶς καὶ ἀναγκαζόμενος συχνὰ νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἀνταρῆκα, ἀναγκάζεται νὰ ἀποστῇ ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τοὺς θορύβους· ἐνῷ ἡ γυνὴ ἔχει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς καὶ αἰὲν αἰὲν καιρὸν φιλοσοφίας, καθημένη ἐντὸς τῆς ἡρέμου οἰκίας ὅς ὁ μαθητὴς ἐντὸς τοῦ σχολείου, συνάγουσα εἰς ἑαυτὴν τὸν νοῦν, εἰς ἀναγνώσεις καὶ προσευχὰς ἀσχολουμένη ἐν ἄκρᾳ ψυχικῇ ἡσυχίᾳ. Καὶ ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς ἐρήμου ζοῦν ἀνενόχλητοι, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ γυνή, ὡς διερχομένη τὴν ζωὴν τῆς ἐντὸς τῶν τοίχων τῆς οἰκίας δύναται νὰ ἀπολαύῃ διαρκoῦς γαλήνης. Ἐὰν δὲ ποτε ἔχῃ ἀνάγκην ἐξόδου οὔτε τότε ἀναμειγνύεται εἰς τοὺς θορύβους τῶν ἀνδρῶν, μεταβαίνουσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ἐπισκεπτομένη τὸν λουτρῶνα διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος.

Ὡστε οἰκουρεῖ κατὰ τὸν πλεῖστον χρόνον καὶ ἔχει ἐν καιρίᾳ ἡρέμου σκέψεως καὶ φιλοσοφίας, ἀπαραίτητον δὲ καθήκον νὰ ὑποδέχεται μειδιῶσα τὸν ἄνδρα τῆς νὰ καθησυχᾷ τὸν τεταραγμένον σύζυγόν της, νὰ τὸν ρυθμίξῃ ψυχικῶς, νὰ περικόπῃ τὰ περιττὰ καὶ ἄγρια τῶν λογι-

σμῶν καὶ νὰ τὸν ἐξαποστέλλῃ ὀπίσω εἰς τὴν ἐργασίαν του ἡμερώτερον καὶ ἡρεμώτερον, ἀπηλλαγμένον τῶν κακῶν ποὺ ἔφερεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, φέροντα δὲ μαζύ του, ὡς ἐφόδια διὰ τὴν συνέχισιν τῆς βιοπάλης, τὰ ὅσα ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔμαθε καλά. Διότι πανίσχυρος εἶναι ἡ δύναμις τῆς εὐλαβοῦς καὶ συνετῆς γυναικός, ἡ ὁποία θέλει νὰ ρυθμίξῃ καὶ διαπλάτῃ προσηκόντως τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνδρός. Πολλάκις ὁ ἄνθρωπος ἀκούει καὶ μετὰ τινος ἡδονῆς μάλιστα, τὰς συμβουλὰς τῆς ἀγαπητῆς συζύγου του καὶ ἐκτελεῖ τὰς παραινέσεις τῆς προσφιλοῦς γυναικός, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἀνέχεται οὔτε φίλων, οὔτε διδασκάλων, οὔτε ἀρχόντων συμβουλὰς καὶ παραινέσεις. Καὶ πολλοὺς ἡμπορῶ νὰ ἀπαριθμήσω ἄνδρας, οἱ ὅποιοι παρὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀπειθείαν των, ἐμαλάκωσαν τὸν χαρακτῆρά των διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς.

Ἄλλὰ ἂς μὴ λησμονοῦν αἱ κυρίαι ὅτι ὄχι μόνον διὰ τῶν συμβουλῶν ἀλλὰ τὸ κυριώτερον καὶ διὰ τῶν ἔργων ρυθμίζεται ὁ σύζυγος. Ἐκ τῶν ἔργων τῶν τοιαύτων τῆς ἰδικῆς των ζωῆς, τὴν ἑλλειψὶν μικροπονηριῶν, τὴν ἀποχρῆσιν τῆς φιλοκοσμίας καὶ πολυτελείας, τὴν μὴ ἀπαιτήσιν περιττῆς δαπάνης χρημάτων, ἱκανοποιήσιν δὲ μὲ τὰ ὑπάρχοντα. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅταν δηλαδὴ ἡ συμβουλὴ τῶν λόγων συνδυάζεται μὲ τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἔργων, γίνεται δεκτὴ μετὰ χάρᾶς καὶ καταπίθεται ἐκεῖνος.

Μὴ ζητῆς λοιπόν, ὦ γύναι, χρυσίον μήτε μαργαρίτας μήτε πολυτέλειαν ἐνδυμάτων ἀλλὰ κοσμιότητα, σωφροσύνην καὶ καλοὺς τρόπους, τοὺς ὁποίους ἂν δὲν ἔχῃς σὺς πῶς θὰ ἀπαιτήσῃς ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; Διότι καὶ ἐὰν, θέλῃς νὰ ἀρεσκῇς εἰς αὐτόν, τὴν ψυχὴν πρέπει νὰ παροουσιάσῃς στολισμένην μὲ ἄνθη ἀρετῶν, ὄχι δὲ σῶμα κεκοσμημένον καὶ διεφθαρμένον! Διότι ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ μέχρι θανάτου ἀφοσίωσις πρὸς τὸν σύντροφον τοῦ βίου, αὐτὰ εἶναι ποὺ ὑποδουλώνουν τοὺς ἄνδρας, ὄχι δὲ τὰ πολυδάπανα καὶ δυσβάστακτα βάρη τῇ

πολυτελείας. Ἐνῶ δὲ τῶν ματαίων στολισμάτων τὴν ἐντύπωσιν ἡ συνήθεια ἐξαλείφει ταχέως, τὰ κοσμήματα τῆς ψυχῆς πάντοτε ἀνθοῦν καὶ ἀνάπτουν μεγαλυτέραν τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης. Διότι ἀφοῦ ἡ συνήθεια μᾶς ἔχει ἀφαιρέσει τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὠραιότητα τοῦ οὐρανοῦ, ποὺ εἶναι τόσον θαυμασίως καλὸς καὶ τοῦ ἡλίου, πρὸς τὴν λαμπρότητα τοῦ σώματος τοῦ ὁποίου κανὲν σῶμα ἀνθρώπου δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θαυμάζῃ ὁ ἄνθρωπος διαρκῶς τὸ καλλωπισμένον ἀπλῶς ἀνθρώπινον σῶμα;

Ἄλλως τε πρὸ παντὸς χρειάζεται εὐχάριστος ψυχικὴ διάθεσις διὰ κάθε ἡδονὴν καὶ κανεὶς δὲν τέρπεται ἐὰν συμβῇ νὰ στενοχωρῇται διὰ τὰς οἰκιακὰς του ἀνάγκας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ὡς εἰρωνεῖα κρέμονται τὰ χρυσὰ καὶ ἀσημένια τοῦ γυναικείου σώματος! Ἡ καρδιὰ στενοχωρεῖται τί τὴν ὠφελοῦν τὰ περιττά, τί κερδίζει, τί ἡμπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ; Διότι γνωρίζετε βέβαια ὅτι καὶ ἡ ὠραιότης ἀπὸ τῆς ἀπαιτήσεως τῶν γυναικῶν καμμία τέρψιν δὲν παύει εἰς τὴν στενοχωρημένην καὶ ὀδυνωμένην ψυχὴν διότι ὁ μέλλον νὰ ἀπολαύσῃ τέρψιν τινὰ πραγματικὴν πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ εὐρίσκεται εἰς εὐχάριστον ψυχικὴν διάθεσιν. Ἡ καλὴ δὲ ψυχικὴ αὕτη διάθεσις μόνον μὲ τὰ ψυχικὰ προσόντα εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργηθῇ.

10. ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΟΚΝΗΡΟΥΣ

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ προβῶμεν εἰς ἐξέτασιν, τίνος ἡ ζωὴ ρέει μᾶλλον εὐχάριστος, θὰ διαφνευθοῦν οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ τρυφή καὶ ἡ ἀργία εἶναι προτιμότερα ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὴν ἐργασίαν. Διότι πρῶτον μὲν, τοῦ ζῶντος μέσα εἰς τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐργασίας καὶ κόπους, ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς ἐκλύεται, πλαδαροῦται, χάνει τὴν αἰσθητικὴν εὐαισθησίαν του. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μὲ αἰσθήσεις ἀνευλικρινεῖς, νοσηράς, μαλακὰς καὶ χαύνας οὔτε τῆς ὑγείας τὴν ὥραίαν ἡδονὴν ἡμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπολαύσῃ. Δεύτερον δέ, πρὸς τὴν χρησιμότητα ἀποβλέποντες ἐρωτῶμεν: Ποῖος ἵππος εἶναι χρήσιμος, ὁ τρυφῶν ἢ ὁ γυμναζόμενος; Ποῖον πλοῖον, τὸ πλέον ἐντὸς τῶν κυμάτων ἢ τὸ ἀργόν; ποῖον ὕδωρ τὸ τρέχον ἢ τὸ λιμνάζον; ποῖος σίδηρος λάμπει ὅπως ὁ ἀργυρὸς, ὁ κινούμενος ἢ ὁ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ἀσχολίαν ἔχων; Ποῖος ἀνὴρ, μέσῳ εἰς τὸν φλοῖον τῆς σκωρίας; Τοιοῦτόν τι πάσχει καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀργοῦ περιχύνεται μὲ εἶδος τι δηλητηρίου, ποὺ κατατρῶγει σὺν ἄλλοις καὶ τὴν ἰδικὴν τῆς λαμπρότητα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκονίζώμεθα ἐπάνω εἰς τὸ ἀκόνιον τοῦ πόνου.

Τί δὲ ἀηδέστερον τοῦ παρὰ φύσιν πολυσάρκου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σύρεται ὅπως ἡ φάκη, παραμορφωμένος ὑπὸ τῆς πολυφαγίας καὶ ὀκνηρίας; Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ ρίπτει τὰς λαμπράς του ἀκτῖνας παντοῦ· ὁ γεωργὸς ἐξέρχεται εἰς τὸν ἀγρὸν κρατῶν τὴν δίκελλαν, ὁ σιδηρουργὸς τὴν σφῦραν, ἕκαστος ἐργάτης μὲ ὄργανον καὶ ἐργαλεῖον τῶν ἐργασιῶν του, ὁ γυνὴ ἐπίσης ἀρχίζει τὰς οἰκιακάς τῆς ἀσχολίας. Ὁ δὲ ὀκνηρὸς ὥς δίπους χοῖρος βοσκὴν τῆς κοιλίας του μόνον γυρεύει ζητῶν πῶς νὰ κατασκευάσῃ πολυτελὴ τράπεζαν, ἰσότημος πρὸς τὰ διὰ σφαγὴν τρεφόμενα ζῶα, κατώτερος δὲ τῶν ἐργαζομένων τε-

τραπόδων! Καὶ ἐγείρεται ἀργά, ὅταν ὁ ἥλιος μεσουρανή «τὸ κάλλιστον τῆς ἡμέρας ἐν σκότει καταναλώσας!» Ἐπειτα ξανακάθεται ἐπὶ τῆς κλίνης, κάμνει τὰς χειρονομίας καὶ τοὺς μορφασμοὺς τοῦ βεβαρημένου ὑπὸ τὴν χθεσθραδυνὴν μέθην, προσπαθεῖ δὲ νὰ καλλωπισθῇ μὴ διακρίνων εἰς τὸν καθρέπτην τὰ κἀθυδρα μάτια του, τὸ εὐωδιάζον οἶνου ὁσμὴν στόμα του, τὴν παλαιπωρίαν τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποῖα κατεβλήθη ἀπὸ τὴν ἄμετρον ἐωλοκρασίαν καὶ στεναίνει ὑπὸ τὸ βάρος τῶν σαρκῶν, ποὺ περιφέρει μὲ βάδισμα ἐλέφαντος!

Ἀλλὰ καὶ ὅταν περὶ μεσημβρίαν ἐξέρχεται τοῦ κατωφλίου τῆς οἰκίας, μεταβαίνει εἰς τόπους καὶ κάθηται καὶ λέγει καὶ κάμνει πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα προτιμώτερον νὰ ἐκοιμᾶτο ἀκόμη παρὰ νὰ ἔχῃ ἐξυπνήσει καὶ τὰ δυστηχήματα τὸν καθιστοῦν μαλακώτερον κορασίον, ἀντίθετα χαννότερον παιδίον. Ἡ ὄψις τοῦ ἀέργου ἀνδρὸς ἀπαρδυσμένος καὶ ἀπαρδυσμένος εἶναι ὡς ἀνδρὸς ἀηδίας! εἶναι ἐκὼν ἐν τῇ ὁποίᾳ κυριαρχεῖ τὸ χάθος, εἶναι ἔρμαιον, ἂν ὄχι τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ βεβαίως τῶν παθῶν, εἶναι ὄν εὐδιέγεστον, εὐθιχτον ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν! Αἱ κολακεῖαι καὶ αἱ θωπεῖαι τὸν διαφθείρουν ἀπεργαζόμεναι τὴν ψυχὴν του καθημερινῶς μαλακωτέραν καὶ νοσηροτέραν. Πίπτει μόλις συναντήσῃ τὴν πρῶτην δυσκολίαν, εἰς τέφραν καὶ κόνιν καὶ ἠθικὸν ἐρείπιον ἀμέσως μεταβάλλεται, παρὰ τὰ ὀλομέταξα καὶ πλούσια ἐνδύματά του!

Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ζῇ συρόμενος ἀσκόπως, χωρὶς νὰ κινῆται, χωρὶς νὰ ἐργάζεται, λατρεύων ἀπλῶς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τοῦ ὕλης. Οὔτε οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι ἐπαινοῦν τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἄχθος δὲ ἀρούρης, βάρος τῆς γῆς τὸν θεωροῦν, ζῶντα ἐπὶ βλάβῃ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀηδέστερον θέαμα ἀνθρώπου ἀπρακτοῦντος, χασμωμένου, χάσκοντος διαρκῶς, ἔχοντος ὥς μόνον ἔργον τὸ νὰ κάθηται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

νὰ βλέπη βλακωδῶς τοὺς διαβάτας. Διότι φύσει ἡ ψυχὴ καμωμένη διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωὴν, δὲν ἀνέχεται τὴν ἡρεμίαν καὶ ἀπραξίαν. Διότι ἔμπρακτον ζῶον ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμολογουμένως μὲν τῇ φύσει ζῶν ὅταν ἐργάζεται, παρὰ φύσιν δέ, ὅταν διατελῇ ἐν ἀργίᾳ. Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ ὁ Δημιουργὸς μᾶς ἔπλασε κατὰ τρόπον ποὺ μᾶς ἐξαναγκάζει εἰς τὴν ἐργασίαν; Δὲν βλέπεις ὅτι καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματός μας βλάπτονται ὅταν ἀργοῦν; Διότι καὶ ὁ ἀκίνητος ὀφθαλμὸς περιπίπτει εἰς ἀσθένειαν καὶ τὸ ἀκίνητον στόμα νοσεῖ καὶ ὁ στόμαχος μὲ τὰ ἔντερα καταστρέφονται ὅταν καταδικασθοῦν εἰς ἀσιτίαν. Τὸ ἴδιον καὶ ἀπαράλλακτον συμβαίνει φίλτατοι καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἀσθενεῖ ὅταν ἀπρακτῇ, βλάπτεται ὅταν πράττῃ τὰ μὴ προσήκοντα, ὅπως οἱ ὀδόντες αἱματώνουν ἐὰν ἀναγκασθοῦν νὰ μασήσουν ἀκατάλληλον δι' αὐτοὺς τροφήν.

(Χρυσ. στ. ὁμιλ. 36ῃ εἰς τὰς Πράξ.)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

11. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἡ ὁμιλία τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παραλαμβάνομεν πρὸς δημοσίευσιν ἐν ἐλευθέρᾳ παραφράσει τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα, ἐξεφωνήθη κατὰ τὸ ἔτος 376 ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνώπιον μεγάλης συρροῆς Χριστιανῶν. Τονίζει δὲ τὴν συρροὴν ὁ ρήτωρ προοιμιαζόμενος, διότι μόλις εἶχον παρέλθει δέκα ἔτη ἀφότου ἡ ἐορτὴ τῶν Χριστουγέννων εἶχε καθιερωθῇ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα ἐτίμα τὴν κοσμοιστορικὴν ἡμέραν, τὴν ὁποίαν ἀντελαμβάνετο ἕκαστος

ἀμέσως βλέπων τὰ κατακλύζοντα τοὺς ναοὺς πλήθη, ἐμπνεόμενα ὑπὸ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Καὶ ἐξαίρει ὁ Χρυσόστομος μὲ τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ γλαφυρότητα καὶ σαφήνειαν τὴν ἱερότητα τῆς ἐορτῆς, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ὁποίας μετὰ ἐνθουσιῶδες προοίμιον τοῦ λόγου, φέρει εὐαγγελικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο ἡ πρώτη ἀπογραφή τῶν κατοίκων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου.

Ἀλλὰ ἂν ὑπάρχει σημεῖον τοῦ λόγου ἐνδιαφέρον πῶς τὸν σύγχρονον ἀναγνώστην, εἶναι ἡ ρητορικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν αἵρετικῶν Μανιχαίων. Ὁ πειδὴ, λέγει, πολλοὶ ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἀκούοντες ὅτι ἐτέχθη ἐν σαρκί, περιγελοῦν καὶ κλονίζουσιν τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγιωτέρων ἀδελφῶν μας, ἀνάγκη καὶ πρὸς τοὺς ταρασσόμενους νὰ ὁμιλήσωμεν. Κανένα ἄς μὴ θορυβῇ ὁ γέλως τῶν ἁγίων. Διότι καὶ τὰ μικρὰ παιδιά γελοῦν πολλάκις ὅταν οἱ μεγάλοι σπουδαιολογοῦν ὁ γέλως ὅμως ἀντὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τὴν εὐτέλειαν τῶν σπουδαιολογιῶν, τουναντίον μαρτυρεῖ τὴν ἀνοησίαν τῶν γελόντων. Παῖδες εἶναι καὶ οἱ λάτρες τῶν εἰδώλων, οἱ ὁποῖοι τὰ μὲν πραγματικῶς ἄξια γελῶντων τιμοῦν καὶ σέβονται, μυκτηρίζουν δὲ τὰ ἄξια θυμασμοῦ καὶ φρίκης. Καὶ τὰ μὲν ἰδικά μας εἶναι σεμνὰ χωρὶς νὰ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τοὺς μυκτηρισμοὺς καὶ τοὺς γέλωτας, τὰ δὲ εἰδωλολατρικὰ στέκονται ἀκόμη εἰς μαρτύριον τῆς παραφροσύνης τῶν γελόντων. Διότι, ἐνῶ αὐτοὶ τόσόν εὐκόλα ἀποχωριζόμενοι τοῦ ὁρθοῦ λόγου, εἰσάγουν τὴν θεότητα μέσα εἰς λίθους καὶ ξύλινα ἀγάλματα καὶ τὴν φυλακίζουν μέσα εἰς τὴν ἄλογον ὕλην, πῶς δὲν εἶναι ἴδιον τῆς ἐσχάτης παραφροσύνης νὰ θεωροῦν βάσιν κατηγορίας τὸ ὅτι ἡ θεότης, κατασκευάσασα προηγουμέ-

ΑΘΗΝΑΙ

νως ναὸν ἅγιον καὶ πνευματικόν, κατήλθεν εἰς τὴν γῆν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Κατὰ ποίαν λογικὴν ἡμπορεῖ τὸ γεγονὸς αὐτὸ νὰ θεωρηθῇ διανοητικὸν ἔγκλημα; Διότι ἐὰν εἶναι ἀνάξιον Θεοῦ τὸ κατοικεῖν εἰς ἀνθρώπινον σῶμα, πολὺ περισσότερον γελοῖον εἶναι ἢ θεοποίησις τοῦ λιθίνου καὶ ξυλίνου ἀγάλματος ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχουν οἱ φρονοῦντες ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι εὐτελέστερον παρὰ ἢ ἄψυχος ὕλη! Γνωρίζομεν δὲ ὅτι καὶ εἰς αἰλούρους καὶ κύνας, πολλοὶ δὲ αἰρετικοὶ καὶ εἰς πολὺν τούτων ἀτιμότερα πράγματα καὶ ζῶα ἐτόλμησαν νὰ καταβιβάσουν τὴν αὐλὸν οὐσίαν τοῦ Ἀπείρου. Ἐνῶ ἡμεῖς κανὲν ἀπὸ τὰ ἀνόητα αὐτὰ οὔτε λέγομεν οὔτε νὰ ἀκούσωμεν ἀνεχόμεθα, ἀκραδάντως δὲ μόνον πιστεύομεν ὅτι καθαρὰν σάρκα καὶ ἀγίαν καὶ ἄμωμον καὶ ἀπηλλαγμένην ἁμαρτίας ἀνέλαβεν προαιώνιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ νὰ προσεγγίσῃ τὸν ἀνθρώπου καὶ νὰ τὴν σώσῃ.

Καὶ οἱ μὲν εἰδωολάτραι, ὅπως καὶ οἱ ἐν ἀσεβείᾳ τισσοτάσιοι τούτων Μανιχαῖοι, εἰς κύνας καὶ πυθήκους καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία εἰσάγοντες τὴν θείαν οὐσίαν — διότι κατ' αὐτοὺς ἡ ψυχὴ ὅλων αὐτῶν εἶναι μέρος τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ — δὲν φοίτουν, οὔτε κρύπτονται ἐξ ἐντροπῆς, περὶ τῶν Χριστιανῶν δὲ λέγουν ὅτι πρεσβεύουν πράγματα ἀνάξια Ἐκείνου!

Τί λέγεις ὦ ἄνθρωπε; Πῶς ἀνέχεσαι νὰ θεωρῇς ὡς θείαν τὴν ψυχὴν τῶν δολοφόνων καὶ τῶν γοήτων, δὲν ἀνέχεσαι δὲ τὸν διδάσκοντα ὅτι ἡ ἐπουράνιος πολιτεία εἰσῆλθῃ εἰς τὸν βίον μας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ποιητοῦ τῆς γῆς; Καὶ πῶς δὲν εἶναι ὀρθότερον νὰ φροντίσετε διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀσεβῶν σας πράξεων, ἀντὶ νὰ ἀσχολῆσθε εἰς μυκτηρισμὸν τῆς θρησκείας μας; Ποία δὲ βλάβη εἰς τὴν θείαν ὑπόστασιν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἐκ τῆς οἰκονομίας αὐτῆς; ἢ ποία κηλὶς νὰ προ-

σαφθῇ; Δὲν βλέπετε τοῦτον τὸν ἥλιον, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εἶναι αἰσθητὸν καὶ πρόσκαιρον, παρὰ τὰς ἀντιθέτους δοξασίας τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Μανιχαίων;

Ὁ ἥλιος, ἂν καὶ φθαρτός, παντοῦ ρίπτων τὰς ἀκτῖνας ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν καὶ μὲ βορβόρους καὶ μὲ μολύσματα χωρὶς τίποτε νὰ παραλαμβάνῃ ἐκ τῆς δυσωδίας καὶ τῆς ἀκαθαρσίας τῶν σωμάτων, καθαρὰς δὲ τὰς ἀκτῖνας περισυλλέγει καὶ πάλιν, ἀμόλυντος διατηρούμενος ὁ μέγας εὐεργέτης τῆς ζωῆς τοῦ πλανήτου μας. Ἀνάλογον λοιπὸν σκέψιν ἃς κάμωμεν καὶ διὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, ὁ Ὅποιος ὢν Ἥλιος Δικαιοσύνης ἐνανθρωπήσας μὲ σάρκα καθαρὰν, ὅχι μόνον δὲν ἐμολύνθη ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδίαν κατέστησεν ἁγιωτέραν καὶ καθαρωτέραν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΣ

12. ΩΣΑΝΝΑ

Ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ θαυματουργὸς δύναμις τοῦ Μεσίου. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συχνὰ πυκνὰ παρουσιάζοντο ταξιδιωταὶ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Γαλιλαίαν, τὴν Βόρειον Παλαιστίνην καὶ ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν τὴν νότιον, διηγούμενοι θεραπειὰς καὶ θαύματα τὰ ὅποια εἶχον ἴδει. Προσέρχοντο δὲ καὶ πολλοί, τυφλοὶ ἄλλοτε νῦν δὲ βλέποντες, χωλοὶ ἄλλοτε νῦν δὲ περπατοῦντες, κωφάλαλοι πρῶην νῦν δὲ ἀκούοντες καὶ λαλοῦντες τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, διηγούμενοι πάντες τὰ ἔργα τοῦ Ναζαρεάου συνετελεσθέντα θαυμάσια ἔργα, διηγούμενοι δὲ τὰ μετὰ τὴν θάνατον ἐκείνου μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἰαθεὶς ἀσθενὴς διηγεῖται τὴν ἰδικὴν του θεραπείαν ἐξυμνῶν τὴν ἰκανότητα τοῦ θεραπεύσαντος αὐτὸν πατρὸς.

Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον γεγονὸς ἦτο πρωτοφανὲς ἦτο ἐκπληκτικόν. Εἰς τὴν κωμόπολιν Βηθανίαν, ὅχι μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς ἁγίας Πόλεως ἐλέγετο ὅτι συνετελέσθη νεκρὰνάστασις ἀνθρώπου ἀπὸ τεσσάρων ἡμερῶν κεκοιμημένου καὶ ἐνταφιασμένου!

Τί μέγα γεγονὸς ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη! Νὰ νικηθῇ ὁ Ἄδης, νὰ νεκρωθῇ ὁ θάνατος καὶ νὰ ζωντανεύσῃ ὁ νεκρός! Αὐτὸ φθάνει τὰ ὅρια τοῦ ἀπιστεύτου, εἰσέρχεται εἰς τὴν χώραν τῶν γεγονότων τῆς φαντασίας. Ἀλλ' ἂφ' ἐτέρου ὁ πρῶην νεκρὸς Λάζαρος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν, ζῇ, περιπατεῖ, τρώγει. Δὲν εἶναι φάσμα διαφυγὸν τὰ μέγαρά τοῦ Πλούτωνος ὅπου περιφέρονται ἐν νεκρικῇ σιγῇ τὰ « ἀμενηνὰ κάρηνα νεκύων » κατὰ τὸν ποιητὴν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝΩΝ

Συνομιλεῖ μὲ τὰς ἀδελφάς του Μάρθαν καὶ Μαρίαν, μειδιᾷ εὐγνωμόνως πρὸς τὸν διὰ τελευταίαν φορὰν φιλοξενούμενον ἐν τῷ οἴκῳ του Σωτῆρα καὶ λυπεῖται διότι αὐριον θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ Ἐκεῖνος μεταβαίνων εἰς τὴν προφητοκτόνον πόλιν Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν Μαθητῶν καὶ ὑμνούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ τί εἶναι τὰ ΩΣΑΝΝΑ τὰ ὁποῖα ἀντηχοῦσιν ἐξερχόμενα ἀπὸ χιλιάδας στομάτων, γυναικῶν, παιδίων, νέων, γερόντων; Τί σημαίνουν δὲ τὰ βαῖα τῶν φοινίκων τὰ ὁποῖα κρατοῦν οἱ ἐξεληθόντες εἰς προὑπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ, εἰσερχομένου ἐπὶ πώλου ὄνου εἰς τὴν Ἀγίαν Πόλιν;

Εἶναι ἡ ὑποδοχὴ τοῦ ἀναμενομένου Λυτρωτοῦ, εἶναι αἱ ἐπενφημίαι τοῦ ἀπὸ αἰώνων ἀναμενομένου Μεσίου, τοῦ βασιλέως ἐλευθερωτοῦ, τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ, τὸν ὁποῖον ἡ λαϊκὴ φαντασία ἐτοποθέτει ἐπὶ τοῦ λαμπροῦ θρόνου τοῦ Σολομῶντος, προσκυνοῦντες ὑπὸ τὴν ἀλλοτρίαν καὶ ἐπαναφέροντα τὴν ἀπολεσθεῖσαν παλαιὰν ευκλειαν καὶ δόξαν τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ λαὸς ἐκεῖνος ἀφοῦ ἦτο γραμμένον «μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται ἐπὶ πῶλον ὄνου.»

Δὲν ἦτο δυνατόν βεδαίως ὁ ὄχλος νὰ ἐμβαδύνῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς ὁποίας ἐνηνθρόωπησεν ὁ Υἱὸς λόγους δὲ καὶ ἔργα θαυμάσια ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν κόσμον. Διότι κατὰ Συνέσιον τὸν Πτολεμαῖδος εἰπεῖν «τί κοινὸν ἀληθείη καὶ ὄχλος;» Καὶ διὰ τοῦτο πρὶν ἢ παρέλθῃ ἑβδομάς, ἡ σκηνοθεσία θὰ ἀλλάξῃ τελείως, θὰ λησμονηθῶσι τὰ θαύματα, θὰ παρεξηγηθῇ ἡ διδασκαλία, θὰ κριθῇ ὡς ἄδικος ὁ Δίκαιος, θὰ κατακριθῇ θανάτῳ. Καὶ ἀντὶ τοῦ ΩΣΑΝΝΑ θὰ ἀντηχῇ ἑξῶθεν τοῦ πραιτωρίου ΣΤΑΥΡΩΘΗΤΩ.

Τοιαύτη εἶναι ἡ δόξα τῶν ἀνθρώπων.

13. ΙΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ

Τῆς Ἐκκλησίας ὁ ὥραϊος Νυμφίος εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ θὰ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὴν ὁμήγουριν τῶν ὁπαδῶν Του πάσας τὰς ἡμέρας μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ πέτρα τῆς πίστεως, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ τέλος τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ σύμπαντος. Ὁ αἰώνιος Λόγος ἐνανθρωπήσας ἐπανεδέσε τοὺς διακοπέντας μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δεσμούς, συνεβίβασε τὰ διεστῶτα, συνεφίλιωσε τὰ πλάσματα μὲ τὸν Πλάστην, διέσρηξε τὸ μεσότοιχον τὸ ὁποῖον μᾶς ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν Πατέρα, προσήλωσεν ἐπάνω εἰς τὸν Σταυρὸν ἐξέσχισε τὸ ἀπογορητῆριον χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μᾶς ὑπέσχετο ὅτι θὰ εἶναι μεθ' ἡμῶν.

Ἀλλ' ἡ ἐκκλησία τῆς σπητείας ταύτης τοῦ ἀνθρώπου συμβαίνει νὰ μὴ διατηρῆται πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ζωνοῦσα. Ἡ εὐπερίστατος ἁμαρτία κυριαρχεῖ, τὰ σπέρματα τῆς κακίας ἀναβλαστάνουν, ἡ ψυχὴ μας γίνεται ῥαθυμὸς καὶ νυσταλέα. Ἐνῷ δὲ ἡ λαμπὰς τῶν ἀρετῶν ἔπρεπε νὰ καίῃ πρὸς τιμὴν τοῦ Νυμφίου Σωτῆρος ὅπως αἱ λαμπάδες τῶν πέντε φρονίμων παρθένων, τοῦναντίον σβύνει καὶ ἐπέρχεται τὸ σκότος, ὅπου κνοφοροῦνται τὰ φαῦλα ἔργα τῆς ἁμαρτίας διὰ τῶν ὁποίων προδίδεται ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς στάδιον νεανικῆς ἀπειρίας, ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπηρίας.

Διὰ τοῦτο, ὡς ἐγεγνήριον ἀπὸ τοῦ ἡθικοῦ ὕπνου, ὡς σάλπισμα τὸ ὁποῖον διεγείρει ζωνοῦσαν τὴν ἀνάμνησιν τῶν κοσμοσωτηρίων γεγονότων καὶ μᾶς ὑπενθυμίζει τὰς πρὸς Ἐκεῖνον ὑποχρεώσεις, κατὰ τὰς ἀπαρχὰς τῆς Μεγάλης ἑβδομάδος ὡς πρῶτον τροπάριον ψάλλεται εἰς ἤχον νευρώδη τὸ πλῆρες ὥραϊων ἐννοιῶν ΙΔΟΥ Ο ΝΥΜΦΙΟΣ ΕΡΧΕΤΑΙ ΕΝ Τῷ ΜΕΣῳ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ. Καὶ προ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

τρεπόμεθα νὰ ἀγαπήσωμεν τὸν Νυμφίον, δεικνύοντες τὴν πρὸς Αὐτὸν ἀγάπην διὰ τῆς δεούσης προετοιμασίας, διὰ τοῦ εὐτρεπισμοῦ τῶν λαμπάδων διὰ τῆς διαπραξέως ἐναρτέων ἔργων ἐν πίστει ὀρθῇ.

Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ εἰσέλθωμεν ἀμέσως εἰς τὸν κεκοσμημένον νυμφῶνα. Κυρίως πρόκειται νὰ παρασκευάσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ψυχικῶς εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου κατὰ τρόπον ψυχωφελῆ. Καλεῖται ἐπίσης ἡ ψυχὴ μας νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν ματαίων φροντίδων, νὰ ἐνθυμηθῇ τὰ εὐγενῆ καθήκοντά της, νὰ φιλοσοφήσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀναπόφενκτον χωρισμόν της, ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸν θάνατον, ὅστις ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτὶ ἔρχεται εἰς ὥραν ἄγνωστον καθ' ὃν χρόνον δὲν περιμένομεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο ὁ ὑμνωδὸς μὲ ἀξιοσημείωτον λυρισμὸν συνέθεσε τὸν Οἶκον τῆς ἀκολουθίας ἐν τῷ ὁποίῳ ἐρωτᾷ ἐρώτησιν ὀφειλομένην νὰ ἐπαναληφθῇ ὅλον τὸ ἔκλειπτον.

«Τί ραθυμεῖς ἀθλία ψυχὴ μου, τί φαντάζει ἀκαίρως μερίμνας ἀφελεῖς; Τί ἀσχολεῖς πρὸς τὰ ρέοντα; Ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ καὶ χωρίζεσθαι μέλλομεν τῶν ἐνταῦθα. Ἐως καιρὸν κεκτημένη ἀνάνηψον κράζουσα, Μὴ μείνωμεν ἔξω τοῦ νυμφῶνος Χριστοῦ.»

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

14. Η ΕΝ ΠΟΛΛΑΙΣ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ

«Οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι
προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασι-
λείαν τοῦ Θεοῦ.»

Ποῖος δημιουργεῖ τὸ θῦμα; Ἡ ἔλλειψις τῆς ὀφειλομένης μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἀνθρώπων ἀγάπης, ἡ ἔλλειψις συστηματικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν τύχην τοῦ πλησίον, ἡ ὁποία εἶναι κοινή.

Ποῖος τὴν κατέστησε θῦμα; Ὁ ἀπατεῶν, ὁ ἐκμεταλλευτής, ἡ ἀνάγκη, ὁ ἐγωιστὴς ἀνὴρ, ὁ ἄνθρωπος — κτήνος, ὁ ὁποῖος περὶ λύχνων ἀφὰς δανεῖζεται ἀργύριον διὰ νὰ ἀγοράσῃ μεταμέλειαν...

Καὶ τώρα τί κάμνουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀπαίσιοι συντεταγμένοι τῆς δυστυχίας ἐνὸς ἀσθενοῦς πλάσματος;

«Ὅταν δὲ ἴστανται ἀπαθείαι καὶ σιωπηλοὶ θεαταὶ τῆς δογματικῆς ἀγωνίας τοῦ θύματος αὐτῶν, ὀργίζονται, προσηγορεύονται ὅτι ἀγανακτοῦν, μειδιῶσι περιφρονητικῶς λεησμονοῦντες τὰς στιγμιαίας κολακείας, ἐπικαλοῦνται τὸν νόμον, ὁμιλοῦν ἐν τῷ φανερῷ ἐναντίον τοῦ βορβόρου, τὸν ὁποῖον ἀποστᾷ διὰ λογαριασμὸν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ συμφύρονται μὲ τὸν βόρβορον ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ παραβύσπῳ. Ὡς ἄνθρωποι σάρκα φοροῦντες καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντες ἁμαρτάνουν, ἐνῶ ὡς δικασταὶ ἀποφαίνονται δημοσίᾳ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ των καταδικάζοντες τὸ θῦμα τὸ ὁποῖον πταίει ὀλιγότερον ὅλων.»

Καὶ ὅταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες μεταβληθοῦν εἰς κοινωνίαν καὶ γίνῃ ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσουν ὡς κριτήριον κοινωνικόν, ὡς δημοσίᾳ γνώμη, τί γίνεται; Γίνεται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειροτέρα τῆς πρώτης. Ἐπιτρέπουν τὸν λύντσειον νόμον καὶ διὰ νὰ τὸν ἐφαρμόσουν ἀρπάξῃ ἕκαστος ἀπὸ ἓνα λίθον, τὸν μεγαλύτερον ὁ μᾶλλον ἔνοχος ἔτοιμοι νὰ λιθοβολήσουν.

Ἐνα τοιοῦτον λιθοβολισμὸν προερχόμενον ἀπὸ ἄδικον καὶ παράλογον κοινωνικὸν μῖσος, ἠμπόδισε μὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ Θεάνθρωπος Σωτὴρ, τὸν ἠμπόδισε δὲ μὲ τὴν αἰωνίου κύρους φράσιν «ὁ ἀναμάρτητος τὸν λίθον βαλέτω!»

Ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς τοῦτο ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα ἡ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ ἡθικοῦ θανάτου καθημένη ἁμαρτωλὴ καὶ ὅταν ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν εὐρίσκεται μακρὰν αὐτῆς Ἐκεῖνος ὁ Νυμφίος, ἐσφράγισε μὲ τὸν λίθον τῆς λήθης τὸν τάφον τῆς κοινῆς κλίνης καὶ ἔτρεξε μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ συγχωρηθῇ, ὅτι θὰ εὐτυχίῃ ἐπανερχομένη εἰς τὴν ἡθικὴν ζωὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκπέσει κακίστη μοῖρα. Ἦτο βεβαία περὶ τῆς ἐπιτυχίας, διότι κανεὶς δὲν ἐπέστρεφεν ἀθεράπευτος ἀπὸ τὸν Ἰατρὸν ἐκεῖνον. Πρὸ πάντων εἶχεν ἐντυπώσει εἰς τὸν νοῦν τῆς τὴν ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν ὅτι δὲν εἶχεν ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν σωτὴν τοῦ δικαίου ἀλλὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ τὸν κόσμον ὅλον νὰ σωθῇ διὰ τὴν ἀκατασφάλειαν τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ εἰς τοὺς σωστικὰς περιποιήσεις του ὅχι εἰς τοὺς ἰσχύοντας ἀλλὰ εἰς τοὺς κακῶς πάσχοντας.

Καὶ ἐσώθη διότι ἠγάπησε τὸν Κύριον, διότι μετενόησε. Ἡ στάσις αὐτῆς πρὸ τοῦ Ἀναμαρτήτου, ἐν γονυκλισίᾳ, μὲ βλέμμα ἀπλανές, μὲ τὸ ἀλάβαστρον πλήρες πολυτίμου μύρου καὶ δακρύοις πολυτιμότεροις ραντισμένον ἔξωθεν, ἠμπορεῖ νὰ διδάξῃ τὴν δύναμιν τῆς ψυχικῆς ἐπανάστασεως, ἐκδηλουμένης διὰ τῆς μετανοίας. Ἦμπορεῖ νὰ δείξῃ εἰς ὅλους τῆς σωτηρίας τὴν ὁδόν. Εἰς ὅλους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς δημίους τῆς.

15. ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΘΟΣ

Ἀρχοντες λαῶν συνήχθησαν καὶ συσκέπτονται κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.

Ἐδράμε δὲ ἐκεῖ καὶ ὁ Ἰούδας ἐρωτῶν τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς παρανόμους Γραμματεῖς, τί ἤθελον δώσει εἰς αὐτόν, ἐὰν τὸν παρέδιδεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν.

Ὡ τῆς τοῦ Ἰούδα ἀθλιότητος!

Οἱ ἀφελεῖς τῆς Ἱερουσαλὴμ παῖδες ἐκρανύαζον τὸ «Ὡσαννὰ» μετὰ βαΐων, ἐκεῖνος δὲ ἐσκέπτετο τὸ φίλημα τῆς προδοσίας τοῦ Μεσίου.

Γυνὴ δυσώδης, ἡ σεσηρῶτα ἑταιρίς, μετανοεῖ καὶ ἐξαίρεται, ἐκεῖνος δὲ μετὰ τόσῃ φιλοσοφίᾳ μελετᾷ τὴν προδοσίαν τοῦ Δικαίου.

Οἱ ἑνδεκα ἑνδοξοὶ Μαθηταὶ ἐν τῷ νικητῇ τοῦ Δείκτου, ψυχικῶς παύσαντες αὐτὸς δὲ, φιλαργυρίαν νοσήσας ἀποστρέφεται καὶ ὑπάρχον Μαθητὴς γίνεται καταχθόνιος ἐκείνης!

Σήμερον, λοιπόν, καταλιμπάνων τὸν Διδάσκαλον γρηγορεῖ ὁ Ἰούδας καὶ σπεύδει εἰς τὸ προδοῦναι τὸν Κύριον, τὸν ἐκ πέντε ἄρτων χορτάσαντα πλήθη πειναλέου λαοῦ, τὸν ἐξ οὐρανοῦ ὀμβρήσαντα τὸ μάννα τῆς ἐρήμου μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἑρυνθῆς θαλάσσης.

Τί, ὦ Ἰούδα, ἐρωτᾷ ὁ ὑμνογράφος, σὲ μετέβαλεν εἰς προδότην τοῦ Χριστοῦ; Μήπως σὲ ἀπέκοψεν ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων; μήπως σὲ ἐστέρησε τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων; μήπως Ἐκεῖνος σὲ ἀπέκλεισεν ἐκ τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, ἢ, νίψας τῶν ἄλλων, παρέλειψε τοὺς ἰδικούς σου πόδας;

Εἶπατε δὲ καὶ σεῖς, ὦ παράνομοι κριταί, τί κακὸν ἔκαμε τοῦ λαοῦ σας ὁ Σωτὴρ; Δὲν ἐσεβάσθη τὸν Νόμον τῶν πατέρων σας ἢ παρησίᾳ δὲν ἐδίδαξε τὴν τελείαν ἡθικὴν; Πῶς λησμονεῖτε ὅτι ἐθεράπευσε τόσους ἀσθενεῖς,

ὅτι νεκροὺς ἀκόμη ἤγειρε καὶ τοῦτο τεταρταίους; Διὰ τοῖς λοιποῖς οἰκτρῶς ὡς κακούργον Τὸν σύρετε εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Πραιτώρου;

« Σταυρωθήτω, σταυρωθήτω » ἔκραζον οἱ ἐντροφίσαντες εἰς τὰ χαρίσματα τῶν θείων δωρεῶν. « Καταλύει τὸν Ναὸν τοῦ Σολομῶντος ὁ βλάσφημος » ἐπανελάμβανον οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν φονευσάντων τοὺς προφῆτας!

Μὲ χλαῖναν δὲ καταδίκου παρέστη ἐντὸς τοῦ κριτηρίου, ὁ περιβαλλόμενος τὸ φῶς ὡς ἱμάτιον, ὁ ἐπὶ τοῦ Θαβὼρ δείξας τὴν δόξαν τῆς θεϊκῆς Του μορφῆς. Ραπίσματα, ἐμπτυσμούς, κολαφίσματα, ὕβρεις καὶ γέλωτας ἀνέχεται, μετὰ δὲ ταῦτα κάλαμον καὶ σπόγγον καὶ ὄξος καὶ λόγχην καὶ ἥλους καὶ σταυρὸν καταδέχεται τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ὁ Υἱός.

Αὐτὰ ἦσαν ἡ ἀνταπόδοσις τοσούτων καὶ τηλικούτων εὐεργεσιῶν, αὐτὰ ἡ ἐκτίμησις τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν, αὐτὰ τῶν θαυματουργιῶν ἡ πληρωμή. Καταδίκη ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν, βλασφημία ἀντὶ τῆς ἀγάπης, ὕβρεις ἀντὶ τοῦ μάννα χολή, ὄξος ἀντὶ τοῦ ὕδατος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε σβεσθῇ ἄλλοτε ἡ δίψα τῶν πατέρων τῆς ἐρήμου, τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἐπαφῆκε σταυροειδῶς ραγιζομένη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως πέτρα ἡ ἀκρότομος.

ὦ, πόσων ἀγαθῶν ἀμνήμονες ἐγένοντο οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι!

ὦ, τῆς φρικαλέας τῶν ἀνθρωπίνων ἀθλιότητος!

ὦ, τῆς θεϊκῆς συγκαταβάσεως!

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

16. ΦΩΝΗ ΚΥΡΙΟΥ

« Τίς εἶ Κύρις; » Πραξ. Θ' 5.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Γενηθήτω τὸ στερέωμα ἐν μέσῳ τοῦ ὕδατος καὶ ἔστω μεσότοιχον διαχωρίζον ἀναμέσον ὕδατος καὶ ὕδατος καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Συναχθήτω τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς συνάθροισιν μίαν καὶ ἅς φανῇ ἡ γῆ καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε.

Καὶ εἶπεν ἡ Φωνή: Πλαστήσάτω ἡ γῆ βότανα, ἔρποντα καὶ σπέρματα κατὰ γένος καὶ εἶδος καὶ δένδρα καρπύμια, ποιοῦντα καρπὸν περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ σπόρον ἀναπαραγωγῆς καὶ ἐγένετο τοιοῦτοτρόπως καθὼς εἶπε καὶ ἐβλάστησεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, σπεῖρον σπέρμα κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα καὶ ξύλον καρπύμιον ποιοῦν καρπὸν, τοῦ ὁποίου τὸ σπέρμα ἐνυπάρχει ἐντὸς αὐτοῦ.

Προτοῦ δὲ νὰ λεχθοῦν τὰ ἀνωτέρω τρία, εἶπεν ἡ Φωνή τὸ πρῶτον πρῶτον: Γενηθήτω τὸ φῶς! καὶ ἐγένετο φῶς καὶ εἶδεν ὁ Ὄφθαλμός τῆς Φωνῆς ὅτι εἶναι καλὸν καὶ ὡραῖον καὶ ἐχώρισεν ἀναμέσον τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, ἀναμέσον ἡμέρας καὶ νυκτός.

Ἀλλὰ τὸ φῶς ἦτο κυρίως ἀπαραίτητον διὰ τὰ δημιουργήματα καὶ ὄχι διὰ τὸν Δημιουργόν· ἦτο καὶ εἶναι ὅρος ὑπάρξεως διὰ τὰ πλάσματα καὶ οὐχὶ διὰ τὸν κρυπτόμενον Πλάστην. Διότι ὁ τεχνίτης βλέπει, αἰσθάνεται γνωρίζει τὸ ἔργον του πρὶν ἀκόμη τὸ ἀρχίσῃ, ἐφόσον

εἰσέτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν του. Ὁ Φειδίας μετὰ τοῦ Πραξιτέλους ἐγνώρισαν πολὺ ἐνωρίτερον τὸ σχῆμα τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἔδειξαν εἰς τὸν Ὀλύμπιον Περικλῆν τὸ σχέδιον τοῦ ἀριστουργήματος, πολὺ πρὶν ἔλθῃ εἰς φῶς ὁ ἐξαίσιος οἶκος τῆς συμβολιζούσης τὴν σοφίαν Παλλάδος Ἀθηνᾶς. Ὁ Ἀρτέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος ὑποβάλλουν ἐπίσης τὸ σχεδιάσμα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀριστουργήματός των πρὸ τῆς αυτοκρατορικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ μεγαλοπραγμοσύνης καὶ ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται βεβαίως ὅτι θὰ νικήσουν τὸν Σολομῶντα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἤδη ἡττημένος, ἀφοῦ ἔχει κτίσει ἐπάνω εἰς τὸν ἱερὸν λόφον τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸν ναόν του ὡς ἔργον φόβου ἀντὶ ἀγάπης, δούλου ἀντὶ νιοῦ, σκιᾶς ἀντὶ πραγματικότητος, νόμου ἀντὶ χάριτος, Φωνῆς ἀντὶ Σοφίας.

ὦ! πόσον ἀσθενὴς εἶναι ἡ σοφία τῶν θνητῶν, πόσον ἐλέγχεται πτωχὸν τὸ λεξιλόγιον τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὅτι ὡς ἐλάχιστον σχετίζον ἄλλοις ἐπλάσθη τελευταῖος, μετὰ τὸ φῶς, μετὰ τὸ στερέωμα, μετὰ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, μετὰ τὰ βότανα καὶ τὰ φυτά, μετὰ τὸν σκόληκα! Ἀδύνατον νὰ διεισδύσωμεν μέσα εἰς τὸ μυστήριον τῆς δημιουργίας, δυσκολευόμεθα σαφῶς νὰ ἐκφρασθῶμεν πρὸ τοῦ ἀγνώστου. Ὀφθαλμοὺς ἔχομεν καὶ δὲν βλέπομεν τὰ πάντα, νοῦν ἔχομεν καὶ ὁ νοῦς μας σταματᾷ μόλις προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὴν ἄβυσσον τοῦ ἀπείρου, ὀπλίζομεν μὲ πτερὰ τὴν φαντασίαν μας καὶ καταλήγομεν εἰς τὴν ἔκστασιν, ὧτα ἔχομεν καὶ δὲν ἀκούομεν τὴν ἔξοχον ἁρμονίαν τῆς φύσεως, οὔτε τοῦλάχιστον πιστεύομεν εἰς τὴν Φωνήν.

Ὡσὰν νὰ εἴμεθα ὑπόλογοι διὰ τὴν ἀμάθειάν μας, ἔνοχοι διὰ τὴν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς παράφωνον ζωὴν μας, ἐλλειπείς σωματικῶς καὶ ψυχρικῶς ἀτελεῖς, ἁμαρτωλοὶ ἀπόγονοι τῶν εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ παραδείσου μετὰ τὴν ἁμαρτίαν κρυβέντων πρωτοπλάστων, τρομάζομεν ὅταν βροντήσῃ ἡ Φωνὴ τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἀναλύσῃ ἡ

τολμηρὰ ποίησις τοῦ Προφητάνακτος Δαβὶδ μὲ τοὺς ἡχηροὺς στίχους τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου ψαλμοῦ. « Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐβρόντησε. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ καὶ μεγαλοπρεπείᾳ συντρίβουσα κέδρους. Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός, συσσεύοντος ἔρημον, φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους » προσκαλοῦσα δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπον εἰς γνῶσιν καὶ προσέγγισιν μὲ ταχύτητα καταδιωκομένης ἐλάφου, διασχιζούσης τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας.

Καὶ εἰς ἄλλον ἐμπνευσμένον ψαλμόν: « Ὅν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἐλάφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ Θεός. Ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα. Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου; »

Καὶ πράγματι, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ Δημιουργός, ὁ ἰσχυρότερος, ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν Γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν ἡσυχάαν, ὁ ἀπτόμενος τῶν ὁρέων καὶ καπνίζοντα, ὁ ἐπὶ τῶν μαύρων ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἀνέμου, ὁ κινῶν τοὺς τροχούς τῶν ἀνεξερευνήτων ἀστερισμῶν;

Τίς εἰ Κύριε; ἠρώτησέ ποτε καὶ ὁ Παῦλος τὸ Φῶς καὶ τὴν Φωνήν! Τὴν Φωνήν, ἡ ὁποία ἐν τῇ ὁδῷ Δαμασκού εἶχε κεραυνώσει τὴν σκιώδη σοφίαν του!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

17. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΙΝ

«*Ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου
σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου.*»

Ὅταν ἡ Γῆ παρεῖχεν ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἡ ἐργασία δὲν ἦτο ἀναγκαστικῶς ἀπαραιτήτος. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτήσας ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Γῆ δὲ τότε ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου. Συνέβη δηλαδή ὅ,τι συμβαίνει μεταξὺ πατρὸς καὶ ἀπειθοῦντος τέκνου, πού ἀφίεται εἰς τὴν ἰδίαν τύχην, ἀφοῦ ἐστερήθη τῆς πατρικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὑπακοῆς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πατρὸς του καὶ περιπλανᾶται ὡς ὁ ἄσωτος υἱὸς τῆδε κακεῖσε τρώγων ξηρὸν ἄρτον καὶ τοῦτον ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου του!

Ἀπότου λοιπὸν ἡμίστησαν κατεδικάσθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἐργασίαν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν, δυστυχεῖς δὲ εἶναι οἱ στασιάζοντες ἀκόμη καὶ ἀρνούμενοι τῆς ἐργασίας τὸ καθήκον. Διότι, ὅπως οἱ σκώληκες τὸ πτῶμα, τοιουτοτρόπως ἡ πλῆξις καὶ αἱ κακαὶ κατατρῶγουν τοὺς τοιούτους. Διότι ὅταν ὁ Πατὴρ ἐπέβαλε τὴν ἐργασίαν, ἔκρυψε καὶ θησαυροὺς μέσα εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ εἶναι Πατὴρ καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς τὰ τέκνα Του ἀγάπη εἶναι αἰωνία. Οὕτως ὥστε εἰς τὸν ἐπεξεργαζόμενον τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐργασίας, ἔρχεται καὶ πάλιν ὥρα παραδεισίας ἀναπαύσεως.

Καὶ ἔδωκεν ὁ Ὑψιστος τὴν ὑπόσχεσιν μὲ ἐντολὴν «*Βοηθεῖτε ἀλλήλους διότι μεταξὺ σας ὑπάρχουν ἰσχυρότεροι καὶ ἀσθενέστεροι, εὖ τε καὶ κακῶς ἔχοντες, ὅλοι κεκτημένοι δικαίωμα ζωῆς. Καὶ θὰ ζήσουν ὅλοι διὰ τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς ἀδελφικῆς εὐσπλαγχνίας, τὴν ὁποίαν βλέπων θὰ εὐλογῶ τοὺς ἰδρωτάς τῶν ἐργαζομένων.*» Ἐπηλήθευσε δὲ ἡ θεία ὑπόσχεσις, οὔτε ἐστερήθη κανεὶς τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἐφόσον ἐβοήθει τὸν πλησίον του.

Ἀλλὰ, ἄλλοτε ποτε παρουσιάσθη ἰσχυρὸς τις ἄνθρωπος, ἄνθρωπος κατηραμένος καὶ κακός, ἐχθρὸς τῶν ἀδελφῶν του, μισῶν τὴν ἐργασίαν, καὶ καθ' ἑαυτὸν λέγων: «*Τί πρέπει νὰ κάμω; Ἐὰν δὲν ἐργασθῶ θὰ ἀποθάνω καὶ θεωρῶ ἀνυπόφορον τὸ νὰ ἐργασθῶ. Τί ποιητέον;*» Ἐπικαλεσθεὶς δὲ τὴν σατανικὴν βοήθειαν, οὐνέλαβεν ἐν καιρῷ νυκτὸς τοὺς μᾶλλον ἀδυνάτους ἐκ τῶν ἀδελφῶν, τοὺς ἐδέσμευσεν μὲ τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας καὶ διὰ μαστιγῶσεων καὶ ραβδισμῶν τοὺς ἐπέβαλε νὰ ἐργάζωνται χάριν αὐτοῦ, διὰ νὰ τρώγῃ δωρεὰν τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας των. Εὗρε δὲ καὶ ἄλλους μιμητὰς ἢ προᾷξίς του αὐτῇ καὶ τοιουτοτρόπως ἀπωλέσθη ἡ ἀδελφότης τῶν ἀνθρώπων, διαιρεθέντων ἕκτοτε εἰς κυρίους καὶ εἰς δούλους. Ἀφετηρία παγκοσμίου πένθους ἔγινεν ἡ ἀποφρὰς νύξ!

Καὶ τὸ κακὸν δυστυχῶς προχωρεῖ. Ἐτερος ἄνθρωπος καὶ ἄλλος τοῦ προηγουμένου καὶ περισσότερον αὐτοῦ κατηραμένος, βλέπων τοὺς ἀνθρώπους νὰ αὐξάνονται καὶ νὰ πληθύνονται, εἶπε καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν: Ἐχω τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλω καταναγκαστικὴν ἐργασίαν ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει καὶ νὰ θρέψω τοὺς ἐργάτας ἐπὶ ἐλαττώσει τοῦ ἀτομικοῦ μου κέρδους. Ἄς πληρώσω τὸν ἐλάχιστον μισθόν, ἅς τοὺς θανατώσω διὰ τῶν στερήσεων, ἀφοῦ εἶναι τόσον πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ὥστε παρ' ὅλα μου τὰ κέρδη, παρ' ὅλας τὰς στερήσεις των θέλουν μείνῃ ἀρκετοὶ ἐν τῇ ζωῇ.»

Ὅλος λοιπὸν ὁ ὄχλος ὑπαχθεὶς εἰς ἐργασίαν ἐλάμβανε τοιουτοτρόπως τὰ ἀναγκαιούντα πρὸς τὸ ζῆν. Ἡ πονηρία ὅμως τοῦ κακοῦ κυρίου ἀκόμη προχωρεῖ. Εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἐπὶ ἑξ ὥρας προτείνει ἐργασίαν δώδεκα ὥρῶν μὲ διπλάσιον μισθόν, πρὸς βελτίωσιν δῆθεν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς τοῦ ἐργάτου, προτείνει ἐργασίαν ἀδιάκοπον καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἄνευ ἀναπαύσεως, πρὸς δικαιολογίαν τῶν αὐξήσεων.

Οἱ ἐργάται ἔπασαν εἰς τὴν παγίδα. Εἰργάζοντο διπλάσιον ἢ προηγουμένως, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη διπλασίας ἐργασίας, ὅθεν καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἀνθρώπων κατήντησε νὰ μείνουν ἄεργοι. Καὶ τότε ἀκριβῶς ἔκαμε τὴν τελευταίαν πρότασιν: «θὰ παράσχω εἰς ὅλους σας ἐργασίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ δεχθῆτε ὅπως ὅλοι ἐργάζεσθε ἐξ ἴσου μὲ τὸ ἥμισυ μόνον τοῦ μισθοῦ τὸν ὅποιον ἐπλήρωνα μέχρι τοῦδε· διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἐξοικονομήσεως τῶν πραγμάτων.» Ἐπειδὴ δὲ κατετρώχοντο ὑπὸ τῆς πείνης, αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα τῶν, ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τοῦ κακοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὑβλόγησαν εὐγνωμονοῦντες.

Ἐσυνεχίσθη δὲ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἡ ἀπάτη, διὰ τῆς ὁποίας ηὐξάνετο ἀφ' ἐνὸς ὁσημέραι ἡ ἐργασία τῶν πτωχῶν, ὠλιγόστευε δὲ ἀφ' ἑτέρου ἡμέρα τῇ ἡμέρα ὁ μισθός. Καὶ ὡς ἐκ τῶν στερήσεων ἀπέθνησκον πολλοί, ἐνῶ ἄλλοι πεινασμένοι ἔσπευδαν νὰ τοὺς ἀντικαταστήσουν. Τοιοῦτο τρόπον ὁ πρὸς τοὺς ἀπέναντος τὸν ναὸν δεσφύς κακὸς ἄνθρωπος, συνήθρισε πλούτη πολὺ περισσότερα τῶν τοῦ πρώτου, ὁ ὁποῖος τοὺς εἶχε δεσμεύσει.

Τύραννος ὀνομάζεται ὁ μὲν, ὁ δὲ ἄς ἐπικληθῇ Σατανᾶς ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου.

LAMENNAIS

18. ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Αἱ πλήρεις πρακτικῶν συμβουλῶν, χρησιμωτάτων διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, Παροιμίαι τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, τμηματικῶς ἀναγινώσκονται ἐπ' ἐκκλησίας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐξ πρώτων ἐβδομαδῶν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἐκτὸς τῶν Σαββάτων καὶ Κυριακῶν.

Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸ καὶ χαρακτηρίζονται ὡς ἅγαι αἱ ἡμέραι τῆς ἀρχαιοτάτης πρὸ τοῦ Πάσχα προπαρασκευαστικῆς νηστείας, διότι κύριος σκοπὸς αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἁγιάσουν καὶ νὰ ἐξυψώσουν τοὺς πιστοὺς ὑπεράνω ἐπιπέδου τῆς χυδαίας πεζότητος τοῦ καθημερινοῦ. Ἀποδεικνύεται δὲ ἡ εὐγενὴς αὐτῇ προσπάθεια τῆς νηστείας, μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ μέτρα τὰ ὁποῖα λαμβάνει ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν γάμων συνδεδεμένων κατ' ἀνάγκην μετὰ τῶν ἁγίων τελετῶν ἀντιθέτων πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν νηστησίμων ἡμερῶν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ αἱ ἀκολουθίαι, πρὸ πάντων δὲ αἱ καθημεριναὶ τοῦ ὁρθρου, τοῦ ἔσπερινου, τῶν ἀποδείπνων καὶ τῶν κανόνων, εἶναι πλουσιώτεροι εἰς διδασκαλίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σωματικὴ νηστεία καὶ ἐγκράτεια ἀρκετὰ συντελεῖ εἰς τὴν ψυχικὴν ἡρεμίαν, εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται διὰ τῆς σκέψεως, τῆς παρατηρήσεως καὶ διορθώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας, διὰ τοῦτο εἰς βοήθειαν ἐρχόμεναι καὶ αἱ ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἐξ εὐλόγου προνοίας καθίστανται συχνότεραι καὶ παρέχονται πλουσιώτεροι ἢ ἄλλοτε.

Ἀλλὰ πόσοι ἄραγε ἀκροώμεθα καὶ πόσοι ὠφελούμεθα ἀπὸ τὰς ὥραιās αὐτὰς καὶ σοφὰς ἀναγνώσεις τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, τῶν προφητειῶν τοῦ Ἡσαΐου, τῶν δαβιτικῶν ψαλμῶν, τῶν σολομωντείων παροιμιῶν; Βωβοὶ ἀκροα-

ταὶ συνήθως στέκονται οἱ γυμνοὶ στύλοι καὶ τὰ χάσκοντα στασίδια μετὰ τῶν τοίχων, οἱ ὅποιοι μελαγχολικῶς ἐνισχύουν τὴν μονότονον φωνὴν τοῦ ἀναγνώστου. Καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ κανεὶς ἐνθυμεῖται τὸν χρονογράφον τῆς μεσαιωνικῆς παρακμῆς, διηγούμενον ὅτι διαρκούσης τῆς ἀκολουθίας ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶδε τίποτε ἄλλο παρὰ γραῖδιὰ τινὰ σκοτεινὰ μέσα εἰς τὸ ἡμίφως γωνίας τινὸς τοῦ Ναοῦ νὰ κινοῦνται καὶ νὰ ὀμιλοῦν ἀκατάπαυστα ! Οἱ ἔξοχοι ἐκεῖνοι, οἱ θεόπνευστοι ἐκεῖνοι ἄνδρες εἴτε προφῆται, εἴτε ποιηταί, εἴτε ψαλμοδοὶ καὶ ὑμνογράφοι οὔτε ἐφραντάσθησαν ἴσως ποτὲ ὅτι θὰ εἶχον ἐνώπιόν των τοιοῦτόν τι ἀκροατήριον, ὅτι θὰ ἔφθανον εἰς τὸ κατάντημα νὰ γίνουν ὅλοι φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ! Διότι ὄχι μόνον κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς μὴ ἐργασίμους, ὅποτε τὸ φαινομενικῶς κενὸν τοῦ Ναοῦ εἶναι ὀλιγώτερον, ἢ ἐρημία πραγματικῶν ἀκροατῶν δὲν εἶναι ὀλιγώτερον, ἀλλὰ εἶναι ἀπληροῦς ἀπὸ βλέμματα τοῦ διαπιστώσαντος πόσον ὀλίγη τροφή προσλαμβάνεται ἐκ τῆς παρατιθεμένης πλουσιωτάτης θρησκευτικῆς πανδαισίας. Διότι πολλοὶ εἶναι οἱ κλητοὶ καὶ ὀλίγοι οἱ ἐκλεκτοί, πολλοὶ οἱ κατ' ὄνομα ὀλίγοι δὲ οἱ κατὰ πρᾶγμα, ἅπειροι μὲν ἐνίοτε οἱ θεαταί, ἐλάχιστοι ὅμως οἱ ὠφελούμενοι ἀκροαταί ! Οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουν τὸ θεαματικὸν μέρος καὶ τὰ ὅσα ἀκούουν τὸ μουσικῶς ἀκροαματικόν, ἀλλὰ αἱ ἐντυπώσεις δὲν φθάνουν φαίνεται πάντοτε εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, τοῦτέστι εἰς τὸν νοῦν, ὃ ὁποῖος ὀργᾷ καὶ πραγματικῶς ἀκούει τότε μόνον, ὅταν ἐπιφέρῃ τὴν ἐσωτερικὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν, διὰ τὴν ὁποῖαν παρέχονται τὰ ἐξωτερικὰ αἱ ἀναγνώσεις, οἱ ρυθμοί, αἱ χορδαὶ καὶ τὰ ὄργανα, αἱ ἁρμονίαι, οἱ ἥχοι, τὰ χρώματα, ἢ τέχνη, ἢ ἄσκησις, ἢ εὐπρεπὴς παράστασις ἢ ἐν γένει εὐπρέπεια τοῦ θεοῦ οἴκου.

Ὁ ἀσθενὼν μεταβαίνει νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἱατρόν. Βλέπει τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν δρόμον, τὸν κόσμον τὴν

κίνησιν. Κρούει τὴν θύραν τοῦ ἱατροῦ ἀνοίγει καὶ ἐμφανίζεται. Διηγεῖται τὰ τῆς ἀσθενείας, πότε ποῦ καὶ πῶς ἔπαθε καὶ ὑποφέρει. Θεᾶται τὴν σοβαρότητα τῆς ἱατρικῆς αἰθούσης, ὑφίσταται τὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις, ἀκούει τὴν γνώμην τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὰς ἐντολὰς τῆς διαίτης, λαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς του τὴν συνταγὴν, προσέχει καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας. Ἐως ὅτου ὅμως φθάσῃ ἐπιστρέφων οἴκαδε, ἐλησμόνησε τὰ κυριώτερα. Οὔτε τὴν ἀπαιτομένην ἐγκράτειαν ἀσκεῖ, οὔτε τὰς ἱατρικὰς νουθεσίας ἐνθυμεῖται, ἀποστρέφεται τὰ πικρὰ φάρμακα μόλις τὰ ἐγγίσῃ εἰς τὰ χεῖλη. Πρόδηλον εἶναι ὅτι οὐδεμία ὠφέλεια προσέκυψεν ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν ἐκείνην. Ἀλλὰ καὶ αὐριον καὶ μεθαύριον ἂν ἐπαναληφθῇ τί τὸ ὄφελος εἰς τὸν ἀκούοντα μὲν μὴ ἐννοοῦντα δὲ τὴν ὠφέλειαν καὶ μὴ ἀπολαύοντα τὰ ὅσα προσκομίζουν τὴν ὠφέλειαν καὶ θεράπευαν ; Κατὰ τί δὲ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πταίει ὁ ἱατρός ; Οἱ μαθηταὶ λέγουσιν εἰς τὴν πέμπτην ὁμιλίᾳ εἰς τοὺς Ἀνδριαντάς ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος, ἐπισημαίνων τοὺς ἀνωφελῶς ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν ναὸν — μεταβαίνουν οἱ μαθηταί ἐγγράφονται εἰς τὴν σχολήν, ἐπιστρέφουν δὲ καθ' ἑκάστην εἰς τὴν οἰκίαν των κρατοῦντες τὰ βιβλία. Τί ὠφελεῖ ὅμως ἂν ἐπιστρέφουν ἀγράμματοι ὅπως ἦσαν ὅταν ἀνεχώρησαν ; Ὅσῳ μάλιστα ἢ φοίτησις εἶναι τακτικὴ καὶ μακροχρόνιος τόσον καὶ ἡ τῆς ἀμαθείας των κατηγορία βαρυτέρα. Τοῦτο καὶ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ἅς σκεπτώμεθα, διότι καὶ ἡμεῖς πηγαίνομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὄχι ἀπλῶς καὶ ἀσκόπως ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ἀποφέροντες μέγα τι καὶ πνευματικὸν κέρδος.»

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ ἀποροῦμεν ὅτι τόσα γραφικὴ καὶ ὑμνογραφικὴ σοφία παρέρχεται ἀνωφελῆς διὰ τοὺς πολλοὺς ἀφοῦ ὑπάρχουν μυριάδες μυριάδων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ζήσαντες ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἤλθον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

καὶ παρῆλθον χωρὶς νὰ ἀναγνώσουν, χωρὶς νὰ ἐννοήσουν οὔτε μίαν σελίδα τοῦ διαρκῶς ἐνώπιόν μας ἀνοικτοῦ θεογράφου βιβλίου τῆς ἐκπάγλου Φύσεως;

19. ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ Θ'

Ἄς ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἐννάτου κεφαλαίου τοῦ βιβλίου τῶν Παροιμιῶν. Παροιμίαι ἐπιγράφεται τὸ δεύτερον ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκ τῶν τεσσάρων βιβλίων, τῶν φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σολομῶντος, τοῦ περιφήμου διὰ τὴν σοφίαν καὶ φρόνησιν βασιλέως τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀκμάσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Περὶ τῆς βιβλίου αὐτοῦ, ὑπὸ μορφὴν γνωμικῶν καὶ παραβολῶν, διαφόρους συμβουλὰς καὶ παραγγέλματα, χρησιμώτατα πρὸς εὐθymiσιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ θείου νόμου, τῆς ἀληθινῆς θεοσεβείας, τοῦ ὁρθοῦ λόγου καὶ τῆς φρονήσεως.

— Ἡ σοφία ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον καὶ ἐπὶ ἐπτὰ στύλων ἐστήριξε τὸ ὅλον οἰκοδόμημα. Ἐντὸς τοῦ μεγάρου, τούτου ἡτοίμασε μεγαλοπρεπῇ τράπεζαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν παρέθεσε τὰ προητοιμασμένα φαγητὰ καὶ οἶνον. —

Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ὑπενθυμίζει ἀμέσως τὴν γνωστὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν τοῦ δείπνου, τὸ ὅποιον ἐποίησεν ἄνθρωπός τις. Ὅπως δὲ Οὗτος ἔστειλε τοὺς δούλους διὰ νὰ προσκαλέσουν εἰς τὸ μέγα δείπνον τοὺς ἀνθρώπους, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Σοφία ἀποστέλλει τοὺς ἰδικούς της ὑπηρέτας εἰς ὑψηλὸν καὶ περὶοπτον βῆμα, ἐκ τοῦ ὁποίου εἰς ἐπὶ ἴσους ὅλων νὰ φωνάζουν μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων.

Προφανὲς εἶναι, φίλε ἀναγνώστα, ὅτι καὶ ἐδῶ πρόκειται περὶ παραβολῆς. Διότι βεβαίως ἡ ὑπερτάτη Σοφία δὲν κτίζει μέγαρα ὑλικά καὶ δὲν μεταχειρίζεται λίθους καὶ πλίνθους καὶ κεράμια, ἀκατάλληλα διὰ τὸ πνευματικόν της οἰκοδόμημα, οὔτε τράπεζαν παραθέτει, οὔτε θύματα σφάζει, οὔτε ἀρέσκεται εἰς ἀνιούσας κνίσσας θυσιῶν τράγων ἢ κριῶν, οὔτε κερνᾷ ποτε οἶνον, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ποτήριον ἴσως εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, τὸ δεύτερον ὁμως ζαλίζει, τὸ τρίτον μεθύει καὶ τὸ τέταρτον ἀποκτηνώνει! Προετοιμᾷ μόνον φαγητὰ καὶ ποτὰ ἰδεώδη ἐπὶ ἰδεώδους τραπέζης, ἐστρωμένης μέσα εἰς τὸν ἀκατάλυτον ναὸν τοῦ πνεύματος, τὸν πολὺ ὠραιότερον τοῦ λαμπροῦ ἐξωτερικῶς ναοῦ τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀπείρως ὑπερρώτερον. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν προσκαλεῖ τοὺς νηστεικούς καὶ διψασμένους, ἀλλὰ τοὺς πεινῶντας φρόνησιν διψῶντας δικαιοσύνην.

Ὅς ἐστιν ἄρτον ἐκκλινάτω πρὸς με! καὶ τοῖς ἐν-
εἰς φροντὸν εἰπε. Πιναγετε εἰς τὸν ἐμῶν ἄρτων καὶ πίετε
ἐμῶν, ὃν κεκέρακα ὑμῖν. Ἀπολείπετε ἀφροσύνην ἵνα εἰς
τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε, ζητήσατε φρόνησιν καὶ κατορθώ-
σατε σύνεσιν ἐν γνώσει.»

— Ἐλθετε ἐδῶ ὅσοι δὲν εἴσθε ἐπαρκῶς σοφοὶ καὶ φρόνιμοι! Παρακαθήσατε εἰς τὴν τράπεζαν μου καὶ χορτάσατε ἄρτον καὶ οἶνον, ἀπολαύσατε σοφίαν καὶ σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν, τροφὴν ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς. — Διότι καθὼς τὸ σῶμα ἀποθνήσκει ὅταν καταδικασθῇ εἰς ἀσιτίαν, οὕτω πῶς καὶ ἡ ψυχὴ καταντᾷ νεκρὸν πτῶμα ἅμα στερηθῇ τὴν ἰδικὴν της τροφὴν, ἅμα ὥς παύση νὰ εἶναι σώφρων, συνετὴ, λογικὴ καὶ δικαία. Ὅλοι οἱ κινούμενοι ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ζῶμεν ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ πόσοι δὲν εἴμεθα νεκροί! Νεκρὰ δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ λέγει ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος, ὅταν δὲν ἐννοῇ τὰ μέλλοντα, ὅταν εἶναι χαμερπής, ὅταν κάμνη ἄλλ' ἀντ' ἄλλων, ὅταν βλέπῃ λανθασμέ-

να, ὅταν δὲν ἐπιμελῇται ἀρετῆς, ὅταν παρανομῇ, ὅταν ἀρπάξῃ τὸ δίκαιον τοῦ ἄλλου!

Υφίσταται δὲ καὶ ἡ ἐξῆς διαφορὰ μεταξὺ τῶν κατατρυχομένων ὑπὸ σωματικῆς καὶ τῆς ἄλλης πείνης. Ὁ μὲν σωματικῶς πεινῶν, προσκαλούμενος τρέχει προθύμως νὰ παρακαθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἄλλος εἴτε διστάζει εἴτε θεωρεῖ ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἀκούειν λόγους καὶ νουθεσίας καὶ ὅχι μόνον δὲν εὐχαριστεῖ ἀλλὰ ἐνίοτε καὶ ὑβρίζει τὸν ὀρθῶς συμβουλευόντα! Δι' αὐτό, ὁ σοφὸς δὲν πρέπει νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἄφρονα καὶ τὸν κακόν, οἱ ὅποιοι ἔφθασαν τὸ ἀνιάτον στάδιον τῆς ἠθικῆς πωρώσεως, ἀλλὰ μᾶλλον διδάσκων τὸν ἐπιδεκτικὸν φρονήσεως νὰ τὸν καθιστᾷ φρονιμώτερον, εἰς τὸν σοφὸν δίδων ἀφορμὴν νὰ τὸν ἀναδεικνύῃ σοφώτερον.

Εἶναι δὲ ἀρχὴ τῆς σοφίας, ὁ φόβος τοῦ Κυρίου, τοῦτέστιν ἡ εὐλάβεια, καρπὸς δὲ αὐτῆς ἡ μακάριος καὶ συνετὴ ζωή. Ὁ συνετὸς ὠφελεῖ αὐτὸν καὶ κυρίως τὸν ἑαυτὸν του, τῆς δὲ ἀφροσύνης τὰ βλαβερά ἀποτελέσματα ἀργὰ ἢ γρήγορα κατερείπωνουν τὸν ἔχοντα αὐτήν.

Σπουδαῖον χρῆμα ἡ σύνεσις! Εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα πυξὶς ἢ δεικνύουσα τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς συμπεριφορᾶς μας ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ πελάγους. Εἶναι ὁ ὁδηγὸς, ὁ κανονίζων τὸν ἠθικὸν βηματισμόν. Εἶναι τὸ ἅλας ποὺ νοστιμίζει τὴν ζωὴν μας, ἅλας χωρὶς τὸ ὅποιον μωραίνονται τὰ προσόντα μας ἢ διὰ τοῦ ὁποίου φρονιμεύουν τὰ ἐλαττώματα μας!

Ὁ ἐχθρὸς διασύρει τὴν ὑπόληψίν μας μεγαλοποιῶν τὰς ἠθικάς μας ἀδυναμίας, ὁ δὲ ἄφρων φίλος τὰς κολακεύει. Ὁ ἀσύνετος λοιπὸν ὀργίζεται ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, θωπεύει δὲ τὸν ἄφρονα φίλον, τὸν ἐπικινδυνωδέστερον τοῦ ἄλλου. Διότι λίαν συνετῶς ἀποφαίνεται καὶ ἡ λαϊκὴ παροιμία περὶ τῶν γνωστικῶν ἐχθρῶν, ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον βλαβεροὶ παρὰ οἱ ἀνόητοι φίλοι!

Γνωστοῦ τέλος ὄντος ὅτι τὸ περιβάλλον μας ἀποτελεῖται ἀπὸ φίλους καὶ ἐχθρούς, συνετοὺς ἢ ἄφρονas, ἔργον συνέσεως εἶναι τὸ νὰ εἴμεθα φρόνιμοι ἀπέναντι ἀφρόνων καὶ φρονίμων, ἀκέραιοι δὲ ἐνώπιον φίλων καὶ ἐχθρῶν.

Διότι πῶς ἄλλῶς ἡμπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ ἡ πραγματικὴ συμμετοχὴ εἰς τὸ μυστικὸν δεῖπνον τῆς Σοφίας;

20. ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ

— Υἱέ μου, δόσε προσοχὴν εἰς τὰς σοφὰς συμβουλίας μου. Μὴ προσέξῃς τὴν φαύλην γυναῖκα, ἀπὸ τὸ ἥθημα τῆς ὁποίας στάζει μέλι, τότε μὲν γλυκαῖνον τὸν ἑαυτὸν, ἀργὰ δὲ μεταβαλλόμενον εἰς πικρὰν χολήν, εἰς ἐκείνην δίστομον, ποῦ σύντομα θὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς καὶ θὰ σὲ ἔξαποστείλῃ εἰς τὸν ᾠδὴν. Ἀκουσέ μου καὶ μὴ ἐγγίσης τὰς θύρας τοῦ οἴκου της, περιπάτει μακρὰν τῆς τοιαύτης γυναικός, διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃς σκληρὰ, ὅπως μετανοεῖ ὁ πίνων ὕδωρ μὲ ξένα ποτήρια καὶ ἀπὸ ξένα φρεάτα. Διότι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, ὅποτε ἀφοῦ καταστραφῇς ὑλικῶς καὶ ἠθικῶς θὰ λέγῃς: ὦ! διατὶ νὰ μὴ ἀκούσω τὰς καλὰς ἐκεῖνας συμβουλὰς!—Κερ. Ε' 1-16.

— Υἱέ, ὥς φυλακτὰ φέρε μαζύ σου τὰς συμβουλὰς τῶν γονέων, αἱ ὁποῖαι εἶναι λύχνος καὶ φῶς δεικνύον τὸν δρόμον τῆς ζωῆς, μακρὰν τῆς μοιχείας καὶ τῶν ὅσα θὰ εἰποῦν εὐλόγως αἱ κακαὶ γλῶσσαι. Ἄς μὴ σὲ νικήσῃ ἡ ἐπιθυμία τῆς καλλονῆς, ἃς μὴ σὲ αἰχμαλωτίσῃ τὸ βλέμμα, ἃς μὴ σὲ συναρπάσουν τὰ βλέφαρα ἐκείνης, τῆς ὁποίας ἡ τιμὴ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀντίτιμον ἑνὸς ψωμοῦ. Θὰ σὲ κάψῃ, ὅπως καίονται τὰ ἐνδύματα τοῦ ἐνθυλακίωνοντος

πῦρ. Θὰ σὲ κατακάψῃ, ὅπως καίονται τὰ πόδια τοῦ περιπατοῦντος ἐπὶ πεπυρακτωμένων ἀνθρώκων.

Δὲν εἶναι ἄξιον ἀπορίας τὸ νὰ φωραθῇς κλέπτων ἄρτον, ἀπαραίτητον διὰ νὰ τραφῇ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἱκανοποιηθῇ τὸ ψυχικὸν αἰσθημα τοῦ πεινασμένου. Ἐὰν δὲ συλληφθῇς, θὰ πληρώσῃς ἑπταπλάσια τῶν κλοπιμαίων καὶ τὸ πολὺν θὰ πωλήσῃς τὰ ὑπάρχοντά σου διὰ νὰ σωθῇς. Ἐνῶ ὁ μοιχὸς ὁ κλέπτων τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, ἐν τῇ ἀφροσύνῃ του ἐτοιμάζει ἀνεπανόρθωτον ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς, ὁδύνας καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει, ὀνειδὴ αἰώνια, ἀδιάλλακτον ἔχθραν τοῦ ἐκδικητοῦ συζύγου, τοῦ μεστοῦ ζήλου καὶ θυμοῦ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως. — Κεφ. ΣΤ' 2-35.

— Ἡ ἄφρων γυνὴ θὰ πεινάσῃ. Διότι, ἀναιδεῖν ἐπιειμένη, ἀναισχύντως παρουσιάζεται εἰς τὸ δημόσιον καὶ καθημένη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας της, ἢ ἐπιβαίνουσα διφρηλάτου ἁμάξης μέσα εἰς τὰς πλατείας τῆς πόλεως ἐνοχλεῖ προσκαλοῦσα τὰς διπλάτας, αἱ δὲ γυναῖκες περιπατοῦν τὸν δρόμον τῆς ἐργασίας τῶν. Καὶ τοὺς προσκαλεῖ λέγουσα: «Ὅσοι εἴσθε ἄφρονες πλησιάσατέ με, ὅσοι εἴσθε ἐνδεεῖς φρενῶν ἀκούσατε τὰς προτροπὰς μου, ἔλθετε καὶ ἀπολαύσατε τὴν ἡδονὴν τῶν κλοπιμαίων ἄρτων μὲ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς κλοπῆς γλυκεροῦ νεροῦ!» Ἀλλὰ σὺ ὁ σώφρων πηδῶν φύγε μακράν, μὴ σταθῇς εἰς τὸν τόπον της, μηδὲ ἐπιστήσῃς τὴν προσοχὴν σου εἰς αὐτήν, διὰ νὰ διαβῇς ἀλλότριον ὕδωρ καὶ νὰ ὑπερπηδήσῃς τὸν κίνδυνον τοῦ διαβαίνειν ξένον ποταμόν. Τραβήξου μακράν τοῦ ξένου ὕδατος καὶ μὴ πίνῃς ἀπὸ πηγὴν ἄγνωστον, ἂν θέλῃς νὰ ζήσῃς πολὺν χρόνον, ἂν θέλῃς νὰ προστεθοῦν ἔτη εἰς τὴν ζωὴν σου. Μόνον ὁ ἀνόητος ἀγνοεῖ ὅτι ἡ γυνὴ ἐκείνη ποτίζει μὲ ποτήριον θανάτου καὶ ὅτι οἱ προσκεκλημένοι της εὐρίσκονται πλέον εἰς τὸ βάθος τοῦ τάφου. — Κεφ. Θ' 13-18.

— Ἡ σώφρων γυνὴ εἶναι καύχημα καὶ δόξα τοῦ ἀν-

δρός της, ἡ δὲ κακοποιὸς καταστροφή τοῦ οἴκου, τὸν ὅποιον ὑποῦλως κατατρώγει ὅπως ὁ σκώληξ τὸ ξύλον. — Αἱ σοφαὶ γυναῖκες ἀναδεικνύουν τὴν οἰκογένειάν των, ἡ δὲ ἄφρων ἰδίαις χερσὶ ὑποσκάπτει τὴν εὐτυχίαν τῆς οἰκίας της. — Εἶναι προτιμότερον νὰ γίνῃ τις ἐρημίτης, φέρων τὴν μονότονον ζωὴν καὶ ὑποφέρων τοὺς κινδύνους τῆς ἐρήμου, παρὰ νὰ συζῇ μετὰ γυναικὸς γλωσσώδους, ὀργίλου καὶ μαχίμου. — Ἡ ὠραιότης εἰς τὸ πρόσωπον τῆς διεφθαρμένης, ὁμοιάζει τὸ χρυσοῦν κόσμημα ἐπὶ τῆς ρινὸς τοῦ χοίρου. — Ἡ εὐχάριστος καὶ δικαία γυνὴ δοξάζει τὸν ἄνδρα, ἡ δὲ μισοῦσα τὴν δικαιοσύνην τὸν καθίζει ἐπὶ θρόνον ἀτιμίας.

Πλέκεται δὲ τὸ ἐγκώμιον τῆς ἐναρέτου οἰκοδεσποίνης, εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῶν Παροιμιῶν διὰ τῶν λέξεων:

— Ποῖον εὐτύχημα ἢ εὐρεσις χρηστῆς γυναικὸς! Εἰς τὴν πολυτιμότεον τῶν μαργαριτῶν. Ἐχει πεποιθήσιν εἰς τὸν ἄνδρα ἢ εἰς τὸν θεόν. Κατὰ πάντα τὸν συζυγικὸν χρόνον ἀνταποδίδει καλὸν καὶ οὐδέποτε κακόν. Εὐαρεστεῖται νὰ ἐργάζεται ἰδιοχείρως. Ἐγείρεται τῆς κλίνης ἐνωρὶς διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ τῆς τροφῆς καὶ ὑπηρεσίας... Τὴν παλάμην αὐτῆς ἀνοίγει εἰς τὸν πτωχὸν καὶ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τοὺς πένητας... Βύσσος καὶ πορφύραι εἶναι τὰ ἐνδύματά της. Ὁ σύζυγός της εἶναι δακτυλοδεικτούμενος ἐντὸς τῆς ἀγορᾶς... Μὲ μετριοπάθειαν ὁμιλεῖ, μὲ συμπάθειαν διδάσκει, ἀγρύπνως παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τοῦ οἴκου της. Μακαρίζεται ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ ἐγκωμιάζεται ὑπὸ τοῦ ἀνδρός της... Ἡ σωματικὴ χάρις καὶ ὠραιότης εἶναι ματαιότης καὶ ψεῦδος, ἀξία δὲ θαυμασμοῦ ἢ εὐλαβῆς γυνή. Αὐτὴ καρποῦται ἐκ τῶν ἔργων της τὸν ἔπαινον, αὐτῆς ὡς ἐγκωμιάζονται τὰ ἔργα.

21. ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ

Μεταφέρομεν ἐκ τοῦ ἀριστοφυλακτικοῦ « Περὶ ἱερω-
σύνης » χειροτονητορίου λόγου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζι-
νοῦ, τὰς ἐπομένας ὀλίγας ἐκ τῶν πλείστων ὡραίων γραμ-
μῶν, πού ἐχάραξεν ἡ ἔξοχος διάνοια τοῦ ἐνὸς τῶν τριῶν
Μεγάλων ἐκείνων Ἱεραρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ὁ με-
γαλοφυὴς ἐτόλμησε μετὰ συνέσεως νὰ καυτηριάσῃ τὰ ὅσα
σιωπηλῶς ἀνέχεται ἡ σύνοσις τοῦ δειλοῦ, ἢ κακῶς προσ-
βάλλει ἡ τόλμη τοῦ ἀσυνέτου.

Παραφρονῶν ὁμιλῶ ἀλλὰ καὶ δὲν ἤμπορῶ νὰ σιω-
πήσω. Ἐκ νεαρῆς ἡλικίας καὶ ἐκ μητρικῆς ὑποσχέσεως
καὶ ἐκ φυσικοῦ πόθου καὶ λόγῳ ἰσχύος πνευματικῆς δὲν
προητοιμάσθην ἴσως πολλῶν ἄλλων ὀλιγότερον εἰς τὴν ἱε-
ρὰν διακονίαν. Ἀλλ' ὅμως ἐνόμιζα ἀνώτερον τῶν δυνά-
μεών μου τὸ νὰ δεχθῶ ἡγεμονίαν καὶ προστασίαν ψυχῶν, λαμ-
βάνων τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ποιμένος, χωρὶς νὰ ἔχα-
μάρθῃ τελείως τὸ ἄρχεῖν ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, χωρὶς νὰ καθα-
ρισθῶ ψυχικῶς ὅσον πρέπει νὰ ἐξαγνισθῇ ὁ ἀναλαμβάνων
τὴν ὁδηγίαν λογικοῦ ποιμνίου, εἰς δυσκόλους περιστάσεις
μάλιστα, κατὰ τὰς ὁποίας μᾶλλον εὐχάριστος εἶναι ἡ φυγὴ
μακρὰν τῆς κοινωνίας τῶν ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς τε-
ταραγμένων ἀνθρώπων. Διότι τίποτε δὲν βλέπω τὸ ἐνθαρ-
ρυντικὸν διὰ τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου.

Τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον
ἀλλήλων. Ἀπεσβέσθη καὶ τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς ἀγά-
πης! Ὁνομα κενὸν σημασίας κατήντησεν ὁ ἱερεὺς! Ἐξε-
μνηδενίσθησαν οἱ πνευματικοὶ ταγοί! Ἐξωρίσθη ἀπὸ τὰς
ψυχὰς μας ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, βασιλεύει ἡ ἀναίδεια, ὁ τυ-
χὼν παρουσιάζεται ὡς γνώστης τῶν θείων πραγμάτων καὶ
ἐρευνᾷ μὲ ἀσεβῇ τόλμῃ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος! Ζητοῦ-
μεν ὅλοι νὰ φανῶμεν εὐσεβεῖς διὰ τῆς ὡς ἀσεβῶν κατη-
γορίας τῶν ἄλλων, ρίπτοντες δὲ τὰ ἅγια καὶ τοὺς μαργα-

ρίτας πρὸ τῶν κυνῶν καὶ τῶν χοίρων, τρέχοντες πρὸς τοὺς
εἰδωλολάτρους διὰ νὰ δικάσουν ποῖος ἐκ τῶν διαμαχομένων
ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον! Ἐξεπορνεύσαμεν τὴν ὑπο-
κειμενικὴν πίστιν καὶ δὲν αἰσχυρόμεθα βλέποντες Μωαβί-
ται καὶ Ἀμμωνίται νὰ ἐμβατεύουν εἰς τὰ ἄδυτα, ἐκεῖ ὅπου
δὲν ἐπειτρέπετο οὔτε ἡ ἀπλή παρουσία των.

Ἦνοίξαμεν δὲ πρὸς ὅλους, ὄχι πύλας δικαιοσύνης ἀλλὰ
θύρας ὕβρεων καὶ θρασυτήτος, ἄριστον θεωροῦντες οὐχὶ
τὸν ἐκ Θεοῦ φόβον μήτε λόγον ἀργὸν ἐκστομίζοντα, ἀλλὰ
τὸν μὲ δηλητηριώδη γλῶσσαν δυνάμενον πλεῖστα νὰ κα-
κολογήσῃ κατὰ τοῦ πηλίου, εἴτε διαρρηδὴν εἴτε δι' ὑπαι-
νιγμῶν. Καὶ διὰ νὰ ὀνειδίσωμεν ἐπιβλέπομεν τὰς ἁμαρτίας
ἀλλήλων, ἀντὶ νὰ ἀρχίσωμεν τὸν θοῆνον.

Πληγώνομεν τὸν πληγωμένον ἀντὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν
ἀπαθείαν του, ὡς δικαιολογίαν δὲ τῶν κακιῶν μας προ-
σέομεν τὰ ἡθικὰ τραύματα τῶν ἄλλων! Ἐνεκα φιλίας
ἐκείνων τῶν κακῶν καὶ ἔνεκα μίσους ὑβρίζομεν τοὺς
ἐκείνους, ἀντὶ οὐκ ἀποφύγομεν τὰς πράξεις αὐτοῦ
καὶ τὸν εὐθὺς ὡς μεταβληθῇ ἡ κατεύθυνσις τῆς φιλίας
καὶ τοῦ μίσους! Ἐκεῖνα πού ἐπαινοῦμεν τώρα, μεθ' αὐτοῦ
καὶ τὰ κακίσωμεν, ὅπως θανμάζομεν σήμερον τὰ δικαίως
ὑπὸ ἄλλων στηλιτευόμενα ὡς φαῦλα. Τὰ πάντα συγχωροῦ-
μεν προθύμως διὰ τὴν περὶ πάντα ἐπικρατοῦσαν ἀσέβειαν.
Τόσον εἴμεθα μακρόθυμοι ὅταν πρόκηται περὶ κακοῦ!

Ὅτε δὲν θὰ ἀστοχήσωμεν ἐὰν παρομοιάσωμεν τὰ ἐν
τῇ κοινωνίᾳ μας συμβαίνοντα πρὸς τὴν ἀρχικὴν κατάστα-
σιν τῆς Γῆς, ὁπότε ἔλειπεν ἡ μόρφωσις καὶ εὐταξία, ὑφί-
στατο δὲ ἀνωμαλία καὶ ἐπεκράτει σύγχυσις τῶν πάντων.
Διότι ἀναχρονιστικῶς ζῶμεν μέσα εἰς σκότος ἡθικόν, καὶ
νυκτομαχοῦμεν ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς τῆς Σελήνης μὴ δια-
κρίνοντες φίλους καὶ ἐχθρούς, « ὡς ἐν ναυμαχίᾳ καὶ ζάλῃ
καὶ πνευμάτων ἐμβολαῖς καὶ ροθίῳ ζέοντι καὶ κυμάτων
ἐπιδρομαῖς καὶ νηῶν ἀραγμοῖς καὶ κοντῶν ὠθισμοῖς καὶ
κελευστῶν φωναῖς καὶ πιπτόντων οἰμωγαῖς, ὑπερηχούμενοι

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΧΗΝ

τε καὶ ἀπορούμενοι καὶ τῆς ἀνδρίας καιρὸν οὐκ ἔχοντες ἀλλήλοις περιπίπτομεν καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλίσκομεθα!»

Τὸ δὲ πάντων χείριστον εἶναι ὅτι παρίσταται ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἐκπληρωθεῖσα καὶ ἡ πρώτη τῶν ἐξῆς φράσεων τοῦ Ἡσαίου προλέγοντος ὅτι θὰ γίνῃ ὁ ἱερεὺς καθὼς καὶ ὁ λαός, ὁ κύριος ὅμοιος μὲ τὸν ὑπηρέτην, ἡ κυρία καθὼς καὶ ἡ δούλη, ὁ ἀγοραστής ὅμοιος μὲ τὸν πωλητήν, ὁ δανειστής μὲ τὸν δανειζόμενον, ὁ πιστωτής μὲ τὸν χρεώστην!

* * *

Εἰς αὐτὴν τὴν ὥμῳς εἰλικρινῇ περιγραφὴν τῆς συγχρόνου χριστιανικῆς κοινωνίας προέβη τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας του Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καυστικὴν γλῶσσαν, οἷα ἡ ἀνωτέρω, οὐδεὶς κοινότυπος—βιοτεχνίαν μεταλάσσαν ἢ διὰ τῆς θαπείως τῶν ἀδυναμιῶν φιλοδοξῶν ἀναρρίχῃσιν εἰς λευκὰ ὕψη — θὰ εἶχε τὸ πνεῦμα καὶ μετέπειτα, ὅπου ἐχειρίσθη πολλάκις ὁ ἱερολόγος πρὸς τοῦ Γρηγορίου καὶ τῆς Νόνας, ὁ κατόπιν μόνον συνεχῶν παρακλήσεων καὶ πιέσεων ὑποκύψας τὸν αὐχένα ἐν ταπεινώσει εἰς τὴν ἀποδοχὴν ἀξιωματίων, πρὸ τῶν ὁποίων κύψας ἐξεστόμισε τὴν ἀνυπόκριτον καὶ χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν «ἥτημαι καὶ τὴν ἥτταν ὁμολογῶ». Μόνον δὲν ὁρίζει περὶ ποίας κοινωνίας ὁμιλεῖ, τῆς Ναζιανζοῦ ὅπου ἐγεννήθη τὸ 328 ἢ τῆς Καισαρείας ὅπου ἔλαβε τὴν πρώτην παιδείαν ἢ τῆς Ἀλεξανδρείας ὅπου ἤκουσε τὰ πρῶτα θεολογικὰ γράμματα ἢ τῶν Ἀθηνῶν ὅπου παρηκολούθησε τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα. Τὸ πιθανώτερον ὅμως ὅλων φαίνεται νὰ εἶναι ὅτι ἐχάραξε γενικὴν τινα γραμμὴν τῆς ἐποχῆς του μὲ ὅχι ἀνεπιτυχῇ καὶ μετὰ δεκαπέντα αἰῶνας ἐν πολλοῖς διατηρούμενον χρωματισμόν...

22. ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Πᾶς ἀριθμὸς εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν μονάδων τὰς ὁποίας περιέχει καὶ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει. Ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἄθροίσματος καὶ τοῦ συνόλου ἐξαορτᾶται ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν μονάδων καὶ τῶν ἀτόμων, ὅπως ἡ ποιότης τῆς ἀνθοδέσμης ὁρίζεται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ἀνθέων, τὰ ὅποια συνεδέθησαν πρὸς ἀλλήλα. Ἀθροισμα ρόδων θὰ ἀποτελέσῃ ροδίνην ἀνθοδέσμη, φύλλα μόνον, ἀπλὴν πρασίνην. Σύνολον δὲ ἀνθρώπων ὡραίων καὶ ἡθικῶς καὶ τελειῶς ψυχικῶς, ἂν θὰ ἦτο ποτε δυνατόν ἐν τῷ κόσμῳ νὰ κατοικήσῃ κατόπιν διολογῆς εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, θὰ κατήρτιζε πρότυπον ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ ἐπονομαζομένη κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον ἰδεῶδες. Ἀλλὰ, δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδεμιᾶς συζητήσεως, ὅτι τοιοῦτον ἔσται μόνον ἐν τῇ χώρᾳ τῆς φαντασίας δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῇ, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο ἰδεῶδες. Ἡ σκληρὰ πραγματικότης ἐμφανίζεται πολὺ περισσότερον διαφορετικὴ παρ' ὅσον θέλομεν καὶ μάλιστα νομίζεις ὅτι ὅσον ὁ διανοητικὸς μας ὀφθαλμὸς ζητεῖ νὰ εὔρῃ τὸ ἀπόλυτον τόσον ἀντιλαμβάνεται ὅτι εὐρίσκεται μακράν! Ὅπως δὲ μέσα εἰς τοὺς δρυμοὺς καὶ τοὺς λειμῶνας ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς παρουσιάζει ποικίλιαν χόρτων, ἀνθέων, δένδρων, ἀκανθῶν, θάμνων, τοιουτοτρόπως καὶ ἐντὸς τῆς κοινωνίας αἱ διάφοροι ἀδυναμίαι, αἱ ἱκανότητες, τὰ ποικίλα προσόντα καὶ ἐλαττώματα ἐμφανίζουν τὴν ὑπάρχουσαν ὄψιν της. Ἡ Φύσις θέλει ποικίλιαν, καὶ παρατάσσει ἀντιθέσεις, στενοχωρεῖται μὲ στερεότυπον παραγωγὴν καὶ ἀποφεύγει τὴν ἀνιαρὰν ὁμοιότητα, ἀναλόγως δὲ ὑπὸ τὸν Ἡλιον ἐμφανιζόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀνόμοιοι πρὸς ἀλλήλους, μονάδες πολυποίκιλοι διὰ νὰ μὴ μᾶς στενοχωρῇ, φαίνε-

ται, ἡ πληκτικὴ μονοτονία τῶν ἀτόμων τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως.

Καὶ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, ὅπως ἡ ἐν Χριστῷ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς εἶναι ἀρεταὶ ἀπαραίτητοι ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῆς ζωῆς αὐτῆς—διότι πιστεύομεν εἰς ἀλήθειαν ἀκατανόητον καὶ ἐλπίζομεν εἰς εὐδαιμονίαν, τότε νῦν ἀπραγματοποιήτον—τοιουτοτρόπως καὶ πολλὰ ἄλλα ἀρεταὶ δὲν θὰ ὑφίσταντο, ἐὰν ἔλειπον ἀπὸ τὸν κόσμον αἱ κακίαι. Ἐὰν ἐπὶ παραδείγματι δὲν συνέβαιναν διωγμοὶ καὶ ἀδικίαι θὰ ἦτο ἄχρηστος τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀξία, ἐὰν δὲν παρουσιάζοντο ψεύδη καὶ συκοφαντίαι, θὰ ἦτο ἀσήμαντος ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας, ἐὰν κανεῖς δὲν ἦτο Φαρισαῖος, ὑποκριτὴς καὶ δόλιος, δὲν θὰ ἐτιμᾶτο τόσον ἡ εὐλικρίνεια καὶ ἀγνότης.

Μοιραίως συναντῶνται ἢ συγκροῦνται λοιπὸν νοοτροπία, χαρακτῆρες, συμφέροντα, πάθη, τὰ ὅποια θὰ ἔμειναν ἀγνωστα εἰς τὸν διάγοντα βίον ἀκαινώνητον ἐπὶ κορυφῶν ὁρέων ἢ ἐν τοῖς ἀπομονωμένοις βράχσις ὁρασεως. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀπομόνωσιν ἐξήτει ποτὲ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Μισανθρώπου, τοῦ κοινωνικοῦ τύπου, τὸν ὅποιον ἀπεθανάτισεν ἡ εὐφυΐα τοῦ Ἀριστοφάνους τῆς γαλλικῆς σκηνῆς, διὰ τοῦ ὁμωνύμου κωμικοδραματικοῦ ἔργου, τοῦ σατυρίσαντος πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς παρισινῆς κοινωνίας τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος, ὁπόθεν ἔλκουν τὴν καταγωγὴν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ τύποι τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς.

Ὁ Μισάνθρωπος διαμαρτύρεται ἐντόνως ἐναντίον τῆς κοινωνίας, ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Δὲν δέχεται χαιρετισμὸν ἀνθρώπων ἀγνοούντων σχεδὸν τὸ ὄνομά του, περιφρονεῖ τὴν πλαστὴν εὐγένειαν, μισεῖ τὰ προσωπεῖα, τοὺς φαρισαϊσμούς, τὰς προσποιητὰς χειραψίας συνοδευομένας μὲ λόγους ἀνωφελεῖς, μὲ διαβεβαιώσεις ἀνυπάρχων αἰσθημάτων, ἀποστρέφεται τὰ βεβιασμένα μειδιήματα τὰ ὅποια κατήντησαν φαινόμενα παθολογικῆς καταστάσεως τῆς ἐπι-

δερμίδος τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου! Ὁ δὴθεν φίλος ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ θαυμάζων τοὺς πάντας, ὁ ἐμπορευόμενος αἰσθήματα, ὁ μὴ διακρίνων ἐναρέτους καὶ κακοὺς, ὁ συγχέων τὸ πρόσωπον μὲ τὸ προσωπεῖον καὶ φορῶν αὐτὰ ἐναλλάξ, τὴν ἀξίαν ὡς ἐπιτηδειότητα ἐκλαμβάνων καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀδελφὴν τοῦ ψεύδους, ἀναίσθητος πρὸ τῶν θυμάτων τῆς ἀπάτης, ὁ ἐξηυγενισμένος ἀπατεῶν—οἱ τοιοῦτοι δὲ κατ' αὐτὸν ἀποτελοῦν τὴν μεγάλην ἐν τῇ κοινωνίᾳ πλειοψηφίαν—ὅλοι αἱ κακοήθειαι ὅλα τὰ κοινωνικὰ ψεύδη εἶναι φρικαλέα, εἶναι ἀποτρόπαια φαινόμενα συναγελασμοῦ ἐκφυλισμένων ὄντων καὶ ὄχι κοινωνίας ἀνθρώπων λογικῶν!

Ἐπιζητεῖ ὁ δυστυχὴς παντοῦ καὶ πάντοτε λογικὴν καὶ ἐννοεῖαν, ὀνειρεύεται τιμιότητα συμπεριφορᾶς ἐν πᾶσι, ἐκδηλώσεις φιλικὰς προερχομένας κατ' εὐθείαν ἀπὸ καρδίας.

Ὁ Μισάνθρωπος οὐδέποτε ἔφηρε αὐτὸς τοῦ Μοιραίου τὴν ἐυκολότερον νὰ ἐπιτύχῃ μεταβολὴν τοῦ φυσιολογικοῦ προσώπου τῆς γῆϊνης σφαίρας, παρὰ νὰ ἴδῃ τὴν κοινωνικὴν τελειότητα ἐν πραγματοποιήσει! Καὶ πολὺ πρακτικώτερα ἦτο ἡ σκέψις τῆς φυγῆς μακρὰν τοῦ κόσμου, παρὰ ἡ πρὸς τὰ ἥθη ἀνωφελὲς σύγκρουσις εἰς τὴν ὁποίαν ἤρχετο, μὴ δυνάμενος νὰ δεχθῇ τὴν φλεγματικὴν φιλοσοφίαν τοῦ φίλου του:

Qui, je vois ces défauts dont votre âme murmure
comme de vices unis à l'humaine nature;
et mon esprit enfin n'est pas plus offensé
de voir un homme fourbe, injuste, intéressé,
que de voir des vautours affamés de carnage,
des singes malfaisants et des loups pleins de rage!

Τὰ ἐλαττώματα διὰ τὰ ὅποια ἐξανίσταται τὸ πνεῦμά σου, τὰ θεωρῶ κακίας συμφύτους μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ δὲν ἐκπλήττομαι ὅταν βλέπω ἄνθρωπον ἀπατεῶνα, ἄδικον καὶ συμφεροντολόγον, ὅπως δὲν παραξενεύομαι βλέπων γῦπας τρώγοντας σάρκας, πιθήκους κακοποιούς καὶ λύκους λυσσασμένους.

Καὶ μὲν τῶν ἡμερῶν ἔλαβε τὴν ἄγουσαν ἐκεῖ ὅπου ἐφαντάσθη ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ζήσῃ ἡσυχὰ ὁ τίμιος ἄνθρωπος, οὔτε ἠθέλησε νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἐφεξῆς στίχων :

Tous ces défauts humains nous donnent dans la vie
des moyens d'exercer notre philosophie :
c'est le plus bel emploi que trouve la vertu ;
et si de probité tout était revêtu
si tous les cœurs étaient francs, justes et dociles,
la plupart des vertus nous seraient inutiles
puisqu'on en met l'usage à pouver, sans ennui
supporter dans nos droits l'injustice d'autrui !

“Ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα συντελοῦν εἰς τὸ νὰ μᾶς κάμουν φιλοσόφους τῆς ζωῆς καὶ προσφέρουν στάδιον ἐξασκήσεως τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν ἐπεκράτει γενικὴ εὐθύτης χαρακτηρὸς, ἐὰν κάθε καρδιά ἦτο εὐλακρινὴς, δικαία καὶ εὐάγωγος, αἱ πλείσται τῶν ἀρετῶν θὰ μᾶς ἦσαν ἄχρηστοι, διότι ἐνάρετος εἶναι ὁ ὑπομένων τὴν ἀδικίαν τοῦ ἄλλου χωρὶς νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ δική του ἀρετή.”

Δυστύχημα εἶναι τέλος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον ἐπὶ ζητήματος. τὸ ὁποῖον ἀτελῶς ἐθίζαμεν, ἐξ ἀφοριμῆς τῆς ἐν τῇ πόλει μας διαφημισθείσης σκηνικῆς παραστάσεως τοῦ «*Misanthrope*» Εἶναι δὲ πράγματι τὸ κλασικὸν αὐτὸ ἔργον, ἀπάνθισμα κοσμικῶν τύπων ἐπιχαρίτως ἀναλυομένων καὶ συμπλεκομένων. Εἶναι τοῦτ' αὐτὸ ἀνθοδέσμη φύλλων, ρόδων, ἀκανθῶν, μὲ ἐπιμελῆ παρατηρητικότητα συλλεγέντων μέσα ἀπὸ τὸν κῆπον τῆς κοινωνίας. Τῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία κρίνεται ὡς μισοπολιτισμένη διὰ τὸν μαθηματικὸν λόγον ὅτι ἀτελεῖς εἶναι καὶ αἱ μονάδες τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀνθρώπων.

23. ΦΥΤΟΦΑΓΙΑ

ΤΩΙ ΙΔΕΟΛΟΓΩΙ ΦΙΛΩΙ
ΔΗΜ. Λ. ΞΑΝΘΟΠ.

Ἡ Μαχαβαράτα εἶναι ἐν ἐκ τῶν δύο ἀρχαιοτάτων ἐπικῶν ποιημάτων τῆς ἱστορικοθρησκευτοφιλολογικῆς ζωῆς τῶν Ἰνδῶν, συγγραφὴν ὑπὸ τοῦ Βεάσα. Ὑπῆρξε δὲ ὁ Βεάσας, μέγας ποιητὴς καὶ σοφός, ἅμα δὲ καὶ ἀρχηγὸς ἐπισημοτάτης θεολογικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία μέχρι σήμερον, μετὰ πάροδον τριῶν καὶ πλέον χιλιάδων ἐτῶν, διατηρεῖται ἀριθμοῦσα ὡς ὁπαδούς, πολλοὺς καὶ λίαν διακεκοιμένους ἐπὶ ἀρετῇ καὶ μορφώσει Βραχμῆνας, ἀκολουθοῦντας καὶ διδάσκοντας τὰς θρησκευτικὰς μεταφυσικὰς ἰδέας καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα τοῦ συγγραφέως.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ, συγκείμενον ἐκ διακοσίων χιλιάδων ὑπερῶν, διελθὼν ἔλασιν τεσσαρακονταπλασιασμοῦ τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὀμήρου, ὕλην δὲ ποιητικῶς ἀνάλογον πρὸς αὐτήν, περιέχει θρησκείαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἠθικὴν ἀναμῖξ, ἐχωρίσθησαν εἰς ἰδιαίτερα βιβλία τὰ τρία αὐτὰ εἶδη, τῶν ὁποίων τὸ τρίτον τὸ ἠθικόν, ἀπαρτισθὲν ὑπὸ ἀγνώστου ποιητοῦ εὐρίσκειται μετὰφρασμένον εἰς τὴν γλῶσσάν μας ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἀρχαιολογίας συλλογή*».

Ἐξ αὐτῆς κατ' ἐκλογὴν σταχυολογοῦμεν τὰ κατωτέρω παραγγέλματα, σχετικὰ πρὸς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῆς σφάγῃς τῶν ζώων καὶ κρεοφαγίας, ἡ ὁποία θεωρεῖται μέγιστον ἁμάρτημα καὶ ἐμπόδιον τῆς ἠθικῆς ζωῆς καὶ λατρείας τῶν Ἰνδῶν.

«*Ἐλεεινοὶ καὶ ἄφρονες εἶναι οἱ φιλήδονοι, οἱ ἥποιοι ἐκλαμβάνουν τὸ κρέας ὡς ὠφέλιμον, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι πηγὴ ὅλων τῶν κακῶν. Διότι ἡ ἡδονὴ δὲν προχωρεῖ πέραν τῆς γλώσσης καὶ τοῦ φάρυγγος καὶ πᾶν φαγητὸν δὲν διαφέρει τοῦ ἄλλου ὅταν γίνεταί ἡ πέψις ἐντὸς τοῦ στομάχου,*

τὸ δὲ κρέας δὲν γίνεται πάροχον οὔτε μακροβιότητος, οὔτε ὑγείας, οὔτε ρώμης, πραγμάτων τὰ ὅποια μόνον θεόθεν παρέχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλως τοῦναντίον οἱ κρεωφάγοι ἀποδεικνύονται ἐμπαθεῖς καὶ πολυπαθεῖς, οἱ δὲ φυτοφάγοι ὑγιεῖς, εὐσθενεῖς καὶ εὐρωστοί. Τίς ἡμπορεῖ νὰ βλάβῃ τὴν ἐμπεπλησμένην λαχανικῶν κοιλίαν;

ὦ! μέγα κακὸν προξενεῖ ἡ κρεωφαγία, διὰ τὴν ὁποίαν, ζῶν ἔχον δικαίωμα εἰς τὴν ζωὴν, στέρεῖται ἀσπλάχνως τῆς ζωῆς. Ὅσας δὲ τρίχας φέρει τὸ σφαζόμενον, τόσας φορὰς τιμωρεῖται ὁ ζωοκτόνος, ὁποῖός ἐστιν ὄχι μόνον ὁ κτείνων ἀλλὰ καὶ ὁ συναινῶν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ ὁ τρέφων πρὸς σφαγὴν καὶ ὁ πωλὼν καὶ ὁ ἀγοράζων καὶ ὁ ψήνων καὶ ὁ κομίζων, κυρίως δὲ ὁ τρώγων.

Ὁ ἀπέχων κρεωφαγίας εἶναι ἡθικῶς ἀνώτερος τοῦ σκληραγωγούντος μὲν ἑαυτὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀλλὰ διὰ δεσμῶν καὶ θανάτου καταθλίβοντος τὰς ὑπάρξεις τῶν κατωτέρων ζώων. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ζωὴν ὅλων τῶν ἐμψύχων ὄντων, ὑπερτερεῖ καὶ τὴν ἡλικίαν τῆς περὶ τοῦ ἀξίαν, πᾶν ἁγιαστικὸν λουτρόν, πᾶσαν θυσίαν καὶ πᾶσαν εὐσεβῆ προσφορὰν χρυσοῦ ἢ ἀργῶν.

Ὁ μὴ ὢν ζωοκτόνος ἐπιτυγχάνει εὐμορφίας, δόξης, μαθήσεως καὶ τῆς ἀπολαύσεως τοῦ οὐρανοῦ, ὃ δὲ οἰνοποτῶν κρεωφάγος, ἀδυνατῶν νὰ ἀκούσῃ ἤχον ἐνθέου μουσικῆς ἁρμονίας, τιμωρεῖται μετὰ θάνατον ἀναγεννώμενος ἐν μυρίαις φύσεσιν ἀλόγων ζώων καὶ καταπίπτων ἐπὶ τέλους εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀκαθάρτων.

Ὁ ποιητὴς τοῦ παντός ὁ ὢν ψυχὴ πάντων τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἀπαγορεύει εἰς τοὺς εὐσεβεῖς ρητῶς καὶ ἐπιτακτικῶς τὴν ζωοκτονίαν. »

Ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐγενεκεύθησαν καθ' ὅλην τὴν Ἀσίαν, δὲν φαίνεται ἀπίθανον ὅτι πρῶτος ἐπηρεάσθη ὁ Σάμιος φιλόσοφος Πυθαγόρας, ὁ χάριν μελετῶν περιηγηθεὶς καὶ ἄλλας μὲν χώρας τῆς

Ἀνατολῆς μάλιστα δὲ τὴν Αἴγυπτον. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὁμακοείων ἀπεστρέφετο τὴν θέαν τοῦ σφαγείου καὶ πῶς ὁμολόγει ὅτι ἡ ἄσαρκος δίαιτα συντελεῖ πρὸς ὑγίαν καὶ πρὸς σύμμετρον ὑπομονὴν τῶν διανοητικῶν μόχθων.

Μετὰ δὲ τὸν Πυθαγόραν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ Πλάτων, μετὰ τὸν Πλάτωνα ὁ Πλωτῖνος καὶ ὁ « περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων » γράψας Πορφύριος, Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς καὶ δὴ ὁ Πλούταρχος ὁ περισσότερον ὅλων ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος ἀπὸ ὑγιεινῆς καὶ ἠθικῆς ἀπόψεως. Ἀξιόλογοι ἐπίσης εἶναι οἱ δεκαοκτὼ στίχοι τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὀβιδίου, ἀνήκοντος εἰς τὴν οὕτως εἰπεῖν ἀνθρωπιστικὴν σχολὴν τῶν προμνημονευθέντων Ἑλλήνων σοφῶν. Ἴδου αὐτοὶ ἐν μεταφράσει.

Τοῦ ζώου τὸ πτῶμα! Μὴ μολύνῃς θνητὲ τὸ αἷμά σου μετὰ τὴν ἀποτρόπαιον ταύτην τροφήν. Ἴδου οἱ κλάδοι τῶν ἐνδρόνων ἑορτασθέντες ἀπὸ τοῦ βλάτος τῶν ὀπωρῶν. Ἴδου ἡ γῆ ἀναίμακτος, τὰ μελιβριδῆ δῶρα τῆς Γῆς. Δὲν εἶσαι ἄλγος ἢ πάνθηρ ἢ τίγρις ἢ αἰμοδιψασμένος λέων. Δὲν εἶναι τάφος τὰ ἐντόσθιά σου! Ἄφησε τὸ πτηνὸν νὰ διασχίῃ ἀσφαλὲς τὸν ἀέρα, τὸν λαγὼν νὰ πλανᾶται ἄφοβος εἰς τοὺς λειμῶνας, τὸν ἰχθὺν ἄδολον εἰρήνην ἄγοντα ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

Πῶς ἤρχισεν ἡ τραγωδία τοῦ σφάζειν καὶ τρώγειν; Πῶς ἔχεις καρδίαν τόσον σκληρὰν ὥστε νὰ ἀνεχθῇ ἀποκοπὴν λαιμοῦ τοῦ ἀρνίου, τὸ ὅποῖον σὲ βλέπει καὶ φωνάζει ὥσάν νὰ ἦτον τέκνον σου; Πῶς κωφεύεις καὶ δὲν συγκινεῖσαι;

Ἄν δὲ τὸ χυνόμενον αἷμα τοῦ ζώου δὲν σὲ ἐνοχλῇ, τί θέλει σὲ ἐμποδίσῃ ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο κακούργημα; »

Ὁ νεώτερος δὲ πολιτισμὸς, ὁ ὑψώσας φωνὴν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὰ

σχετικά δικαιώματα τῶν ζώων, ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ νόμοι προστατευτικοὶ ἔχουν ψηφισθῇ καὶ ἐταιρεῖται εἰδικαὶ ἐργάζονται, πολυάριθμοι δὲ σύλλογοι φυτοφάγων ἐν ὀνόματι τῆς υἱείας καὶ ἠθικῆς διακηρύττουν ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν εὐγένειαν τῆς ἀσάρκου διαίτης.

Τοιοιυτοτρόπως λοιπὸν αἱ ἀκρεωφαγικαὶ ἰδέαι βλαστήσασαι πρῶτον εἰς τὴν εὐφορον χώραν τοῦ Γάγγου, μεταφυτευθεῖσαι ἔπειτα δυτικώτερον καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνολατινικοῦ πνεύματος ἐγκεντρίσθῃσαι εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἠθικοῦ κώδικος, καλλιεργηθεῖσαι δὲ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ ἐπηρεασάντων τὴν κοινωνίαν ἀνδρῶν—οἷος ὁ Σατωβριάν, ὁ Λαμαρτίν, ὁ Ρουσώ, ὁ Βολταίρ, ὁ Οὐγκώ, ὁ Τολστόη—παρατίθενται σήμερον εἰς τὴν τράπεζαν ὡς εὐχυμα ὀπωρικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ μάχαιρα τῆς σκέψεως ἐκαθάρισε τὰ πανθειστικά φύλλα καὶ τὸν μυθολογικὸν φλοιόν.

Μόνον ἂς μὴ λησμονηθῇ ἡ ἀλήθεια ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπιδόρπια εἶναι ἀκατάλληλα εἶναι ἀκατάλληλα εἰς τὸν νοῦν ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔφαγον ἀκόμη βρώματα πνευματικά, οὔτε ἔπιον πνευματικά πόματα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

24. Α'

Τὰ δύο εἶδη τῶν συγγραφέων— Διὰ τὸ βαλλάντιον ἢ διὰ τὴν ἐπιστήμην · Οἱ πραγματικοὶ λόγιοι —Κυνηγὸς καὶ συγγραφεὺς — Ὁ Λαμπρυνιέρ χαρακτηρίζει τὸ προιονίζειν ξύλα ἐντιμότερον τοῦ κακῶς γράφειν — Τὰ δάκρυα τοῦ Ξέρξου καὶ ἡ προδήμη τοῦ βιβλιοπωλείου — Ἀξιόλογον βιβλίον.

ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ πάντοτε μὲν, ἀλλὰ προπάντων ὅταν λαμβάνῃ τις τὸν κάλαμον διὰ νὰ χαράξῃ γραμμὰς τινας, προωρισμέ- νος νὰ φέρουν εἰς ἐπικοινωνίαν πνευματικὴν πρὸς τὸ κοινὸν καὶ δὴ πρὸς τὸ διανοούμενον ἀναγνωστικὸν κοινόν, ἀμέσως καὶ ἀπειλητικῶς τῷ τρόπῳ πρέπει νὰ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν αἱ αὐστηραὶ ἰδέαι νεωτέρου σοφοῦ, ὁμιλοῦντος ἐν προοιμίῳ φιλοσοφικοῦ τινὸς ἔργου του, περὶ τῶν ἐνώπιον τοῦ δημοσίου ἐμφανιζομένων λογίων καὶ συγγραφέων.

Εἰς δύο τάξεις τοὺς διαιρεῖ. Εἰς τοὺς γράφοντας διότι ἔχουν νὰ εἰπουν κάτι καλὸν καὶ χρήσιμον τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἐπιμελῶς ἐβασάνισαν καὶ ἐμελέτησαν καὶ δεύτερον, εἰς τοὺς γράφοντας ἀπλῶς διὰ νὰ... γράψουν. Οἱ δεύτεροι αὐτοὶ μὲ τὸν κάλαμον εἰς τὴν δεξιὰν σκέπτονται ἐπίσης διὰ νὰ γράψουν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ σκέψις ἀρχίζει μόλις ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν καὶ γράφουν πρὸς διαφορετικὸν παρὰ οἱ πρῶτοι σκοπὸν. Σκοπὸς

τοῦ γράφειν δι' αὐτοὺς εἶναι πᾶν ἄλλο παρὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ μεταδόσουν χρησίμους ἀληθείας καὶ σκέψεις, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν τὸ κοινὸν καλὸν οὔτε ἔχουν ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἐπιστήμη καὶ ἀλήθεια. Γράφουν πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας, γράφουν διὰ τὴν ἄλωσιν προσοδοφόρου θέσεως, γράφουν διὰ τὸ ἐμπόριον τοῦ μελανωμένου χάρτου. Καὶ διὰ τοῦτο μακρύνουν ὅσῳ δυνατόν περισσότερον τὰς ἰδέας των, ἰδέας κατὰ τὸ ἡμῖν ἀληθεῖς, δυσμόρφους, διεφθαρμενας, βεβιασμένες. Τὰ τοιαῦτα γραφόμενα, προσανατολισμένα πρὸς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰ βαλλάντια τοῦ κόσμου, δὲν ἔχουν καμμίαν σπουδαιότητα στεροῦνται δὲ καὶ σαφηνείας, διότι ἀρέσει εἰς τοὺς τοιοῦτους τὸ σκίόφως, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ παρουσιάσουν ἑαυτοὺς οἷοι δὲν εἶναι καὶ νὰ μὴ φανερωθοῦν τί πράγματι εἶναι καὶ τί ἐπιδιώκουν.

Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πολυάριθμος τάξις τῶν ἐμφανιζομένων ἐνώπιον τοῦ κοινῶν χρησίου τῆς γραφίδος, κινήσεως εἰς τὸ νὰ γράψῃ προχειρῶς ἀνούσιόν τι ἔργον ἄμοιρον ὠφελείας μερικῆς ἢ γενικῆς, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ μεταδοτικὸν βλαβερῶν ἰδεῶν καὶ ψυχοφθόρων διηγήσεων. Ἀλλὰ παρὰ τὴν σωρείαν τῶν τοιούτων, ὑπάρχει εὐτυχῶς καὶ ἡ χορεία τῶν λογίων τῆς πρώτης τάξεως, τῶν πραγματικῶν λογίων δηλαδή, οἱ ὁποῖοι ἔσχον ἰδέας, οἱ ὁποῖοι ἔκαμον μελέτας ὠφελίμους, ἀξίας νὰ ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιεύσεως.

Ὑπάρχουν κυνηγοὶ τυχαίως πῶς ἐξερχόμενοι εἰς τὸ κυνήγιον μὲ ὀλίγας πιθανότητας εὐτυχοῦς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν οἰκίαν. Ὑπάρχουν δὲ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν προτέρων ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν ἐπιτυχίαν, διότι κατόπιν τεχνηέντων στρατηγημάτων ἀπέκλεισαν τὴν διαφυγὴν τοῦ θηράματος καὶ δὲν ἔχουν ἢ νὰ σκοπεύσουν καὶ νὰ πυροβολήσουν. Τοὺς κυνηγοὺς αὐτοὺς ὁμοιάζουν οἱ γράφοντες

κατόπιν μελέτης. Κατέχουν τὸ θέμα ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου των εἶναι ἀσφαλὴς καὶ βεβαία.

Ἀλλὰ σπάνιοι εἶναι οἱ καλοὶ κυνηγοί, πολὺ δὲ περισσότερον οἱ ἐκλεκτοὶ λόγοι καὶ συγγραφεῖς. Εἰς τὴν φιλολογίαν συμβαίνει ὅτι καὶ εἰς τὴν ζωὴν, ὥς ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας παρουσιάζονται τὰ κυκλοφοροῦντα ἔντυπα. Πλεονάζει τὸ κακὸν καὶ σπανίζει τὸ ἀγαθόν. Αἱ πλείσται δὲ τῶν ἐκδόσεων ὑπενθυμίζουν τὴν ἐξῆς χαριτωμένην παρατήρησιν τοῦ Λαμπρυγιέρ, ἀποκαλύπτοντος εἰς τι σημεῖον τῶν Χαρακτήρων του καὶ ἀναλύοντος τὸν αἰώνιον τύπον τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ, τὸν ὁποῖον τρέφει καὶ πλουτίζει ἡ ἔλλειψις ἐκλεκτικότητος εἰς τὸ ἀναγινώσκειν.

«Ένας κάποιος ἔξαφνικά, χωρὶς οὔτε τὴν προηγουμένην ἡμέραν νὰ ἔχη σκεφθῇ περὶ τοῦ ἐγχειρήματος, παίρνει χαρτὶ καὶ πένναν καὶ λέγει καθ' ἑαυτόν : «Νὰ γράψω ὅ,τι ἔχω ἐν ἑαυτῷ. Ἄν ἔχη τὸ τάλαντον τοῦ γράφειν ! Ἐννοεῖται μόνον ὅτι τὸ θυλάκιόν του εἶναι κεῖ καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην ὀλίγων φράγκων. Εἰς μίαν τὸν συμβουλεύω νὰ ἀγοράσῃ πριόνιον, νὰ πριονίσῃ ξύλα, νὰ κατασκευάσῃ τεμάχια τροχοῦ, διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Προφασίζεται ὅτι δὲν ἡμπορεῖ διότι δὲν ἐμαθῆτευσεν κοντὰ εἰς τὸν τεχνίτην. Τότε λοιπὸν κάμε ἀντιγραφάς, τὸν λέγω, γίνε τὸ πολὺ διορθωτὴς τυπογραφείου καὶ μὴ μοῦ θέλῃς νὰ γίνῃς συγγραφεύς. Ἐκεῖνος ὁμως ἐπιμένει, θέλει νὰ γράψῃ καὶ νὰ τυπωθῇ ! Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν τυπογράφον ὁ χάρτης δὲν στέλλεται λευκός, τὸν λερώνει γράφων ὅτι τοῦ κατέβη. Εἶναι ἱκανὸς νὰ γράψῃ ὅτι ὁ ποταμὸς Σηκουάνας ρεεὶ διὰ μέσου τῶν Παρισίων, ὅτι ἡ ἐβδομάς ἔχει ἑπτὰ ἡμέρας, ἢ ὅτι ὁ καιρὸς κλίνει πρὸς τὴν βροχήν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα δὲν προσκρούουν οὔτε πρὸς τὴν θρησκείαν οὔτε πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἡ μόνη δὲ ἐκ τούτων διατάραξις τοῦ δημοσίου συνίσταται εἰς τὴν διαφθορὰν τῆς καλαισθησίας τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ἐξοικειώσιν τοῦ ἀναγινώσκειν μωρίας καὶ ἀνοησίας, περὶ ὅπως οὐδέποτε τὰς ἐξετάσεις τῆς λογοκρισίας, τυπώνεται πρὸς αἴσχος τοῦ αἰῶνος καὶ ξανατυπώνεται πρὸς ἐξευτελισμὸν τῶν δοκίμων ἐργατῶν τοῦ καλάμου.»

Κατὰ τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτον, ὁ Ξέρξης ἐπιθεωρῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον τὰ ἀπειράριθμα στρατεύματά του ἀνελύθη εἰς δάκρυα ἐπὶ τῇ σκέψει ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων θὰ ἔζη μετὰ ἑκατὸν ἔτη. Ἡ ἰδία ἀξιοδάκρυτος τύχη περιμένει καὶ τὸν ὀγκώδη κατάλογον βραχυβίων ποικιλοχρῶμων βιβλιαρίων διὰ τῶν ὁποίων παραγεμίζεται ἡ προκλητικὴ προθήκη τοῦ βιβλιοπωλείου. Διότι ἐνῷ ἅπαιρα κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν ἐκδίδονται ἔργα ἐλαφρᾶς ὅπως χαρακτηρίζονται φιλολογίας, ὀλίγιστα εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος κυκλοφοροῦν βιβλία σοβαρά, ἠθικά, χρήσιμα, καλογραμμένα, περιποιοῦντα τιμὴν εἰς τε τὸν συγγραφέα, τὴν ἐθνικότητα καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἐκ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς τῶν ὀλίγων καὶ ἐκλεκτῶν ἔργων εἶναι καὶ τὸ πρὸ ἐξαετίας ὑπὸ τὸν τίτλον «ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ» ἐκδοθὲν ἑκατονπεντηκοντασέλιδον βιβλίον, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σύντομον ἀναλυτικὴν ἐξέτασιν θὰ εἰσέλθωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

25. Β'

Τίς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος — Ἐπαναστατικότης εἰς τὸ εἶδος καὶ συντηρητικότης εἰς τὴν ὕλην — Ὁ ὕλισμὸς ὥς τι τοῦ συρμοῦ — Ἡ φαινομενικὴ ἀπλοποίησις τοῦ πολυπλόκου — Ἡ ἐμφυτος ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν ἀντίθετος τῇ ἐκμηδενίσει — Οἰκίαι καὶ ψυχαὶ ἐτοιμόρροποι — Τί πρέπει νὰ γνωρίζουν οἱ σπουδασταὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν — Περιεχόμενα τοῦ βιβλίου.

Τὸν συγγραφέα τοῦ ὑπὸ μελέτην ἀξιολόγου ἔργου, εἰς ὁποίου τὴν ἐξέτασιν εἰσερχόμεθα, τὸν Σταμάτιον Κωνσταντίνου διδάκτορα τῶν Φυσικομαθηματικῶν — φέροντος τὸ συγγραφικὸν ψευδώνυμον Ἑλισσαῖος Γιαννίδης — τὸν ὁποῖον ἐκείνην ἐποχὴν καὶ εἰκοσιπενταετίας καὶ ὀλίγον πλεονέκτημα ἀπὸ τῆς ἀπὸ γλωσσικοῦ ζητήματος μελέτην του — ἐγνώριζεν ὁ συγγραφεὺς τὰς παρούσας γραμμάς, ὅπως καὶ ὅλος ὁ διαπαισχυμένος ὁμογενὴς κόσμος τὸν γνωρίζει κυρίως ὡς ἑνα τῶν ἄκρων θιασωτῶν τῆς δημοτικῆς λεγομένης γλώσσης. Εἰς τὸ δημοτικὸν δὲ γλωσσικὸν ἰδίωμα εἶναι γραμμένον καὶ τὸ Μεγάλο Πρόβλημα, τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ ἀπόψεως ὕλης καὶ εἰδους παρέχει τὸ περίεργον φαινόμενον ἐπαναστάτου γλωσσολόγου ὑποστηρίζοντος συντηρητικὰς φιλοσοφικὰς ἀρχὰς περὶ ζωῆς καὶ κόσμου.

Ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας τοῦ σκέπτεσθαι ἀπέκρουεν ἄλλοτε τὰ ἀποκλειστικὰ δικαιώματα τῆς ὀρθοδοξίας ποὺ ἐπεκαλοῦντο οἱ ὁπαδοὶ τῆς καθαρευούσης, ἐδῶ δὲ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν πρώτην φράσιν τῆς Εἰσαγωγῆς χαρακτηρίζει ὡς συρμόν, ὡς τῆς μόδας τὸ νὰ εἶναι ὁπαδὸς τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐλευθέρας σκέψεως.

Ἡ μεγάλη ανάπτυξις τῆς Ἐπιστήμης, καθὼς παρατηρεῖ, ἔκαμε πράγματι πολλοὺς νὰ φαντασθοῦν πῶς ὁ κόσμος εἶναι ὅ,τι βλέπομεν καὶ ἄλλο τίποτε. Ἐκ πρώτης δὲ ὄψεως ἡ ὑλιστικὴ ἐξήγησις τοῦ κόσμου φαίνεται περισσότερο ἀπλῇ, περισσότερο ἄρα ἀρεστῇ καὶ ἀσπαστῇ. Διότι ὅσον ἀπλουστεράν ἐξήγησιν μᾶς δίδουν διὰ κατ' ἄγνωστον, τόσον εὐκολώτερον καταπείθεται ὁ νοῦς μας.

Ἀλλὰ δυστυχῶς, τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου, τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως εἶναι φύσει τόσον πολὺπλοκα, τόσον δύσκολα, ὥστε μόνον νοῦς ἡμιμαθοὺς ζαλισμένος μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν τὰ σχετικῶς μεγάλα κατορθώματα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, προτρέχων τῆς πραγματικότητος θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ αὐταπατηθῇ καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι ἔλυσε τελειωτικῶς τὰ ὑψίστα φιλοσοφικὰ ζητήματα.

Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅτι ἡ ἔμφυτος ἀγάπη τῆς ζωῆς ἀντιτίθεται κατὰ τὴν ἀτιμικὴν ἐκμηδενίσεως ὅπου καταλήγουν αἱ ὑλιστικαὶ θεωρίαι. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος ὅτι καὶ ὁ ψυχραιμότερος ὑλιστὴς βλέπων προτεινόμενον τὸ περίστροφον τρέχει νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν, τῆς ὁποίας τὰ αἰσθήματα, τὰς ιδέας, τὴν θέλησιν καὶ τὴν συνείδησιν θεωρεῖ ὡς σύμπτωσιν φυσικῶν αἰτίων ἐπάνω εἰς ἄθροισμα ὑλικῶν σωμάτων.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νοῦς δὲν εὐρίσκει ἐν τῇ ὑλισμῷ ἱκανοποίησιν, διότι τὸ ὑλιστικὸν σύστημα ἔχει σημεῖα πολὺ ἀδύνατα. Τὰ σημεῖα δὲ αὐτὰ δὲν ἔπρεπε νὰ παραβλέπουν οἱ ὁπαδοί του καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ παρουσιάσουν τὸν ὑλισμὸν ὡς ἐξαγόμενον τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, κύρους ἀναμφισβήτητον οἶον καὶ τὸ κύρος τῶν θετικῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, φιλοσοφικὸν ἄρα σύστημα τοῦ μέλλοντος, εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὁποίου ἀνάγκη νὰ θυσιάσθουν ὅλα τὰ ἀντίθετα συστήματα, αἱ σκωριασμένοι ιδέαι, αἱ πεποιθήσεις τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ὅπως χαρακτηρίζονται αἱ ἀντίθετοι ιδέαι.

Δὲν ὑπάρχουν δὲ τόσαι οἰκίαι κακοκτισμέναι, ἔτοιμοι νὰ πέσουν μὲ τὸ πρῶτον φύσημα τοῦ ἀνέμου ἢ μὲ τὴν παραμικρὰν ὀρμὴν τοῦ χειμάρρου, ὅσαι ὑπάρχουν ἔτοιμοὶ ῥοποὶ ψυχῶν ἀνθρώπων, ἐτοιμῶν εἰς τὸ νὰ ἀρνηθῶν τὰ πατροπαράδοτα, πεποιθήσεις ἢ πράξεις, μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπίθεσιν τοῦ ἀντιθέτου πνεύματος. Τοιουτοτρόπως ὁ Τολστόη ἀναφέρει εἰς τὴν Ἐξομολόγησίν του περὶ φίλου συσπουδαστοῦ, ὅτι ἐτέλει τακτικώτατα τὰς νηστείας τὰς προσευχὰς του καὶ κάθε ἄλλην ἐξωτερικὴν θρησκευτικὴν πράξιν. Μόλις δὲ τοῦ ἔγινεν ἡ παρατήρησις «Τί; ἀκόμη ἐξακολουθεῖς νὰ ἐμμένῃς εἰς αὐτὰ τὰ ὀπισθοδρομικὰ πράγματα;» ἐκεῖνος ἀμέσως τὰ ἔπαυσεν ἀγνοῶν διατί, ὅπως δὲν ἐγνώριζε καὶ διατί τὰ ἔκαμνε. Τοιουτοτρόπως καὶ νεοσσοὶ τινες τῶν γραμμάτων, νεαροὶ μαθητῶν γυμνασιακῶν τάξεων, ἅμα ὡς ἀπεστήθισαν μαθηματικούς κανόνες καὶ χημικούς τύπους ἢ ἔμαθον ἀπὸ φυσικῶν ἐκδηλώσεων τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῶν ὁμογενῶν σωμάτων, ἐπὶ τῇ τοσούτῳ εἰσῆλθον πλέον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐπιστήμης λαμβάνουν περιφρονητικὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ Σύμπαντος, νομίζοντες ὅτι θὰ θεωρηθῶν ὡς ὀπισθοδρομικοὶ ἐὰν ἐξακολουθήσουν τὴν προηγουμένην πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα σχέσιν των.

Διὰ τοῦτο εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, καθ' ὃν χρόνον ἡ μαθητιῶσα νεολαία προχωρεῖ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Φυσικῆς Πειράματικῆς, τῆς Χημείας καὶ τῆς Κοσμογραφίας, νὰ ἤκουεν ἐκ τῶν προτέρων ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ καθηγητοῦ, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου μᾶς εἶναι ἀκόμη ἄγνωστος, ὅτι μόνη ἡ ὕλη δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων — παρισταμένης οὕτω ἀνάγκης τοῦ νὰ δεχθῶμεν σὺν τῇ ὕλῃ καὶ ἑτερον στοιχεῖον — ὅτι ἡ λεγομένη δύναμις τῆς ὕλης πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι ἰδιαίτερα ὄντοτης ἔχουσα ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν, ὅτι ἀπέχομεν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ γνωρίσωμεν τελειῶς τί ἐστὶν ὕλη καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἀκριβῶς περὶ τὰ ζητήματα αὐτὰ στρέφεται τὸ βιβλίον τοῦ Ἑλισσαίου Γιαννίδη, μὲ ἄποψιν ἀρνητικὴν. Δὲν ζητεῖ δηλαδὴ νὰ ἀποδείξῃ τὸ διὰ τῆς παρατηρήσεως μὴ ἀποδεικνυόμενον — οἷόν ἐστι τὸ πνεῦμα — συζητεῖ ὅμως κατὰ πόσον εἶναι στερεὰ τὰ ἐπιχειρήματα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἀρνησίς του. Περιλαμβάνει δὲ σὺν τῇ Εἰσαγωγῇ καὶ τῷ Ἐπιλόγῳ ἑννέα κεφάλαια, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀντλήσωμεν τὰ εὐκολώτερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα σημεῖα, καίτοι, διὰ νὰ εἴμεθα δίκαιοι πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἅπαντα ἡ ὕλη τοῦ Μεγάλου Προβλήματος εἶναι ἐπιμελέστατα ἐπεξεργασμένη, μὴ ἔχουσα τίποτε τὸ περιττόν, τίποτε τὸ μὴ ἐνδιαφέρον, τὸ μὴ σπινθηροβόλον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

26. Γ'

Ἡ Ἐπιστήμη καθαρίζει τὰ φαντασιώδη πνεύματα — Ὁ κῆρυκος αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων — Ὅπου αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι σταματοῦν — Αἱ ριζικαὶ διαφοραὶ ἀνοργάνου καὶ ἐνοργάνου ὕλης — Ἡ θεωρία τῆς ἐξελιξεως μὲ τοὺς τρεῖς νόμους τῆς — Ἄλλο πρόβλημα — Ἡ Σφιγὲς τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου — Ἡ σπάθη τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας καὶ οἱ φιλοσοφικοὶ κόμβοι — Δόγμα ἀντὶ ἀποδείξεως.

Ἡ φαντασία τῶν πρωτογόνων κατοίκων τῆς Γῆς εἶχε ἐκτείνει τὴν φύσιν μὲ πνεύματα. Ὁ ἄνεμος, ἡ τρικυμία, ἡ ἀστραμυρία, ὁ σεισμός, ἡ βροντή, ὁ κεραυνὸς ἐφαίνοντο ὡς ὄντα ἐχούσιν αἰτίαν καὶ ἀποτέλεσμα. Ὁ ἥλιος, ἡ Σελήνη, ἡ γῆ, ὁ ποταμός, τὰ δένδρα, τὸ χῶμα ἐφαίνοντο ἐνέργεια φυσικῶν πνευμάτων. Τοὺς δαίμονας δὲ καὶ τὰ πνεύματα αὐτὰ ἤτο φυσικὸν νὰ φαντασθῶν ὡς ὄντα ὅμοια πρὸς τοὺς καλοὺς ἢ καλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐντεῦθεν ὁ ἀνθρωπομορφισμός. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις καλλιεργηθεῖσα καὶ μεταδοθεῖσα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν συνῆλθε τῷ νόμῳ τῆς κληρονομικότητος συντελεῖ — καθὼς λέγουσιν — ὥστε καὶ σήμερον νὰ φανταζώμεθα ἐν τῇ φύσει ὄντα ἄόρατα καὶ νὰ ἀποκροῦμεν τὴν ὕλιστικὴν ἐξήγησιν τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἐπιστήμη βεβαίως ἐρευνήσασα τὴν φύσιν κατέρριψε τὰς πρωτογόνους ἰδέας τῶν πνευμάτων ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ ἀμαθὴς φαντασία πρὸς ἑρμηνείαν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀνεκάλυψε τὸν φυσικὸν κῆρυκόν τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα προηγοῦνται ἐκάστου φαινομένου. Σταματᾷ ὅμως καὶ ἡ Ἐπιστήμη προχωροῦσα, μέχρι τινός, προσπαθεῖ δὲ εἰς τὸ σημεῖον ἐκείνο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν νοῦν μὲ λέξεις μόνον.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀστρονομία κατακτᾷ τὸν Οὐρανὸν καὶ μὲ σιδηρᾶν λογικὴν λύει τὰ προβλήματα του, διὰ τὰ φέρει δὲ εἰς πέρας τὸ ἔργον της δέχεται ὡς ἀρχικὸν διδόμενον τὴν *παγκόσμιον ἔλξιν*, χωρὶς ὅμως τὰ ὀρίξει πόθεν καὶ τί ἐστὶν ἡ δύναμις αὕτη καὶ πῶς ἔλαβον ἀρχὴν τὰ κοσμικὰ συστήματα. Ἐπίσης ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Χημεία ἀνακαλύπτουν τοὺς κυβερνῶντας τὴν ὕλην φυσικοὺς νόμους. Προχωροῦν ὅμως ἐν τῇ ἐξηγήσει τῶν φαινομένων καὶ καταντοῦν καὶ αὐταὶ εἰς ἄγνωστον τινα αἰτίαν. Διότι ἡ *κίνησις*, ἡ *βαρύτης* ἢ *συνοχὴ* τῶν μορίων τῆς ὕλης—τὰ ὁποῖα δι' ἄγνωστον λόγον ἔλκονται ὅταν θέλῃς τὰ χωρίσης καὶ ἀπωθοῦνται ὅταν προσπαθῇς τὰ ἐνώσης—ὁ *ἠλεκτρισμός*—ὅστις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο κίνησις τῶν μορίων τῆς ὕλης δηλαδὴ ἀφηρημένη ἰδέα, ἐνῶ ἀργότερον ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι τι συγκεκριμένον εἶδος ὕλης—ἡ *χημικὴ συγγένεια*—ὅλαι αὐταὶ αἱ λέξεις ἐκφράζουν ἀνεξερευνήτα μυστηριώδη πράγματα.

Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι μετὰ εἰς τὴν ἰσχυρότητα φύσιν δὲν φαίνεται τι ἀντιπροσωπεῦον μίαν σκέψιν ἢ μίαν θέλησιν προσωπικὴν, ἔχομεν ἄλλον ἰδιαίτερον κόσμον, τὸν κόσμον τῶν ὁργανικῶν ὄντων μὲ φαινόμενα *ριζικῶς* διαφέροντα ἐκείνων πού γεννᾷ ἡ βαρύτης, ἡ κίνησις καὶ ἡ χημικὴ ἐνέργεια. Τοιαῦτα φαινόμενα εἶναι ἡ *σκέψις*, ἡ *θέλησις*, καὶ ἡ *συνειδήσις* ὧν τὴν ὑπαρξιν ἀποδίδομεν εἰς ἰδιαίτεραν αἰτίαν εἰς ξεχωριστὴν δύναμιν, ὀνόματι ψυχὴν ἢ πνεῦμα.

Κατὰ τὴν ὕλιστικὴν ἄποψιν ἡ παλαιολογία περὶ ψυχῆς ἀντίληψις εἶναι ἀπλούστατα μία πρόληψις, τὰ δὲ εἰς ψυχὴν ἀποδιδόμενα φαινόμενα τῆς σκέψεως τῆς θελήσεως καὶ τῆς συνειδήσεως, διὰ τὰ γίνονται καταληπτά, ἀρκοῦν οἱ ἴδιοι νόμοι, οἱ κυβερνῶντες τὸν ἀνόργανον κόσμον. Ἡ *ἐξέλιξις* τῶν ὄντων ἢ ἀποδειχθεῖσα διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχεῶν τῆς Γῆς, μᾶς παρουσιάζει τὴν ἐπιβλητικὴν εἰκόνα τῆς δημιουργίας, τὸ ἀφάνταστον πανόραμα τῆς ζωῆς, πού

ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν μορφήν τοῦ κυττάρου καὶ ὁλονὲν προβαίνει πρὸς τὰς συνθέτους καὶ τελειότερας μορφάς, μέχρι τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ὥραία ὅμως θεωρία τῆς ἐξελίξεως διὰ τὰ στηριχθῇ, ὁπαιτεῖ τὰ δεχθῶμεν τρεῖς θεμελιώδεις νόμους ὡς διέποντας τὴν ἐνόργανον φύσιν, τὸν τῆς *κληρονομικότητος*, τὸν τῆς *προσαρμογῆς* καὶ τὸν νόμον τοῦ *ἀγῶνος τῆς ζωῆς*. Μὲ τὴν κληρονομικότητα τὸ ἄτομον λαμβάνει τὰς ἰδιότητας τῶν προγόνων του. Μὲ τὴν προσαρμογὴν προσαρμόζεται ἀδιακόπως πρὸς τὸ περιβάλλον, δηλαδὴ ἀλλάζει τὸν ὁργανισμόν του παραλλήλως πρὸς τὴν βαθμιαίαν μεταβολὴν τῶν φυσικῶν ὅρων ὑφ' οὓς ἐξελίσσεται. Ὁ δὲ ἀγὼν τῆς ζωῆς ἐξηγεῖ τὴν τελειοποίησιν τῶν ὁργανισμῶν κατὰ τὴν παλαιὰν ἰδέαν τῆς σκοπιμότητος. Διὰ τὴν ἐξηγήσωμεν φέρω εἰπεῖν διατὶ ὁ αἰετὸς ἔχει δυνατόν μάλιστα τὸ εἶναι ἀνάγκη τὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐδόθησαν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τὴν τροχὴν του. Ὡς ἔχει, ἐπειδὴ κατὰ τὰς προηγηθείσας γενεὰς ἀετῶν, ἐπέτυχαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἐπομένως ἐκλεῖσαν καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν τὰ εἶδη τῶν αἰετῶν πού εἶχαν τὴν ἰσχυρότεραν ὄρασιν.

Ἐκ τῶν τριῶν νόμων εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Βιολογία ἀνάγει τὸ ζήτημα τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, ὁ μὲν τρίτος εἶναι φανερός, ἐνῶ οἱ δύο ἄλλοι, ἡ κληρονομικότης καὶ ἡ προσαρμογὴ ἔχουν σκοτεινὰ σημεῖα καὶ εἶναι συζητήσιμοι.

Ἄλλο πρόβλημα εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς ζωῆς. Πῶς ἐγεννήθη τὸ πρῶτον κύτταρον; Ἄραγε ὑπῆρξέ ποτε, ἔστω καὶ ὑπὸ διαφορετικὰς φυσικὰς συνθήκας, αὐτόματος γέννησις; Εἶναι ἄραγε δυνατόν ἀπὸ τὸ οὐράνιον διάστημα τὰ ἐπεσαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆνιν ἐπιφάνειαν τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς ζωῆς; Τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι εἰς θέσιν τὰ βεβαιώσῃ ἡ Βιολογία.

Ἄλλα καὶ ἂν ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα λυθῶν, ἔρχεται τὸ τελευταῖον τὸ καὶ μεγαλύτερον. Εἰς τὸν ὀργανικὸν δηλαδὴ κόσμον ἀπαντῶνται φαινόμενα ἰδιαιτέρα, ὅσα ἡ αἴσθησις, ἡ βούλησις, ἡ σκέψις καὶ ἡ συνείδησις. Τὰ φαινόμενα δὲ αὐτά, λαμβάνοντα τὴν τελειοτέραν μορφήν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συνοψίζονται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς *προσωπικότητος*.

Κατὰ ποῖον βιολογικὸν νόμον θὰ ἐξηγηθῇ τὴν ἡ
προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου;

Δυστυχῶς ἡ ὑλιστικὴ φιλοσοφία ὅταν εὐρεθῇ ἐνώπιον
 σπουδαίας δυσκολίας — δυσκολίας τῆς ὁποίας μὴ λυομέ-
 νης πίπτει ὁ εἰρμός τῶν ἰδεῶν της — ἢ σιωπᾷ, ἢ κάμνει
 τι χειρότερον τῆς σιωπῆς. Βγάζει τὸ σπαθί της καὶ κόπτει
 τοὺς κόμβους τῶν ζητημάτων. Διὰ τῆς σπάθης ἐπίσης
 θέλει νὰ λύσῃ καὶ τὸν γόρδιον δεσμόν, τοῦ πῶς ἡ ἀνόρ-
 γανος ὕλη ἐξειλίχθη εἰς ἐνόργανον, πῶς δὲ τὸ πρῶτον
 κύτταρον αὐτοεξελισσάμενον παρανοήσῃ τὸ ἄβροτον
 ὅστις ἔχει σκέψιν, αἰσθησίν, βουλήν καὶ συνειδησίν μετὰ
 συναισθησέως τοῦ ἐγώ, δηλαδὴ μετὰ προσωπικότητος.

Δογματίζει ἀντὶ τῆς ἀποδείξεως. Ὁ ἔστιν, ὁμολογεῖ
ἀδυναμίαν τοῦ νὰ ἐκανοποιήσῃ τὸν νοῦν, ὅπως μᾶς ὑπε-
σέθη καὶ ὀφείλει.

27. Δ'

Πῶς δύναται νὰ τεθῇ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου— Ἡ ἀδυναμία τοῦ νοῦ πρὸ τῶν δυσκολιῶν τῆς πρώτης μορφῆς — Αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἴσως ἀποδεχθοῦν πειραματικῶς — Ἡ τρίτη μορφή τοῦ ζητήματος — Τὰ ἐπὶ ἀρθρα τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας — Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἀνατροπὴ τῶν ἐπὶ ἀρθρῶν — Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὑπὸ μελέτην βιβλίου.

Τὸ πρόβλημά τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου, ἂν καὶ εἶναι
κατ' οὐσίαν, ἡμπορεῖ νὰ τεθῇ μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ
πολλοὺς διαφόρους μορφάς.

Α. Ὅτι οὐδὲν τῆς ἀκατανοήτου αὐτῆς φύσεως, μήπως
ἀπὸ τοῦ ἀκατανοήτου ἐπίσης Διάνοια, ἡ ὁποία
κυβεύει, ἡ, ὁ ὑλισμὸς μηχανισμὸς τῆς φύσεως
εἶναι μοιραῖον ἀποτέλεσμα συμπτώσεων καὶ τυφλῶν νό-
μων; Ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτὴν τὸ πρόβλημα εἶναι ἀν-
θρωπίνως ἄλυτον, διότι τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δη-
μιουργοῦ ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς διανοίας μας. Εἶναι
ἀδύνατον νὰ Τὸν κατανοήσωμεν, εἴτε ἔξω τῆς ὕλης ὑπάρ-
χοντα καὶ ποιητὴν ὄντα τῆς ὕλης, εἴτε Τὸν ὑποθέσωμεν
ἀποτελοῦντα ἐνιαῖόν τι μετὰ τῆς ὕλης. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ
ὅτι δὲν ὑπάρχει, τότε ἀδύνατον νὰ νοηθῇ ἡ ὑπαρξὶς τοῦ
ὕλικου κόσμου. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει, δὲν χωρεῖ εἰς
τὸν νοῦν μας πῶς *εὐδρόνη*, εἴτε πρόκειται περὶ τοῦ ὕλι-
κου κόσμου εἴτε περὶ τῆς Δημιουργικῆς Δυνάμεως.

Ὁ νοῦς διὰ τὰ ἐννοήσῃ ἀλλοποιεῖ, ἡ δὲ ἀλλοποιοῦντις
θὰ ἀπῆται τὰ μὴ ὑπάρχει τιποτε Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κόσμος
ὑπάρχει, προτιμότερα ἐκ τῶν δύο ὑποθέσεων εἶναι ἡ
ὑπαρξίς τοῦ Δημιουργοῦ, διότι τοιοντοτρόπως μετατοπί-
ζεται τὸ ζήτημα καὶ ὁμολογεῖται ἡ ἀδυναμία τοῦ νοῦ, ὁ

ὁποῖος ἄλλως — ὅταν δεχθῇ μόνον τοῦ ὕλικου κόσμου τὴν ὑπαρξιν, τίποτε δὲ ἐκτὸς τούτου — ἐπιβαρύνεται ὑπὸ τῆς ὑποχρέωσης νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπαρξιν τῆς ὕλης, τῆς ὁποίας τὰ φαινόμενα ἔχει συνηθίσει νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ.

Β'.—Μᾶλλον προσιτὸν εἶναι τὸ πρόβλημα ὑπὸ τὴν δευτέραν μορφήν. Ἄν δηλαδὴ ὑπάρχῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ στοιχεῖον διάφορον τῆς ὕλης, οὐσία ἰδιαιτέρα, ἡ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα, ποὺ δίδει εἰς τὸν ὁργανισμόν μας τὴν προσωπικότητα, τὴν ὁποίαν διατηρεῖ πρὸ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Ἐδῶ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ πειραματικὴ λύσις μέλλουσα ἴσως νὰ ἀποδείξῃ θετικῶς τὴν ὑπαρξιν ψυχῆς.

Γ'.—Τρίτη δὲ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς τίθεται καὶ μελετᾶται τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ φυσικομαθηματικοῦ φιλοσόφου συγγραφέως τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, εἶναι ἡ ἐξῆς: Τίς ἡ οὐσία τοῦ κόσμου; Ἄρα καὶ ἵσχυος ἡ ὕλη διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἢ απαιτεῖται καὶ ἕτερον στοιχεῖον; Τί εἶναι ἡ δύναμις καὶ εἰς ποίαν σχέσιν εὐρίσκεται μετὰ τὴν ὕλην; Εἶναι ἀφηρημένη ἔννοια, ἡ ὄντοτης συγκεκριμένη, ἰδιαιτέρα καὶ μετὰ ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν; Τί δὲ πραγματικῶς εἶναι ἡ ὕλη; Πῶς ἐσχηματίσθη τὸ ὕλικόν σύστημα. πῶς ἐγεννήθη ἡ ζωὴ καὶ πῶς παρήχθησαν τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα εἰς τὸν ἀνθρώπον;

Ὁ ὕλισμός διὰ τῶν κορυφαίων ἀντιπροσώπων του, Μπουγχερ καὶ Χαϊκελ, ἐτόλμησε νὰ δώσῃ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ του συστήματος, τοῦ ὁποίου ἡ διατύπωσις ἤμπορεῖ νὰ γίνῃ συντομώτατα μετὰ τὰ ἐξῆς ἑπτὰ ἄρθρα.

1ον Μία εἶναι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου, ἡ ὕλη. Ἡ ὕλη εἶναι χρονικῶς καὶ τοπικῶς ἄπειρος.

2ον Ἡ ὕλη εὐρίσκεται προαιωνίως εἰς *κίνησιν*.

3ον Ἐκτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς κινήσεως χρειάζεται καὶ τρίτον στοιχεῖον πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἡ *δύναμις*.

4ον Μὲ τὴν ὕλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κίνησιν καταλαμβάνομεν πῶς ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ νεφελώματος, τὸ ὅποιον ὅλον ἐψύχετο καὶ συνεστέλλετο, παρήχθησαν ἀλληλοδιαδόχως οἱ πλανῆται καὶ *ἐσχηματίσθη τὸ ἡλιακὸν σύστημα*.

5ον Ὅταν ὁ πλανήτης μας ἡ Γῆ ἔφθασεν εἰς θερμοκρασίαν ἐπιτρέπουσαν τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀποτελούντων τὸν ὁργανικὸν κόσμον χημικῶν ἐνώσεων, *ἐγεννήθη ἡ ζωὴ*.

6ον Ἐν διαστήματι ἑκατομμυρίων ἐτῶν ἡ *ζωὴ ἐξεβλήθη*. Τὸ κύτταρον ὅλον ἐντελειοποιούμενον ἔλαβε τὴν ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας μορφήν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἡ *αἰσθησις*, ἡ *σκέψις*, ἡ *ἐκείνη*, ἡ *συνείδησις* εἶναι ἀποτελέσματα τῆς φυσικοχημικῆς ὁργάνου, ποὺ γέννηται μέσα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ μόνη ἐν τῷ ὁργανισμῷ τοῦ ἀνθρώπου ἔδρα τῶν ψυχικῶν τούτων φαινομένων. Ἐπομένως ὅταν μετὰ θάνατον παύσῃ νὰ λειτουργῇ ὁ ἐγκέφαλος, παύει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἡ λεγομένη ψυχὴ.

Τὰ ἑπτὰ ταῦτα ἄρθρα ἀκριβῶς συζητοῦνται καὶ ἐν πρὸς ἐν ἀνατρέπονται μέσα εἰς ἑπτὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου, ἀνατρέπονται δὲ ὡς μὴ στηριζόμενα εἰς τὰ πορίσματα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, ἐν ὀνόματι τῶν ὁποίων ἀξιότ' ὁ ὕλισμός νὰ ἐξοντώσῃ κάθε ἀντίθετον φιλοσοφικὸν σύστημα. Αἱ ὥραιαι καὶ στερεαὶ σκέψεις τῶν ἑπτὰ κεφαλαίων, ἀπὸ τοῦ τρίτου ἐν τῷ κειμένῳ μέχρι τοῦ δεκάτου, ἀποτελοῦν τὸ κύριον μέρος τοῦ Μεγάλου Προβλήματος, οὗτινος ὁ συγγραφεὺς, πιστὸς εἰς τὴν ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τεθεισαν ἀρχήν, ἐξελίσσει τὴν μελέτην του μετὰ ἀποψιν ἀρνητικῇν, ἀποδεικνύων μαθηματικώτατα ὅτι τὸ ὕλι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στικὸν σύστημα ἔχει σημεῖα *πολὺ ἀδύνατα* καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν νοῦν μας. Ἰστάμενος δὲ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐδάφους κατορθώνει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ ὕλισμος συγκρούεται ὅχι πλέον μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν *Ἐπιστήμην*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

28. Ε'

Ἡ σοβαρὰ ἀπειλὴ τοῦ ὕλισμοῦ — Πῶς σχηματίζομεν τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως — Πῶς μετρεῖται τὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως — Ὁ ὀρισμὸς αὐτῆς ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὀπαδῶν — Εἶναι ἡ δύναμις ιδιότης τῆς ὕλης; — Ἐὰ δεδομένα τῆς φυσικῆς — Δὲν εἶναι οὔτε κατάστασις τῆς ὕλης — Δύο παραδείγματα — Τὰ χαρακτηριστικὰ συγκεκριμένης οὐσίας — Μία ἐρώτησις.

Σοβαρὰ ὑφίσταται ἀπειλὴ ἀπειλοῦσα τὴν στερεότητα τῶν βάσεων τοῦ ὕλιστικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον θέλει τὸν κόσμον καμωμένον ἀπὸ ὕλης καὶ τὰς ιδιότητας τῆς ὕλης. Διότι θετικῶς ἐκ τῆς Φυσικῆς γνωρίζομεν ὅτι παρὰ τὴν ὕλην ἀπαιτεῖται καὶ κάτι ἄλλο, πού εἶναι αἰτία τῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα συμβαινούσας μέσα ἐν τῷ σύμπαν. Αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ *ἐνέργεια* ἢ *δύναμις*.

Ἔχομεν ὅλοι εἰς τὸν νοῦν μας τὴν ἔνοιαν τῆς δυνάμεως σχηματιζομένην ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ χεριοῦ πρὸς κίνησιν σώματος ἡρεμοῦντος ἢ πρὸς σταματισμὸν σώματος εὐρισκομένου ἐν κινήσει. Ἐπίσης γνωστὴ μορφή τῆς δυνάμεως εἶναι τεντωμένον ἐλατήριον, τὸ ὁποῖον ὅταν ἐνεργήσῃ ἐπὶ τινος σώματος τοῦ δίδει ταχύτητα. Ἡ πρώτη λέγεται *μυικὴ δύναμις* ἡ δὲ δευτέρα *ἐλαστικότης* ἢ ἐλαστικὴ τάσις. Καὶ ἡ κλωστή ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέματα σῶμά τι ἢ τὸ στήριγμα πού ἐμποδίζει τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ νὰ πέσῃ, ἔχουν καὶ αὐτὰ δύναμιν ἢ ὁποία ὀνομάζεται ἀντίστασις, διότι ἐμποδίζει μίαν δύναμιν — τὸ βάρος τοῦ σώματος — νὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμά της, τὴν πτώσιν. Πᾶσα δὲ δύναμις ἢμπορεῖ νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς χιλιόγραμμα. Διὰ νὰ εὐρεθῇ παραδείγματος χάριν πόσῃν δύναμιν ἔχουν τὰ ἐκ

τοῦ στομίου τοῦ πυροβόλου ἐξερχόμενα ἀέρια, στήνομεν ὀρθίως τὸ πυροβόλον καὶ ζυγίζομεν τὸ βάρος μὲ τὸ ὁποῖον σκεπαζόμενον τὸ στόμιον ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον τῶν ἀερίων.

Ἄς ἔλθῃ τώρα ὁ ὕλισμός καὶ καθ' ἣν ἔχει ὑποχρέωσιν ἃς μᾶς ἐξηγήσῃ τί ἐστὶν ἐνέργεια ἢ δύναμις, πῶς τὴν ἀντιλαμβάνεται καὶ εἰς ποῖον σημεῖον τοῦ συστήματός του τοποθετεῖ αὐτήν.

Κατὰ τὴν παλαιότεραν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον « Δύναμις καὶ Ὑλῃ » γνωστὸν σύγγραμμα τοῦ Μπουῆνερ, ἡ δύναμις εἶναι *ιδιότης τῆς ὕλης*, δηλαδή ἀφηρημένη ἔννοια. Λέγει « Ὑλῃ καὶ δύναμις εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα — ἡ δύναμις εἶναι ιδιότης τῆς ὕλης. — Ἡ ὕλῃ καὶ ἡ δύναμις *ἠνωμένοι* ἀπαρτίζουν τὸν κόσμον καὶ τὰ φαινόμενα — καὶ τὰ τοιαῦτα. »

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὀρισμοὶ ἐσφαλμένοι. Διότι ἔχομεν τὸ δεδομένον τῆς Ἐπιστήμης, ὅτι ἡ δύναμις φέρεται καὶ ἐξέρχεται ἐκ τινος σώματος μετὰ τὴν ἰσὺν ποσότητά, φεύγει ἀπὸ ἐδῶ καὶ πηγαίνει ἐκεῖ, χάνεται καὶ πάντοτε ξαναβρίσκεται, τὸ δὲ ὀλικὸν ποσὸν τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ κόσμῳ μένει ἀμετάβλητον. Γνωρίζομεν ἐπίσης ἐκ τῆς Φυσικῆς ὅτι εἰς κάθε σῶμα ὑπάρχει ποσὸν ὕλης καὶ ποσὸν ἐνεργείας, τοῦτο μὲν μεταβλητόν, ἐκεῖνο δὲ σταθερόν. Σὺν τούτοις δὲ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀπὸ τινος σώματος φεύγον ποσὸν ἐνεργείας — καὶ εἶναι ἡ ἀλήθεια αὕτη πολὺ σημαντικὴ — μεταβαίνει *ἐξάπαντος* καὶ εὐρίσκεται ἄλλου, ὅπως καὶ ἀντιστρόφως, διὰ τὰ προστεθῇ εἰς σῶμά τι ποσὸν ἐνεργείας πρέπει ἐξάπαντος νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ ἄλλο σῶμα.

Ὅταν ὁ δάκτυλος τοῦ παιδιοῦ κρατεῖ τὸ τεντωμένον λάστιχον τῆς σφενδόνης, κρατεῖ ποσότητα ἐνεργείας, ἡ ὁποία μεταβιβάζεται εἰς τὴν πέτραν ποὺ ἐκσφενδονίζει, ἡ ὁποία πάλιν κινεῖται ἕως ὅτου φονεύσῃ τὸ μικρὸν πτηνόν. Ἡ δύναμις ἠλλαξεν ὕλην μεταβιβασθεῖσα ἀπὸ τὸν δάκτυλον εἰς τὴν σφενδόνην, ἀπὸ τὴν σφενδόνην εἰς τὴν

κινηθεῖσαν πέτραν, ἀπὸ τὴν πέτραν εἰς τὸ φονευθὲν πτηνόν· καὶ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν σφενδόνην ὅταν ἐκινεῖτο ἡ πέτρα, οὔτε εἰς τὴν πέτραν ὅταν ἐστάθῃ μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ φονευθέντος πτηνοῦ.

Φανερόν λοιπὸν ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶναι ιδιότης τῆς ὕλης. Ἐὰν ἦτο, θὰ ἔπαιεν ὑπάρχουσα χωρὶς νὰ μεταβαίνει ἄλλου ποῦ. Ἡ στρογγυλότης εἶναι ιδιότης σώματος ἔχοντος τὸ στρογγυλὸν σχῆμα. Ἐὰν σῶμά τι ἀπὸ στρογγυλοῦ γίνῃ τετράγωνον καὶ χάσῃ τὴν ιδιότητα τῆς στρογγυλότητος δὲν θὰ μεταβιβασθῇ βέβαια ἡ ιδιότης αὕτη εἰς ἄλλο σῶμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τετράγωνον νὰ γίνῃ στρογγύλον, ἐπειδὴ στρογγύλον τι ἔγεινε τετράγωνον!

Ἐνεκα τούτου οἱ νεώτεροι ὕλισται ἀντιληφθέντες τὸ ἄθος τοῦ ὀρισμοῦ τῆς δυνάμεως ὡς ιδιότητος τῆς ὕλης, φεῦρον ἕτερον τρόπον ὑπεκφυγῆς καὶ δογματίζουν ὅτι ἡ δύναμις δὲν εἶναι ἄλλο τι κατ' οὐσίαν ἢ *κίνησις*, ἐπομένως εἶναι *κατάστασις* τῆς ὕλης, ἀφηρημένη ἄρα καὶ ἀπὸ αὐτοῦ ἐννοεῖται, οὐδὲν ὡς ἀνύπαρκτος.

Ἀλλὰ καὶ κατάστασις τῆς ὕλης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ δύναμις, ὅταν ἐννοήσωμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀφ' ενός, ἀφ' ἑτέρου δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τῆς παρατηρήσεως τῆς Φυσικῆς περὶ δυνάμεως ἢ ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι μεταβιβάζονται, ἐλαττώνονται ἐδῶ διὰ τὰ αὐξηθῶν ἐκεῖ ἢ προστίθενται κάπου ἅμα ὡς ἀφηρεθῆσαν ἀλλαχόθεν. Ἴδου τί ἐστὶ κατάστασις. Μέσα εἰς τὸν νοῦν μου ὑπάρχει μία ἰδέα. Ἡ ὑπαρξὶς ἰδέας ἐν τῷ νῷ εἶναι κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου μου. Ἀνακοινώνω τὴν ἰδέαν εἰς τὸν γείτονά μου καὶ ἡ κατάστασις αὕτη μεταβαίνει εἰς τὸν νοῦν τοῦ γείτονος, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸν ἰδικόν μου νοῦν. Ἀναφέρω ἔπειτα τὴν ἰδέαν μου εἰς ἑκατὸν ἀνθρώπους καὶ ἡ κατάστασις ἑκατονταπλασιάζεται χωρὶς καὶ πάλιν νὰ χαθῇ ἀπὸ τὸν νοῦν μου. Λησμονεῖται ἔξαφνα ἡ ἰδέα αὕτη ὑπὸ ὅλων καὶ ἡ κατάστασις δὲν ὑπάρχει πουνενά.

Εἶναι ἄρα ἐκτὸς συζητήσεως ὅτι πρᾶγμα τι—οἶον ἡ δύναμις—πὺν ὅταν φεύγη ἐντεῦθεν θὰ εὐρεθῇ ἐξάπαντος ἄλλαχού καὶ διὰ τὴν εὐρεθῇ ἄλλου εἶναι ἀνάγκη τὴν φύγη ἀπὸ ἐδῶ, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δυνατὸν τὴν χαρακτορισθῇ οὔτε ἰδιότης οὔτε κατὰστασις διότι παρουσιάζει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ *συγκεκριμένης οὐσίας*. Εἶναι δηλαδὴ *αὐθιγπόστατον* ὅπως καὶ ἡ ὕλη, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις τῆς ὁράσεως, τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὁσφρήσεως.

Ἄλλὰ μᾶς ἐρωτοῦν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ ὕλισμοῦ, ἡμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε δύναμιν χωρὶς ὕλην;

Καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν λίαν εὐφυῶς καὶ ὀρθῶς ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

29. ΣΤ'

Πῶς μορφώνεται ἡ φαντασία μας — Ὁ κινούμενος τροχὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἤρχισέ ποτε νὰ κινῆται—Τὸ ἀφάνταστον τῆς ἀπειρίας τοῦ παρελθόντος χρόνου — Ἡ ἀμφίβολος ἀξία τῆς φαντασίας—Διατί δὲν ἡμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν δύναμιν χωρὶς ὕλην—Ὁ παραλογισμὸς τῆς ὕλιστικῆς φιλοσοφίας.

Ἄς ἐξετάσωμεν τί φιλοσοφικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ φαντασία καὶ κατὰ πόσον δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν εἰς αὐτήν. Ἡ φαντασία, ἐπεὶ δὴ μορφώνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἀτάσσεται ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου, ἀλλὰ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια χιλιόμετρα πὺν χωρίζουν τὴν Γῆν ἀπὸ τὸν ἥλιον, ὅθεν εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ χωρέσῃ. Πρᾶγμα γὰρ ὡς δεκτὸν ὡς μαθηματικῶς ἀποδεδειγμένον. Τρισεκατομμύρια παλμῶν κάμνει κατὰ τὴν Φυσικὴν ὁ αἰθὴρ ἐντὸς δευτερολέπτου, πρᾶγμα ἐπίσης ἀφάνταστον καίπερ λογικόν.

Εἰς πολλὰ πράγματα ἡ ἀξία τῆς φαντασίας πίπτει λόγῳ τῆς ἀντιφάσεως αὐτῆς πρὸς τὴν λογικὴν. Ὁ χρόνος, φέρ' εἰπεῖν, εἶναι ἄπειρος τόσον εἰς τὸ μέλλον ὅσον καὶ εἰς τὸ παρελθόν. Ἄλλ' ἡ φαντασία μας τὸ μὲν ἄπειρον τοῦ χρόνου ἐν τῷ μέλλοντι χωρεῖ, τὸ δὲ ἐν τῷ παρελθόντι ἄπειρον *ἀδυνατεῖ νὰ χωρέσῃ*.

Τροχὸς τις εὐρίσκειται εἰς κίνησιν καὶ δὲν θὰ σταματήσει ποτέ. Ἀφοῦ κάμῃ 500 ἑκατομμύρια στροφῶν, θὰ κάμῃ ἄλλα 500 καὶ μετ' αὐτὰ ἄλλα 500 ἐπ' ἄπειρον. Ὅλοι εὐκόλῃ ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ τροχὸς ποτὲ δὲν θὰ σταματήσει, ἐννοοῦμεν δηλαδὴ τὴν ἀπειρίαν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι κινήσεως τοῦ τροχοῦ.

Ἄλλὰ ὑποθέσωμεν τώρα ὅτι ὁ τροχὸς πρὸ τῶν 500

ἐκατομμυρίων στροφῶν ποὺ γίνονται αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ἔκαμεν ἄλλα 500 ἐκατομμύρια καὶ πρὸ αὐτῶν ἄλλα 500 καὶ πρὸ τούτων ἐπίσης ἄλλα καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον μία ἄπειρος σειρὰ κινήσεων ἄνευ ἀρχῆς. Ἡ φαντασία τὸ τοιοῦτον δὲν τὸ χωρεῖ καὶ ἐρωτᾷ : Πῶς νὰ φαντασθῶ κινήσιν ἄνευ ἀρχῆς καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ τροχὸς ποτὲ δὲν ἤρchiσε νὰ γυρίῃ ; Καὶ ὁμῶς λογικῶς εἶναι εὐνόητον ἐὰν μὲ ἄπειρον θετικὸν ἀριθμὸν παραστήσωμεν τὸ μέλλον, μὲ ἄπειρον δὲ ἀρνητικὸν ἀριθμὸν τὸ παρελθόν.

Ἐὰν ὡς χρονικὴν μονάδα δεχθῶμεν τὸν αἰῶνα, εὐκόλως ἐννοοῦμεν τοὺς μέλλοντας ἀπείρους αἰῶνας οἱ ὁποῖοι θὰ ἔρχονται χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ τελευταῖος. Ἐὰν μάλιστα μᾶς εἴπῃ τις ὅτι θὰ ὑπάρξῃ καὶ τις τελευταῖος, θὰ τὸν ἐρωτήσωμεν ἀμέσως, Καὶ μετ' αὐτὸν τί θὰ ὑπάρχῃ καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν τέρας χρονικόν ;

Ἐὰν ὁμῶς πρὸ τοῦ ἀπείρου αἰῶνος μᾶς εἴπῃ τις νὰ τοποθετήσωμεν ἐν τῇ φαντασίᾳ μας ἀπείρην αἰώνων παρελθόντων χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς αἰὼν πρῶτος, χωρὶς χρονικὴν ἀρχήν, αὐτὸ ὡς ἀχώρητον ἐν τῇ φαντασίᾳ θὰ μᾶς ἐκπλήξῃ, καίπερ λογικῶς ἀναντίρρητον.

Ὁ χρόνος ἐνῶ εἶναι συμμετρικὸς διὰ τὸ λογικόν, εἶναι ἀσύμμετρος εἰς τὴν φαντασίαν. Τὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον δὲν γίνονται ὁμοίως ἀντιληπτὰ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου εἶναι ἀπὸ τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου, εὐκόλα ἕκαστος ἐννοεῖ ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἀντίφασις εἶναι τι ποὺ πρέπει γὰ μᾶς κάμῃ σοβαρὰ νὰ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἐαυτοῦ μας ἐν σχέσει μὲ τὴν κατανόησιν τῶν μεγάλων προβλημάτων τοῦ κόσμου. Διότι εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ἐξηγήσουν τὸν κόσμον, πολὺ δὲ περισσότερον οἱ ζητοῦντες ὑλιστικὴν ἐξήγησιν, ἀποτείνονται ὅχι μόνον εἰς τὸ λογικὸν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φαντασίαν. Πάντοτε ζητοῦμεν στοιχεῖα ὅχι μόνον λογικὰ ἀλλὰ καὶ ὅσα ἡμποροῦμεν νὰ

φαντασθῶμεν, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ ὑλιστικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μᾶλλον ὑποδουλωμένον εἰς τὴν φαντασίαν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δεχόμεθα τὰ μόρια, τὰ ἄτομα, τὴν κίνησιν, πράγματα μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν παρατήρησιν, ἂν καὶ νομίζομεν ὅτι τὰ βλέπομεν.

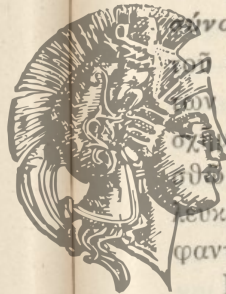
Ὁ ὑλισμὸς μᾶς ἐρωτᾷ, Ἡμπορεῖτε νὰ φαντασθῇτε δύναμιν χωρὶς ὕλην ;

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω εὐνόητος εἶναι ἡ ὀλίγη σημασία τοῦ ἂν ἡμπορῶ ἢ δὲν ἡμπορῶ νὰ φαντασθῶ. Βέβαια δὲν ἡμπορῶ νὰ φαντασθῶ, ἀλλὰ διατί ; Ἴδου ἐρώτησις εἰς τὴν ὁποίαν λίαν ὀρθῶς ἐπίσης ἀπαντᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μεγάλου Προβλήματος.

Ἡ ἐννοία ἀντικειμένου τινὸς δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἄνολον γνωρισμάτων. Ὅταν ἔχω ἐν τῷ νῷ τὴν ἐννοίαν τοῦ ποτηρίου ἔχω σειρὰν γνωρισμάτων, δηλαδὴ ιδιοτήτων τοῦ ποτηρίου οἷαι : στερεότης, σκληρότης, βάρος, σχῆμα, διαφανειακότης κ.τ.λ. Ἐὰν τώρα θελήσω νὰ φαντασθῶ αὐτὸ τὸ ποτήριον διαφορετικῶς πῶς, κόκκινον ἀντὶ τοῦ λευκοῦ, τότε κρατῶ τὰ ἄλλα γνωρίσματα, ἀλλάζω ἐν τῇ φαντασίᾳ τὸ χρῶμα καὶ ἔχω τὸ ζητούμενον.

Κατὰ ταῦτα διὰ νὰ φαντασθῶ τι διάφορον παρ' ὅ,τι τὸ γνωρίζω εἶναι ἀνάγκη τὸ ἀντικείμενον τοῦτο νὰ ἔχῃ ἀρκετὰ γνωρίσματα, τουλάχιστον δύο, ὥστε ἀντικαθισταμένου τοῦ ἐνὸς ὑπὸ ἄλλου νὰ μένῃ τὸ ἕτερον γνώρισμα κοινὸν μεταξὺ τοῦ γνωστοῦ καὶ ἐκείνου ποὺ θέλω νὰ φαντασθῶ.

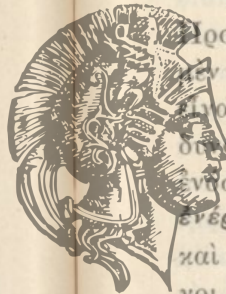
Δὲν ἡμπορῶ νὰ φαντασθῶ πράγμα τι διαφορετικὸν ἀπ' ὅ,τι τὸ γνωρίζω, ἐὰν τὸ γνωρίζω μόνον ὑπὸ μίαν μορφήν, μὲ ἐν γνώρισμα, μὲ μίαν μόνην ιδιότητα. Τοιοῦτόν τι δὲ εἶναι καὶ ἡ δύναμις. Τὴν γνωρίζομεν μὲ ἐν μόνον γνώρισμα, ὡς αἰτίαν τῆς κινήσεως καὶ ἐν γένει ὡς αἰτίαν τῶν ἀλλοιώσεων τῆς ὕλης. Ἄλλο γνώρισμα δι' ἐμὲ δὲν ἔχει, ἀπὸ καμμίαν ἄλλην ὄψιν δὲν γνωρίζομεν τὴν δύναμιν. Ὅταν δὲ θέλω νὰ φαντασθῶ τὴν δύναμιν,

θέτω βεβαίως εἰς τὸν νοῦν μου τὸ μοναδικὸν γνῶρισμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ἡ ἔννοια τῆς ὕλης. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ ἀπομακρύνω τὸ γνῶρισμα αὐτὸ καὶ νὰ φαντασθῶ δύναμιν χωρὶς ὕλην;

Πολὺ φυσικὸν νὰ μὴ ἡμπορῶ νὰ φαντασθῶ τοιοῦτόν τι, πολὺ δὲ παράλογος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ δύναμις δὲν ἔχει ἀνεξάρτητον ὑπόστασιν ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὴν φαντασθῶμεν χωρὶς ὕλην.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

30. Ζ'

Τὸ συνδυαστικὸν συμπέρασμα τοῦ πέμπτου καὶ ἑκτοῦ κεφαλαίου — Ἡ κατάρρευσις τῶν θεμελίων τοῦ ὕλισμου — Ὁ βιαστικὸς διαβάτης πρὸ τοῦ ρήτορος — Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς καὶ ἡ κίνησις τῶν τροχῶν τοῦ ὥρολογίου — Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου — Δὲν εἴμεθα ἀπλοῦν μηχανήματα — Ἡ σπουδαιότης τοῦ θέματος τοῦ δεκάτου κεφαλαίου.

Τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ὅλης μελέτης τοῦ Μεγάλου Προβλήματος εἶναι τὸ πέμπτον καὶ ἑκτον κεφάλαιον, τὸ ὅν φέρον τὴν ἐρωτηματικὴν ἐπιγραφὴν « Ἡ δύναμις εἶναι ἰδιότης τῆς ὕλης; » τὸ δὲ « Ἡ κίνησις θεωρεῖται ὡς ἰδιότης τῆς ὕλης; » ἀναφέρει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ φύσις δεχόμεθα ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ καίτι οἷον ἡ ἐνέργεια ἢ ἡ δύναμις, κυκλοφοροῦν μέσα εἰς τὴν φύσιν καὶ ἀναλλοίωτον κατὰ ποσόν, εἴμεθα λογικῶς ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ καίτι δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἰδιότης τῆς ὕλης, ἀλλὰ ὄντοτης ἰδιαίτερα καὶ αὐθυπόστατος. Τὸ δὲ ἑκτον κεφάλαιον ἀναιρεῖ τὸ λάθος τοῦ ὕλισμου, νομίζοντος ὅτι ἡ ἔννοια τῆς δυνάμεως εἶναι περιττὴ πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα δῆθεν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῶν μετὰ τὴν κίνησιν.

Καὶ τὸ συνδυαστικὸν συμπέρασμα τῶν δύο τούτων κεφαλαίων εἶναι ὅτι ὑπάρχει τι ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι οὔτε ὕλη, οὔτε κίνησις, οὔτε ἰδιότης τῆς ὕλης, καίτοι εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν φαινομένων, ὁ δὲ κόσμος ἅρα κυβερνᾶται ἀπὸ μίαν ὄντοτητα ἀσύλληπτον καὶ ἀκατανόητον εἰς ἡμᾶς εἰς τοὺς ὁποίους γίνεται ἀντιληπτὴ μετὰ ἓνα μόνον τρόπον, μετὰ τὴν κίνησιν δηλαδὴ καὶ μετὰ τὰς μεταβολὰς ποὺ προξενεῖ εἰς τὴν ὕλην.

Τούτων τεθέντων πίπτουν βεβαίως τὰ θεμέλια τῆς ὑλιστικῆς φιλοσοφίας πίπτει ἐπομένως τὸ ὅλον σύστημα τοῦ ὑλισμοῦ. Παρὰ ταῦτα ὁμως ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ τὴν ἀναίρεσιν καὶ τῶν ἐπιλοίπων ἄρθρων τὰ ὁποῖα ἔχουν τεθῆ ἔξ ἀρχῆς ὥς περιλαμβάνοντα ἐν συντόμῳ τὸ ὑλιστικὸν σύστημα. Ἀκολουθοῦν δὲ πρὸς τοῦτο τέσσαρα ἀκόμη κεφάλαια, τὰ ὁποῖα τροχάδην ἄς ἐπιβλέψωμεν.

Τὸ ἕβδομον ἐπιγραφόμενον «Τὰ κοσμικὰ συστήματα» εὐκόλως ἀναιρεῖ τὸ τέταρτον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ καὶ συμπεραίνει ὅτι εἶναι ἀδύνατον ἡ ἐξέλιξις τῶν κοσμικῶν συστημάτων νὰ εἶναι καμωμένη μόνον ἀπὸ τὴν γνωστὴν μας περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ Σύμπαντος. Προηγήθη κάποια ἄλλη περίοδος κοσμογονίας, ἄγνωστος τελείως, κάποια δὲ ἄλλη θὰ τὴν ἀκολουθήσῃ, ἄγνωστος ἐπίσης καὶ ἀφάνταστος εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ πλανήτου τῆς Γῆς. Ὁ σημερινὸς φιλόσοφος ὁμοιάζει τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸ ὅτι ὁμοῖος ἀκούων μερικὰς λέξεις ἀπὸ τὸ στόμα ρήτορος ὁμιλοῦντος πρὸς τὰ πλήθη, προσπαθεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ θέμα τοῦ ρήτορος, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀκούσει τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα χωρὶς νὰ εἶναι δυνατόν νὰ μαντεύσῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐπόμενα.

Τὸ ὄγδοον κεφάλαιον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ Ζωὴ» ἀναιρεῖ τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ ἀξιοῦντος ὅτι κατ'ὀρθωσεν νὰ εὕρῃ τὸ πῶς ἐγεννήθη ἡ ζωὴ. Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, λέγει, ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν ἔγινε, δὲν ἀποκλείει τὴν ἰδέαν ὅτι ἐκτὸς τῶν ὀλίγων ἢ πολὺ γνωστῶν παραγόντων τῆς ζωῆς, εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ καὶ κάποιος ἄλλος. Ἡ Ἐπιστήμη εὗρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀνθρώπου ἐξετάζοντος τὸν μηχανισμόν χορδισμένου ὥρολογίου. Ἀνατρέχει ἀπὸ τροχοῦ εἰς τροχόν, ἐξηγεῖ τὴν κίνησιν, φθάνει ἀπὸ ἀποτελέσματος εἰς αἰτίαν καὶ τέλος εὗρισκον τὸ ἐλατήριο λέγει: Ἴδου καὶ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς κινήσεως τοῦ

ὥρολογίου! διατί νὰ δεχθῶ ὑπαρξιν διανοίας πρὸς ἐξήγησιν τῆς κινήσεως τοῦ μηχανισμοῦ; Καὶ ὁμως μένει ἀκόμη τόπος διὰ τὴν ὑπόθεσιν μιᾶς διανοίας ἡ ὁποία κατεσκεύασε καὶ ἐχόρδισε τὸ ὥρολόγιον καὶ ἀκριβῶς ἡ ἀξία αὐτῆς τῆς διανοίας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ ἐτακτοποίησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται ὁ δάκτυλος διὰ νὰ ὠθῇ διαρκῶς πρὸς κίνησιν τοὺς τροχοὺς τοῦ ὥρολογίου.

Ὅπισθεν τῶν φυσικῶν φαινομένων ὑπάρχει ἡ *προσωπικότης*. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνθρωπομορφισμός. Ἴσως νὰ εἶναι ἀδυναμία. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶναι ἀδυναμία καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ φαντάζεται ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ἐκδύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου τίποτε ἔβλεπεν τῆς ἐξωτερικῆς ὕψεως δὲν ἐγνώρισε μέχρι σήμερον;

«Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιμονὴ εἰς τὸ ἐννατον κεφάλαιον τοῦ Μεγάλου Προβλήματος. Ἐδῶ ὁ συγγραφεὺς μὲ καταπληκτικὴν βαθύτητα καὶ πολυμάθειαν ἀνατρέπει τὸ ἕβδομον ἄρθρον τοῦ ὑλισμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἡ αἴσθησις, ἡ σκέψις, ἡ βούλησις καὶ ἡ συνείδησις παριστάνονται ὡς ἀποτελέσματα τῆς φυσικοχημικῆς δράσεως ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου. Εἶναι ὁμως πολὺν δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι μέσα εἰς τὸν ὁργανισμόν τοῦ σώματος δὲν ὑπάρχει καμμία ἄλλη οὐσία, ἡ ὁποία νὰ εἶναι ἕδρα τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Πλεῖσται δὲ παρατηρήσεις μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ ἀμφιβάλλωμεν κατὰ πόσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπλυστάτα ὑλικὸν μηχανῆμα καὶ βεβαίως δὲν ἀποκλείεται τὸ νὰ ὑπάρχῃ μέσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἰδιαιτερόν τι τὸ ὁποῖον δίδει τὸ αἶσθημα τῆς προσωπικότητος, τὸ ὁποῖον συντελεῖ ὥστε τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν νὰ σχηματίξῃ μίαν συνείδησιν ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος εἶναι ἰδιαιτερόν πρόσωπον ξεχωριστὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὁμοίους του, μονὰς σταθερὰ ἀδιαίτερος

χωριστή μὴ συμπίπτουσα μὲ τὰς ἄλλας ὁμοίας μονάδας.

Τὸ δὲ ἰδιαίτερον αὐτὸ δὲν εἶναι κατάστασις τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ εἶναι οὐσία συγκεκριμένη, ἢ ὁποία μένει ἀναλλοίωτος μέσα εἰς τὸ ἀδιάκοπον ρεῦμα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης.

Τί νὰ εἶναι ὅμως ἡ οὐσία αὐτὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ τὴν φαντασθῶμεν; Εἶναι πνεῦμα; Καὶ τί θὰ εἴπῃ πνεῦμα; Ἴδου σπουδαιόταται ἐρωτήσεις μένουσαι ἄνευ θετικῆς ἀποκρίσεως. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθωμεν τί εἶναι τὸ πνεῦμα ἀφοῦ ἀκόμη δὲν κατωρθώσαμεν διὰ τῆς ἐπιστήμης νὰ μάθωμεν τί εἶναι ἡ ὕλη! Αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει τὸ δέκατον κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ ὕλη ».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

31. Η'

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀντάξιος τοῦ ὅλου ἔργον εἶναι καὶ ὁ Ἐπίλογος τοῦ Μεγάλου Προβλήματος. Ὁ συγγραφεὺς βέβαιος περὶ τῆς νίκης τὴν ὁποίαν κατήγαγε, προχωρεῖ ἐδῶ θαρραλέος, ἀλλὰ πάντοτε μὲ βήματα μεμετρημένα, λογικά, ἐπιστημονικά. Ὁ κουραζόμενος μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν προηγηθέντων δέκα κεφαλαίων, εἴτε διότι δὲν ἔχει τὰς ἀπαιτουμένας εἰδικὰς γνώσεις πρὸς πλήρη κατανόησιν αὐτῶν, εἴτε διότι στερεῖται τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ τὰ τοιαῦτα, εὐρίσκει εὐχάριστον ἱκανοποίησιν ἀναγινώσκων μὲ ὀλίγον κόπον τὸν Ἐπίλογον. Εἰς τὴν μελέτην δὲ τούτου παραπέμπω τὸν φίλον ἀναγνώστην, διαβεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἐξ αὐτῆς θέλει ὠφελῆθῃ ὅσον καὶ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἑκατοντάδων σελίδων τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἔχει νὰ ἰσχυρῇ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν.

Αἱ ἐπόμεναι ὀλίγαι ἐκ τῶν πολλῶν ὥραιων σκέψεων ποὺ ἐμπεριέχονται εἰς τὰς τελευταίας εἴκοσι σελίδας τοῦ Ἐπιλόγου, ὑποθέτω νὰ κεντήσουν ἀρκετὰ τὴν φιλομάθειαν τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τοῦ ὑψίστου φιλοσοφικοῦ προβλήματος, τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἀνωτέρα Δύναμις εἶναι προσωπικότης ὑπεράνω τῶν φυσικῶν νόμων οἱ ὅποιοι οὕτως εἰπεῖν εἶναι ἐκδήλωσις τῆς θελήσεώς Της. Ὅτι τοιαύτη τις Διάνοια δὲν ὑπάρχει μέσα εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου, ἢ Ἐπιστήμη οὔτε τὸ ἀπέδειξεν οὔτε εἶναι ἔργον τῆς νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Διότι ἡ Διάνοια ὑπάρχουσα δὲν ἐνεργεῖ παραλλήλως ἀλλὰ ὀπισθεν τῶν φυσικῶν νόμων, δὲν ἐμφανίζεται πλησίον τῶν φαινομένων ἀλλὰ εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῶν φαινομένων.

Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ τὸ θαῦμα ποὺ ὀνομάζεται κόσμος, μὲ τὴν θαυμαστὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν βαθειὰν ἐνότητα ἢ ὁποία ὑπάρχει εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἐὰν ἐπρόκειτο ὁ κόσμος νὰ δημιουργηθῇ σήμερον, κανεὶς βεβαίως δὲν θὰ διημφισβήτει τὴν ἀνάγκην μιᾶς διανοίας δημιουργικῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐτοίμην αὐτὴν τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ θαῦμα ὑφιστάμενον ἔχομεν εὖρη, λέγομεν ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ Νοῦς εἶναι περιττός! Ἡ σκέψις μας δὲν διαφέρει τοῦ παραλογισμοῦ « *ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν ὑπάρχει φῶς, ὁ ἥλιος εἶναι περιττός.* »

Τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου εἶναι πολὺ σοφώτερον παρ' ὅτι τὸ φανταζόμεθα. Εἶναι συνδυασμὸς ἀνωτέρας τάξεως, τὴν ὁποίαν ἡ διάνοιά μας πιθανώτατα δὲν εἶναι καμωμένη νὰ χωρέσῃ ποτέ. Ἡ διάνοιά μας εἶναι μία βαθμὶς τῆς κλίμακος τῆς διανοητικῆς δυνάμεως ἀνωτέρας ἐπὶ τῆς Γῆς αὐτῆς. Βλέπομεν τὰ ἀνώτερα τῆς κλίμακος χωρὶς τὰ ἀνώτερα νὰ μᾶς εἶναι ὁρατὰ καὶ νοητά. Εἶναι ἀδύνατον δὲ νὰ φαντασθῶμεν μὲ ποίαν ὄψιν θὰ παρουσιάζετο ὁ κόσμος εἰς διανοίας ἀνωτέρας τῆς ἰδικῆς μας βαθμίδος.

Κοιτάξετε ἓνα μωρὸ τὸ ὁποῖον μὲ ἀπορίαν παρατηρεῖ τὴν κίνησιν τῶν ὀργάνων μιᾶς ἀτμομηχανῆς καὶ καταμετρήσατε τὴν ἄβυσσον, τὴν ἀπόστασιν ποὺ χωρίζει τὴν διάνοιαν τοῦ μωροῦ ἀπὸ τὴν διάνοιαν τοῦ ἐφευρέτου τῆς μηχανῆς. Ἐπάνω δὲ εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἐφευρέτου βάλετε μίαν ἀκόμη φορὰν αὐτὴν τὴν ἀπόστασιν καὶ σκεφθῆτε ἢ τρίτῃ αὐτὴ διάνοια πόσα πράγματα ἀπρόσιτα εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ μηχανικοῦ ἡμπορεῖ νὰ χωρέσῃ.

Παρατηρήσατε οἰκιακὸν ζῶον ποὺ εὐρίσκεται εἰς αἰθουσας συναναστροφῶν. Βλέπει ἀνθρώπους νὰ σηκώνωνται, νὰ κάθηνται, νὰ χειρονομοῦν, τοὺς ἀκούει νὰ ἐξά-

γουν ἤχους ἀπὸ τὸ στόμα των, νὰ συζητοῦν νὰ γελοῦν. Τὸ νὰ συλλάβῃ ὅμως τὴν σκοπιμότητα, τὸ νὰ εὕρῃ τὸν λογικὸν σύνδεσμον τῶν ὅσα βλέπει ἢ ἀκούει, αὐτὸ εἶναι ἔξω τῶν ὁρίων τῆς διανοίας του, εἶναι συνδυασμὸς τάξεως ἀνωτέρας ἢ ὥστε νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὸ ζῶον. Ποῖος δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι δὲν εἶναι ὁμοία καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τοῦ μυστηρίου τοῦ κόσμου;

Ὁ ἀναζητῶν τὴν ἀλήθειαν ἄνθρωπος ὁμοιάζει τὸν προχωροῦντα ἐντὸς σκοτεινοῦ διαδρόμου φωτιζομένου μόνον ἀπὸ τὴν εἰσοδὸν του. Μὲ πολὺν κόπον προχωρεῖ ψηλαφητῇ μέσα εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἀμφιβολίαν. Ἀλλὰ πόσον διαφορετικὸν βλέπει ὕστερον τὸν διανυθέντα δρόμον ἅμα ὥς σταματήσει καὶ παρατηρήσῃ ὅπισθεν; Ὅλα εἶναι φωτισμένα. Βλέπει καθαρὰ τὰ ἐμπόδια καὶ ἀδικαιολόγητον τὸν φόβον. Καὶ συλλογίζεται πόσον ταχύτερον θὰ ἐπρόκειτο ἂν ἐκ τῶν προτέρων ἔβλεπε τὸν δρόμον ὅπως νῦν βλέπει ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀλλὰ εἶναι μοιραῖον τοιοῦτοτρόπως νὰ προχωρῇ ὁ ἄνθρωπος. Νὰ στερῇται τοῦ φωτὸς ὅταν τοῦ εἶναι πολὺτιμον καὶ νὰ τὸ ἔχῃ ὅταν δὲν τὸ χρειάζεται. Ἀντὶ νὰ εἶναι βοηθὸς του θὰ εἶναι μόνον ἡ ἀνταμοιβή του.

Ἀπλοῦς θὰ ἦτο ὁ παραλογισμὸς ἐὰν ἐδεχόμην ἀπουσίαν Λογικῆς ἐντὸς κόσμου διατελοῦντος ἀμεταβλήτου ἐν ἀπολύτῳ ἀκινήσιᾳ. Διπλοῦς ὁ παραλογισμὸς θὰ ἦτο ἐὰν ἐδεχόμην ἀπουσίαν Λογικῆς ἐντὸς τοῦ κόσμου διατελοῦντος εἰς ἀένναον κίνησιν καὶ μεταβολήν. Ἀλλὰ ἡ ὕλιστικὴ ἀποψις τοῦ κόσμου γίνεται τρεῖς φορὰς παράλογος ὅταν σκεφθῶ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, τῆς σκέψεως καὶ τῆς συνειδήσεως, ὅταν ἡ νεκρὰ ὕλη κατορθῶνῃ νὰ χωρίζεται εἰς ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, ὅταν ἐννοῶ τὴν ὕλην νὰ ἐξετάζῃ ἑαυτήν, ὅταν σκεφθῶ ὅτι ἡ ὕλη σκέπτεται.

32. ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ
ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΧΙΟΥΣ ΚΤΙΤΟΡΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΤΑΣ
ΤΟΥ ΕΝ ΓΑΛΑΤΑΙ ΝΑΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΤΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1925
ΧΟΡΟΣΤΑΤΟΥΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΙΩΑΚΕΙΜ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὴν ἐξαίρετικὴν ὅσον καὶ σεμνὴν ταύτην ἐπιμνημόσυνον ἀκολουθίαν, Σεβασμιώτατε Δέσποτα καὶ εὐλαβεῖς ἄκροαταί, μεῖ ἰδιαιτέραν κατάνυξιν παριστάμεθα πάντοτε καὶ πρὸ πάντων κατὰ τὸν σημερινὸν ἑσπερινὸν τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Τῶν δὲ μακαρίων καὶ ἀειμνήστων κτιτόρων τοῦ Ναοῦ τούτου τὰ ὀνόματα συνδέονται καὶ πάλιν εἰς τὴν εὐσεβῇ μνήμην, μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν μεταγενεστέρων ἀνακαινιστῶν, εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν τοῦ ἱστορικοῦ διὰ τὴν ἐνταῦθα χιακὴν παροικίαν καταστάντος ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου.

Καὶ δικαίως συγκινεῖται καὶ ὑπερηφανεύεται πᾶν τέκνον τῆς μυροβόλου Χίου βλέπον τὸν εὐκτήριον ἐδῶ οἶκον συνδεδεμένον μετὰ τὸ παρελθὸν τῶν προπάππων του, ὅχι δὲ ἀπλῶς μετὰ τὸ σύννηθες παρελθόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀξιωματικὴν δρᾶσιν ἐκείνων εἰς φιλανθρωπίαν, εἰς φιλομουσίαν καὶ εἰς πᾶν εἶδος θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς.

Εἶναι, ἀγαπητοί, φαινόμενον πολὺ ἐνδιαφέρον τὴν παροῦσαν γενεάν, ὃ παλαιὸς θρησκευτικὸς ζῆλος, τὰ ἀλλεπάλληλα ἔργα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀγάπης, ἥ ἄνευ θορυβώδους ἐπιδείξεως περὶ τὴν ἀρετὴν ἐνασχόλησις τῶν διὰ τῆς τελετῆς ταύτης κατὰ πᾶν ἔτος ἀπὸ ὀγδοηκονταετίας τιμωμένων ἀοιδίμων ἀνδρῶν.

Εἰς τὴν ἀτομικὴν ζωὴν ἐκάστου ἀνθρώπου, Σεβασμιώτατε, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὑπάρχει χρονικὸν διάστημα δικαιούμενον νὰ ὀνομασθῇ δημιουργικόν· σπουδαῖον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, κατὰ τὸ ὅποιον ζητοῦμεν νὰ τοποθετήσωμεν, στερεώτερον καὶ ἀποφασιστικώτερον τὸν ἑαυτὸν μας, βλέποντες ἔμπροσθεν μὲν τὰς δεκαετίας, αἱ ὁποῖαι διέρρευσαν, οὕτως ἢ ἄλλως, ματαίως καὶ ἀμετακλήτως, ὀπίσθεν δὲ τὸ ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς ἄγνωστον ὑπόλοιπον τῆς ἐπιγείου ὑπὸ τὸν ἥλιον διαμονῆς.

Καὶ εἰς τὴν χιακὴν παροιμίαν τῆς ὁποίας ἡ ἀπομνηστική αὐξήσις καὶ σχετικὴ ἀφαιρέσις ἀποδοκίμαται ἀπὸ διακοσίων πενήκοντα περίπου ἐτῶν, εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐνταῦθα παροικίας τῶν Χίων, ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ Γαλατᾶ συμβᾶσα τῷ 1699, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐκδήλωσιν ἐποχῆς δημιουργικῆς. Διότι, εὐσεβεῖς ἀκροαταί, δὲν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἄσωτοι υἱοί, οἵτινες λαβόντες τὸ ἀναλογεῖν μέρος τῆς πατρικῆς τῶν περιουσίας ἀπὸ τὴν γενέτειραν νῆσον Χίον, εἶχον ἔλθῃ ἐδῶ—ὅπου ψυχαὶ καὶ περιουσίαι ὑπὸ ἄλλων κερδίζονται καὶ ὑπὸ ἄλλων πάλιν καταστρέφονται—ἐδῶ εἰς τὴν μεγαλῶνυμον Πόλιν δὲν ἦλθον οἱ Χῖοι ἐκεῖνοι διὰ νὰ εὗρουν στάδιον ἀσωτίας καὶ κραιπάλης βιωτικῆς. Πᾶν τοῦναντίον. Πτωχοὶ καὶ ἄσημοι ἀποπλέοντες τῆς πατρικῆς γῆς, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ὡς ἐφόδια τὴν πίστιν, τὴν φιλεργίαν, τὴν οικονομίαν, τὴν τιμιότητα μετὰ τῆς φιλοτιμίας νὰ ἀναδειχθοῦν, ὅπως καὶ ἀνεδείχθησαν πολλοὶ τολμηροὶ καὶ φρόνιμοι ἔμποροι, εὐτυχεῖς ἐπιχειρηματαί, κατακτήσαντες ἐντὸς ὀλί-

γων δεκαετηρίδων ἐπικερδεστάτην τῆς τότε ἀγορᾶς εἰδικότητα.

Ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀξιομνημονεύτων ἐπὶ δραστηριότητι καὶ εὐλαβείᾳ τέκνων τῆς νήσου Χίου, ἀνηγέρθη τῷ 1699 ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν δέκα καέντων ναῶν τοῦ Γαλατᾶ, ναὸς διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλιώδους γραμματος προορισθεὶς εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐνταῦθα ἐγκατεστημένων Χίων, οἱ ὅποιοι τοιουτοτρόπως ἀπέκτησαν ἰδιαίτερον καὶ ἀξιόλογον κέντρον τῆς αὐξηθείσης ἀλματωδῶς παροικίας αὐτῶν.

Ἀξιόλογον, διότι ὅπως αἱ ἀκτῖνες ἐκ τοῦ φωτεινοῦ κέντρου, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν χώρου ἔργα εὐσεβείας, φιλάνθρωπίας καὶ φιλομουσίας ἐσκορπίσθησαν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις πρὸς τὴν πάτριον νῆσον, ὅσας ἐλάμβανεν ἀνάγκη τῆς συνδρομῆς τῶν ξενιτευμένων φιλοστόργων τέκνων τῆς πρὸς τῶν πατρῴων τῆς θρησκείας, ἢ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς φιλοτιμίας καὶ μάλιστα, ὃ τοῖς πᾶσι γνωστόν, πρὸς τὰ ἐπιτόπια φιλάνθρωπα καθιδρύματα, τῶν ὁποίων οἱ κατάλογοι γέμουσιν ὀνομάτων Χίων εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν. Ἀλλὰ καὶ διαβατικοὶ ναυαγοὶ καταστραφέντες τελείως ὑπὸ τρικυμιώδους θαλάσσης, καθὼς καὶ ναυαγοὶ ναυαγήσαντες εἰς τὸ πέλαγος τῆς βιοπάλης, πολλάκις συνέβη νὰ παρηγορηθοῦν ἐδῶ διὰ τῆς παροιμιώδους φιλοξενίας τῶν Χίων καὶ νὰ φύγουν βρέχοντες τὸν ἀνλόγυρον μὲ δάκρυα εὐγνωμοσύνης.

Ἄς μακαρίσωμεν, ἀγαπητοὶ Χριστιανοί, τοὺς κτίτορας τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ταύτης, ὅχι δὲ μόνον τοὺς πρώτους τοῦ 1699 ἀλλὰ καὶ τοὺς δευτέρους τοῦ 1734, ὁπότε ἐκ θεμελίων ἀνεκτίσθη ὁ ναὸς κατόπιν καταστρεπτικῆς πυρκαϊᾶς καὶ ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς ἅς ἐνθυμηθῶμεν τοὺς πλουσίους ἀνακαινιστὰς τοῦ 1771 ὁμοῦ μὲ τοὺς σπουδαίως ἐπισκευάσαντας καὶ καλλωπίσαντας τὸν ναὸν τοῦτον ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1799.

Ἀλλὰ μακαρίζοντες τοὺς κτίτορας καὶ ἀνακαινιστὰς καὶ τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτῶν διὰ σεμνοῦ μνημοσύνου, μὴ λησμονῶμεν καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει πρῶτον μὲν ἡ διακοσιετὴς ἱστορία τοῦ ναοῦ, δεύτερον δὲ ἡ πονηρία τῶν ἡμερῶν ἡ ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἱστορικοῦ, ὅτι *τὸ φυλάξαι τὰ ἀγαθὰ εἶναι πολλὰκις χαλεπότερον τοῦ κτήσασθαι*. Ἄς βοηθήσωμεν πρὸς τοῦτο τὴν ἐπὶ δραστηριότητι διακρινομένην ἀξιότιμον Ἐπιτροπὴν τοῦ ναοῦ. Ἄς μένωμεν ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ σταθεροὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ἀλληλεγγύης τῶν Χίων, βλέποντες προσεκτικῶς τὰ πέραν ἡμῶν ὑπὸ τῆς διχονοίας συσσωρευόμενα ἐρείπια καὶ παραδειγματιζόμενοι καταλλήλως. Ὑφίσταται ἐπιτακτικὴ ὑποχρέωσις τόσον πρὸς τοὺς προγενεστέρους ὅσον καὶ πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους, εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει ἡ παρακαταθήκη νὰ παραδοθῇ ἀσινὴς καὶ ἀλώβητος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

33. ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗ 30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1931

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ

ΕΝ ΤΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΩ ΝΑΩ

«Ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ
οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.»

Παναγιώτατε Δέσποτα

Σεβασμιώτατοι Ἀδελφοί

ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Συναισθήσεως ἑαυτοῦ ἔλλειψιν ὁμολογουμένως θὰ ἔμαρτύρει ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκριθῇ πλήρως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βήματος τούτου σήμερον. Ἐντὸς τοῦ σεμνοῦ σκηνώματος τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνώπιον σεπτοῦ Προκαθημένου, τὸν Ὅποιον ἱερέων καὶ Ἀρχιερέων χορεῖται περικυκλοῦσιν ἐν ὕμνοις καὶ πνευματικαῖς ᾠδαῖς εἰς τιμὴν καὶ μνήμην μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων, ποῖον στόμα, ποῖος λόγος εἶναι δυνατόν νὰ φανῇ ἐπαρκής; Καὶ νὰ ἀτενίσῃ τις μόνον ἐὰν ἐπρόκειτο μετὰ τρόμου θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ πράξῃ κρύπτων ἑαυτὸν εἰς μυστικὴν τινα γωνίαν, ὁπόθεν νὰ ἀναπολήσῃ Βασίλειον τὸν Μέγαν, ὁποῖος παρουσιάζεται ἐγκωμιαζόμενος ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἀπὸ τοῦ ναῦδριου τῆς συμβολικῆς Ἀναστασίας μετ' ἐπευφημιῶν καὶ στρατιωτικῆς παρατάξεως ἀγόμενον εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, Ἰωάννην τὸν

Χρυσόστομον ἀπὸ τοῦ ἁμβωνος τῆς Ἀντιοχείας, τῶν Συριαδῶν Ἀθηναίων, πομπωδῶς μετατιθέμενον διὰ τῶν πτερυγῶν τῆς φήμης, εἰς τὸν ἀπέναντι τοῦ ἁμβωνος τούτου θρόνον.

Πῶς νὰ διαζωγραφίσῃ τις τὰς μεγάλας ἐκείνας φυσιογνωμίας τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος, τὰς σπουδὰς, τὸν ζῆλον, τὴν ζῶσαν πίστιν, τὴν θεάρεστον πολιτείαν, τὰ ἔξοχα συγγράμματα διὰ τῶν ὁποίων ἀπὸ δεκαπέντε αἰώνων ἐρμηνεύουν τὰς Γραφὰς καὶ ἐνισχύουν τὴν πίστιν;

Τὸ σιγᾶν κρεῖττον θὰ ἦτο τοῦ ἀτελῶς ὁμιλεῖν.

Ἀφοῦ ὅμως εἴθισται τὸ κρεῖττον νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ διατιτᾷ τὸ ἔλαττον, τὸ δὲ ἔλαττον ἀγογγύστως νὰ δέχεται τὰ κελεύσματα τοῦ κρεῖττονος, ἃς προσπαθήσω κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἄνωθεν ἐνισχύσεως τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων νὰ ἐκτελέσω τὸ ἀνατεθὲν καθήκον ἐνώπιον τόσου ἐκλεκτοῦ καὶ ἐπιεικοῦς ἀκροατηρίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἦκούσθη πρὸ ὀλίγου ὅτι « Ὃς ἂν ποιῇ καὶ διδάξῃ οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. » Διότι ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἠθικὴν ζωὴν τυγχάνει ὁ συνδυασμὸς πίστεως καὶ ἔργων, ἡ ἑναρμόνισις διδασκαλίας καὶ παραδείγματος. Ὁ κατὰ Χριστὸν τέλειος ὀφείλει νὰ εἶναι κατὰ πάντα μιμητὴς τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ μίμησις τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι μίμησις ὅταν εἶναι πλημμελής. Ὅπως δὲ οὐ πᾶς ὁ λέγων, Κύριε Κύριε, εἰσέρχεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ καὶ ὁ ποιῶν συγχρόνως τὰς ἐντολὰς τὸ θέλημα Αὐτοῦ, τοιουτοτρόπως δὲν εὐδοκιμεῖ καὶ πᾶς διὰ τοῦ λόγου μὲν διδάσκων ἂν δεῖ, διὰ δὲ τῶν ἔργων πράττων ἂν μὴ δεῖ. Καὶ ἀντιθέτως: Ὅπως δὲν εἶναι χριστιανικῶς τέλειος ὁ ποιῶν μὲν ἔργα ἀγαθὰ ἀλλὰ στερούμενος ὀρθῆς πίστεως, τοιουτοτρόπως ἀδόκιμος θέλει κριθῇ καὶ πᾶς κρύπτων καὶ μὴ θέτων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τὸ τάλαντον τοῦ λόγου ἀρχούμενος εἰς

μόνην τὴν περὶ ἑαυτοῦ πρακτικὴν φροντίδα. « Ὡς περὶ γὰρ πίστις ἄνευ τῶν ἔργων νεκρά, ὁμοίως ἀτελής ἄλογος προᾶξις καὶ λόγος ἀπρακτος » λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. « Οὐ γὰρ ἑαυτοῖς δεῖ χρησίμους εἶναι μόνον ἀλλὰ καὶ ἑτέροις—διδάσκει ἀφ' ἑτέρου ὁ Χρυσόστομος—οὐδὲ γὰρ ἴσος μισθὸς τῷ ἑαυτῷ μὲν κατορθοῦντι καὶ τῷ μεθ' ἑαυτοῦ ἕτερον προστιθέντι. Ὡς περὶ γὰρ τὸ διδάσκειν ἄνευ τοῦ ποιεῖν κρίνει τὸν διδάσκοντα, οὕτω ποιεῖν μὲν, ἑτέροις δὲ μὴ ὑφηγεῖσθαι, ἔλαττοί τὸν μισθόν. Δεῖ τοίνυν ἐν ἑκατέροις τέλειον εἶναι. Ἐὰν γὰρ ἑκατέρωθεν ἀπηρτισμένος ἦ, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. »

Ἀρμονίαν λοιπὸν πίστεως καὶ ἔργων, ἁρμονίαν διδασκαλίας καὶ παραδείγματος, ἰδοὺ τί ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐδίδοξαν καὶ οἱ σήμερον ἐορταζόμενοι μεγάλοι Ἱεράρχαι. Ἰδοὺ δὲ καὶ διατὶ ἡ Ἐκκλησία τοὺς ἐξυμνεῖ ὡς μεγίστους Φωστῆρας τῆς τρισηλίου Θεότητος. Ἰδοὺ πῶς οἱ ἄρχοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐπισπῶσι τὸν γνησιὸν θαυμασμόν διὰ τῆς ἐν ἐπιγνώσει καὶ θερμῆς αὐτῶν πίστεως διὰ τῆς διαπράξεως θαυμασίων ἔργων ἀγαθῶν, διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν νοητικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτῶν δυνάμεων, διὰ τῆς τελείας αὐτῶν ψυχικῆς ἰσορροπίας, διὰ τῆς τόλμης πρὸς δρᾶσιν—ἴσῃ πρὸς τὴν δύναμιν τῆς διδασκαλίας—διὰ τῆς ἀναδείξεως ἑαυτῶν εἰς πρότυπα διδασκάλων καὶ εἰς πρότυπα ποιμένων.

Καὶ εἶναι τοῖς ἀδελφοῖς γνωστὸν ὅτι τὸ ποιμαίνειν λογικὰ πρόβατα δὲν εἶναι εὐκόλον ὅσον καὶ τὸ βόσκειν τὰ ἄκακα ἄρνια. Τὸ ἄρχειν ποιμένης ἢ βουκολίου δὲν εἶναι ἴσον μὲ τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων καὶ ἐπιστατεῖν ψυχαῖς λογικαῖς. Διότι ὁ μὲν βοσκὸς ὡς σκοπὸν ἔχων ἁπλῶς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸ ποίμνιον παχύτατον ἐπισκέπτεται τὰ ἔνυδρα καὶ πρὸς βοσκὴν κατάλληλα τοπεῖα, κινεῖται ἀπὸ νομῆς εἰς νομήν, ἀναπαύεται καὶ ἀποκινεῖ, ἀνακαλεῖ δὲ

τὰ ἴδια πρόβατα ὀλίγα μὲν διὰ τῆς βακτηρίας τὰ πολλὰ δὲ διὰ τῆς σύριγγος. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἀγέλαι τῶν λύκων ἢ αἱ ἐπιλίπτουσαι εἰς τὰς ἀγέλας καὶ τὰ ποίμνια μολυσματικαὶ ἀσθενεῖαι, οὐδὲν θὰ ἦτο ὠραιότερον τῆς ποιμενικῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γλῶσς ἢ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς δρυὸς πλησίον κελαρύζοντος ρυακίου ἐν μέσῳ τῆς καθαυῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ ὑπαίθρου. Περὶ ἀρετῆς δὲ προβάτων οὐδὲν ἔχει νὰ φροντίσῃ ὁ ποιμὴν, ἐκτὸς ἂν ἀρετὴ εἶναι ἡ πολυσαρκία καὶ τὰ κέρδη. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ εἶναι δύσκολον νὰ μάθῃ πῶς νὰ ἄρχεται ὑπὸ ἄλλων, πολὺ περισσότερον δύσκολον, χαλεπώτατον εἶναι νὰ μάθῃ πῶς πρέπει νὰ ἄρχῃ ἀνθρώπων καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ ποιμὴν λογικῶν προβάτων λαμβάνων ὑψηλὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, τοῦ ὁποίου ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας ὅσον καὶ τὸ ὕψος! Διότι ὅπως τὸ ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ νόμισμα εὐρισκόμενον εἰς ἀένναον κυκλοφορίαν, πάντοτε εὐρισκόμενον μεταξὺ διαφόρων χερῶν ἀναφέρεται καὶ προσεκτικῶς ἐξετάζεται ὑπὸ παντός ἀνθρώπου μήπως δὲν εἶναι καθαρὸς χρυσὸς ἢ ἀργυρὸς, μήπως εἶναι ὑποπτον ἔργον κιβδηλοποιῶν, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου, ὑπὸ πάντων καὶ πανταχοῦ γίνεται ἀντικείμενον ἐξετάσεως, διαφόρων κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων. Ἀνεκαλύφθη δόσις κρυπτομένου χαλκοῦ ἐντὸς τοῦ χρυσοῦ νομίσματος; Ὡς ὑποπτον ἀμέσως καταγγέλλεται καὶ ὥς ἐλλιπὲς μὲ ἡλαττωμένην ἀξίαν μόλις εἶναι ἀνεκτὸν μέχρις ὅτου ἀδόξως ἀποσυρθῇ τῆς κυκλοφορίας!

Ὁ κίνδυνος δὲ τοῦ κακοῦ εἶναι τόσῳ μεγαλύτερος ὅσῳ εὐρυτέρα καὶ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ποιμένου, ὅσῳ μεγαλύτερον καὶ τὸ πλῆθος τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων. Διότι οὔτε τὸ ὕψος ἀπορροφᾷ τὴν βαφὴν τόσον προθύμως, οὔτε ἡ δυσωδία οὔτε ἡ ἐπιδημικὴ ἀσθένεια μεταδίδεται μὲ ὅσῃν ταχύτητα μεταδίδεται ἡ κακία τοῦ ἀρχοντος εἰς τὸν ἀρχόμενον, ἢ κακία τοῦ ποιμένου εἰς τὸ ποίμνιον!

Καὶ τότε γίνεται ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον τοῦ ποθουμένου. Ἀσθενοῦν περισσότερον αἱ ψυχαί, διὰ τὴν θεραπείαν καὶ ὑγίαν τῶν ὁποίων φρουρὸς ἐτάχθη ὁ ποιμὴν.

Πολὺ δὲ εὐκόλον νὰ ἐννοηθῇ πόσον καὶ ἡ θεραπεία τοῦ πάσχοντος σώματος εἶναι ὀλιγώτερον ἐπίπονος παρὰ τὴν θεραπείαν τῶν ψυχῶν. Τὸ σῶμα δέχεται τὴν θεραπείαν καὶ βοηθεῖ τὸν ἱατρὸν εἰς τὸ ἔργον. Δὲν ἔχει πανουργίαν διὰ τῆς ὁποίας νὰ καταπολεμήσῃ τὴν θεραπευτικὴν προσπάθειαν οὔτε σοφίζεται ἐμπόδια ἐναντίον ἑαυτοῦ. Ἐνῶ ὅλος τὸ ἀντίθετον συμβαίνει εἰς τὴν ψυχικὴν ἱατρικὴν. Ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς θεραπείας ἡ φιλαυτία, ὁ ἐγωισμὸς, τὰ πάθη. Προφάσεις παρουσιάζονται διὰ τὴν δικαιολογίαν τοῦ κακοῦ, κλείονται ἐρμητικῶς τὰ ὦτα διὰ νὰ μὴ μᾶς ἐνοχλῇ ἡ φωνὴ τῆς συνέσεως καὶ δὲν εἶναι σπάνιον νὰ γίνωνται ἐχθροὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐκ καθήκοντος ἢ ἐξ ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ἔρχονται νὰ μᾶς ἐλέγξουν. Ὡ! πόσον δύσκολον πόσον ἐπίπονον, πόσον δυσκατόρθωτον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ ποιμένου, τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν! Τόσον δυσκολώτερον καὶ ἐπιπονώτερον, ὅσον ἀφ' ἑτέρου εὐγενέστερον οἰασθήποτε τέχνης καὶ ὠφελιμώτερον πάσης ἐπιστήμης. Διότι εἶναι ἡ τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν τέχνην τεχνῶν καὶ ἐπιστήμην τῶν ἐπιστημῶν, αὐτὴν καλῶς ἐξέμαθον καὶ ἐξήσκησαν οἱ τρεῖς Μεγάλοι Ἱεράρχαι προπαρασκευάζοντες καὶ ἔπειτα θέτοντες ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ. Μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρασὶς τῶν ἡ αὐταπάρνησις, αἱ μελέται, οἱ ἀγῶνες, ἡ αὐτοθυσία, ὁ ἐνθουσιασμὸς αὐτῶν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν ποιμαντορικῶν καθηκόντων. Μαρτυρεῖ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀγάπη τοῦ ποιμνίου, ἡ φανατικὴ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἀφοσίωσις τοῦ λαοῦ. Ὁ Γρηγόριος παραιτεῖται τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ ὁ λαὸς τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων με-

λαγχολεῖ ἐκκλητικὸς διὰ τὸ γεγονός. Ἐκ τῆς Πόλεως Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπάγεται ὑπὸ τῆς μοχθηρίας τῶν γυναικοκρατουμένων ἀνακτόρων εἰς τὴν ἐξορίαν καὶ ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης στασιάζει ἀπαιτῶν τὴν ἐπάνοδον τοῦ καλοῦ ποιμένος. Γίνεται ἡ κηδεῖα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ ὡς ἐκ τοῦ πρωτοφανῶς ἀσφυκτικοῦ συνωστισμοῦ τοῦ πλήθους, συμβαίνουν θάνατοι, ὁ δὲ κόσμος μακαρίζει τοὺς τοιοιτοτρόπως ἀποθνήσκοντας, διότι θὰ συνοδεύουν εἰς τὸ ταξείδιον τῆς ἁνῶ Ἱερουσαλὴμ τὴν ψυχὴν ἑνὸς τοιούτου Ἱεράρχου. Μαρτυρεῖ προσέτι τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἱεραρχῶν τούτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὄχι πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐορτασθεῖσα κατόπιν διαφημίσεων χλίοπεντακοσιετηρίς, ἐορτασθεῖσα ὑπὸ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐνταῦθα ἐπιδραμόντες ποτὲ ὡς μονιοὶ ἄγριοι, ἐσχεδίαζον μετὰ ἄλλων νὰ καταργήσουν καὶ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν ὁποίαν ἱστόρησεν ὁ Λουκᾶς, εὐηγγελίσθη ὁ Ἰωάννης, ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς του, ὁ τῶν ἐθνῶν ἀποστολὸς Παῦλος, ὑπερεμάχησε τοῦ ὁμοουσίου, ὁ Ἀθανάσιος, συνέγραψεν Βασίλειος ὁ Μέγας, ἐθεολόγησε Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, κατεμάγευε τοὺς ἀκροατὰς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὑπερημύνθη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας Φώτιος ὁ Ὁμολογητής.

Ἄλλ' οἱ κίνδυνοι ἐκεῖνοι παρῆλθον πλέον ἀνεπιστρεπτί. Ἀνήκουν εἰς τὴν παρωχημένην ἱστορίαν σκοτεινοῦ παρελθόντος. Ἡ Ἐκκλησία τῶν Χρυσόστομων τῶν Βασιλείων καὶ τῶν Γρηγορίων ζῇ. Καθ' ὅλα τὰ σημεῖα ἡ δρᾶσις αὐτῆς ὁλονὲν ἐντείνεται. Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν πεφωτισμένων Πατριαρχῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων προχωρεῖ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς της. Τὰ θεολογικὰ γράμματα καλλιεργοῦνται καὶ ἡ μελέτη τῶν Μεγάλων Πατέρων τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος καθημερινῶς ἀναρριπίζεται καὶ ἀνάπτει τὸν ζῆλον τῶν ποιμένων. Ἐκδόσεις ἐκλεκτῶν βιβλίων πείθουν περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναβιώσεως καὶ

τοῦ θανμασμοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ τετάρτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Τὰ τέκνα τῶν Χριστιανῶν δὲν στεροῦνται θεολογικῶν καὶ φιλολογικῶν Σχολῶν. Ἡ ἀνεξιθρησκεία βασιλεύει πανταχοῦ ὅπως τὴν ἐξήτουν οἱ πρῶτοι Ἀπολογηταί. Ἡ ἐλευθερία τῆς παιδείας ἐξησφαλίσθη καθ' ὃν τρόπον τὴν διεξεδίκει Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐνώπιον τοῦ παραφρονήσαντος Αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ. Τὰ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ὅπως ἠθέλησε τὸ διοργανωτικὸν πνεῦμα τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἶναι σήμερον τὸ καύχημα πάσης πεπολιτισμένης κοινωνίας.

Ἡ ἐναρμόνιος ἀνάπτυξις νοῦ καὶ καρδίας, πίστεως καὶ ἔργων, διδασκαλίας καὶ παραδείγματος, ἀναγνωρίζεται ὡς ἰδεῶδες ἐφικτόν, πραγματοποιηθὲν ὑπὸ τῶν Μεγάλων ἐκείνων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τῆς Ἐκκλησίας εἰς τῆς ὁποίας τὸ νοητὸν στερέωμα λάμπουν μυριάδες ἀστέρων, μαρτύρων ἐμολογητῶν Διδασκάλων, Πατέρων, ἐξαιρέτως δὲ ὁ τριᾶστερος ἀστερισμὸς τῶν τριῶν φωστήρων τῆς Τρισηλίου θεότητος, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

